

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EV YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**BAĞLANMA STİLLERİ AÇISINDAN ERGENLERDE
ERİKSON'UN PSİKOSOSYAL GELİŞİM DÖNEMLERİ VE EGO
KİMLİK SÜREÇLERİNİN İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

**Danışman
Prof. Dr. Ramazan ARI**

**Hazırlayan
Emel ARSLAN**

KONYA-2008

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EV YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ BİLİM DALI

**BAĞLANMA STİLLERİ AÇISINDAN ERGENLERDE
ERİKSON'UN PSİKOSOSYAL GELİŞİM DÖNEMLERİ VE EGO
KİMLİK SÜREÇLERİNİN İNCELENMESİ**

Doktora Tezi

Hazırlayan: Emel ARSLAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ramazan ARI

Tez Jürisi Üyeleri

Prof. Dr. Ramazan ARI (S.Ü. Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Bölümü)

Prof. Dr. Binnur YEŞİLYAPRAK (A.Ü. Eğitim Bilimleri Bölümü)

Doç. Dr. M. Engin DENİZ (S.Ü. Eğitim Bilimleri Bölümü)

Yrd. Doç. Dr. Erdal HAMARTA (S.Ü. Eğitim Bilimleri Bölümü)

Yrd. Doç. Dr. S. Sunay DOĞRU (S.Ü. Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Bölümü)

Tez Sınavı Tarihi: 15.02.2008

ÖZET

Bu araştırmada ergenlerin bağlanma stillerine, cinsiyet ve yaş değişkenlerine göre psikososyal gelişim dönemlerinin(güven, özerklik, girişimcilik, alışkanlık ve kimlik) ve ego kimlik sürecinin(kararlılık ve keşfetme) farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu araştırmanın bağımsız değişkenleri, cinsiyet, yaş, bağlanma stilleridir. Bağımlı değişkeni ise; psikososyal gelişim dönemleri ve ego kimlik sürecidir.

Araştırmanın genel evrenini 16-23 yaşlarındaki ergenler oluşturmaktadır. Araştırmanın alışma evreni ise, lise 2 ve 3. sınıf öğrencileri ile niversite 1. 2. ve 3. sınıf öğrencilerinden tesadüfi eleman örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırma rneklemi 1525 öğrenciden oluşmaktadır.

Araştırmada ğrencilerin psikososyal gelişim dönemleri (güven, özerklik, girişimcilik, alışkanlık ve kimlik) puanlarını elde etmek için, Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri leği, ego kimlik süreci(kararlılık ve keşfetme) puanlarını elde etmek için Ego Kimlik Süreci leği, bağlanma stilleri(güvenli, kayıtsız, korkulu, saplantılı) puanlarını belirlemek için Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri kullanılmıştır.

Araştırmada bağlanma stillerinin diğer bağımsız değişkenlerle (cinsiyet, yaş) birlikte analize tabi tutulduğu istatistik analizlerde iki yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Diğer analizlerde ise t testi ve tukey testi kullanılmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgular aşağıda özetlenmiştir:

Araştırmada ergenlerin bağlanma stillerine göre "kararlılık" ve "keşfetme" puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin diğerlerine göre daha yüksek kararlılık puanlarına sahip olduğu bulunmuştur. Korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin diğerlerine göre daha yüksek "keşfetme" puanlarına sahip olduğu görülmüştür.

Bağlanma stillerine göre, psikososyal gelişim dönemleri (güven, özerklik, girişimcilik, çalışkanlık ve kimlik) puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Güvenli ve kayıtsız bağlanan ergenlerin diğer bağlanma stillerine sahip ergenlere göre daha yüksek düzeyde “güven” duygusuna sahip olduğu bulunmuştur. “özerklik”, “girişimcilik”, “çalışkanlık” ve “kimlik” dönemleri açısından ise kayıtsız bağlanan ergenlerin diğerlerine göre daha yüksek düzeyde kazanım gösterdikleri bulunmuştur.

Bağlanma stilleri ve cinsiyete göre, “kararlılık” puan ortalamaları incelendiğinde; cinsiyete göre anlamlı farklılaşmanın olduğu ve kızların erkeklere göre daha fazla “kararlılık” puan ortalamasına sahip olduğu bulunmuştur. “keşfetme” puan ortalamaları arasında ise, cinsiyete göre anlamlı farklılaşmanın olmadığı bulunmuştur.

Bağlanma stilleri ve cinsiyete göre; psikososyal gelişimin beş döneminde de puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığı ve kızların erkeklere göre daha fazla “güven”, “özerklik”, girişimcilik”, “çalışkanlık” ve “kimlik” duygusuna sahip olduğu bulunmuştur. Ayrıca “özerklik” dönemi puan ortalamalarının bağlanma ve cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Buna göre, kayıtsız bağlanma stiline sahip kızların, diğer bağlanma stillerine sahip kızlardan daha yüksek “özerklik” düzeyine sahip olduğu, ayrıca kayıtsız bağlanma stiline sahip kızların, güvenli, kayıtsız, saplantılı ve korkulu bağlanma stillerine sahip erkeklerden daha yüksek “özerklik” düzeyine sahip olduğu bulunmuştur.

Bağlanma stilleri ve yaşa göre, “kararlılık”, “keşfetme” puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılaşmadığı, yaş değişkenine göre ise “keşfetme” puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur.

SUMMARY

In this study aims to investigate whether psychosocial development stages (trust, autonomy, initiative, industry and identity) and ego identity process vary depending on the attachment styles, sex and age variables. The independent variables of this study are sex, age, attachment styles. The dependent variables are psychosocial development stages and ego identity process.

The general universe of the study was the adolescent between 16-23 years old. The subjects of the study were randomly chosen from high school second and third grade students and from the first, second and third grades of university with random sampling method. The sample of the study is composed of 1525 students.

In the study, to get the psycho-social development stages (trust, autonomy, initiative, industry and identity) scores of the students, Erikson's scale of psychosocial development stages was used, and to obtain ego identity process (commitment and exploration) scores ego identity process scale was used and to determine attachment styles (secure, preoccupied, fearful, dismissing) experiences in close relations inventory was used.

In the study, in the statistical analyses in which attachment styles are analyzed together with other independent variables (sex, age,) two-tailed variant analysis was used. In the other analysis, t-test and tukey test were used.

The findings of the study are summarized below:

In the study, it was found that the "commitment" and "exploration" mean scores of the adolescents varied significantly according to attachment styles. It was found that the adolescents who have dismissing attachment style have higher commitment scores. It was seen that the adolescent who have fearful attachment style have greater "exploration" score than the others.

It was found that the mean scores of psychosocial development stages (trust, autonomy, initiative, industry and identity) according to attachment style varied significantly. The individuals who get attached with secure and dismissing were found to have higher level of “trust”. It was found that the adolescents attaching with dismissing made greater level of benefactions in terms of “autonomy”, “initiative”, “industry” and “identity”.

When the “commitment” scores were considered in terms of attachment styles; it was found out that there is a significant difference according to sex and that the girls have higher “commitment” score compared to the boys. The “exploration” mean scores weren’t found to vary significantly.

In terms of attachment styles and sex, it was found out that mean scores showed significant variation in all five levels of psycho-social development and that the girls have stronger feelings of “trust”, “autonomy”, “ initiative” , “industry” and “ identity” compared to the boys. Besides, “autonomy” stage mean scores were found to vary significantly in terms of attachment and sex variable. Accordingly, the girls with dismissing attachment style were found to have higher levels of “autonomy” compared to the girls with other styles of attachment. Besides, it was also found out that the girls with dismissing attachment styles have higher “autonomy” level compared to the males with secure, preoccupied, dismissing and fearful attachment styles.

It was found out that “commitment” and “exploration” mean scores didn’t vary according to attachment styles and age and that in terms of the age variable the mean scores varied significantly.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
SUMMARY	III
İÇİNDEKİLER.....	V
ŞEKİLLER VE TABLOLAR LİSTESİ	VII
ÖNSÖZ	IX

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
Amaç.....	5
Alt Amaçlar.....	6
Denenceler.....	7
Sayıtlar	8
Sınırlılıklar	9
Tanımlar	9
Araştırmanın Önemi	10

BÖLÜM II

PROBLEMİN KURAMSAL, KAVRAMSAL TEMELİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	12
BAĞLANMA KURAMI	12
Dörtlü bağlanma modeli.....	18
PSİKO-SOSYAL GELİŞİM KURAMI VE KİMLİK.....	21
Temel güvene karşı güvensizlik dönemi	24
Özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi	26
Girişimciliğe karşı suçluluk dönemi	27
Çalışkanlığa(başarıya) karşı yetersizlik(başarısızlık) dönemi	29
Kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası dönemi	31
KİMLİK	34
BAĞLANMA KURAMI VE KİMLİK.....	37

BÖLÜM III

YÖNTEM.....	42
Araştırmanın Modeli	42
Evren ve örneklem	42
Veri toplama araçları	43
Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeği.....	44
Ego Kimlik Süreci Ölçeği	46
Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri	49
Verilerin Toplanması ve Analizi	51
Verilerin Toplanması	51
Verilerin Analizi	51

BÖLÜM IV

BULGULAR.....	53
---------------	----

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM	87
-------------------------	----

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER	103
KAYNAKÇA	106
EKLER.....	116
Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeği	117
Ego kimlik Süreci Ölçeği	119
Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri.....	121

ŞEKİLLER VE TABLOLAR LİSTESİ

Şekil 1: Bartholomew ve Horowitz'in dörtlü bağlanma modeli	19
Şekil 2: Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri, Aşamalı Oluşum Çizelgesi	23
Tablo 1: Örneklem Dağılım Tablosu.....	43
Tablo 2: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “kararlılık” puanlarına ait n , \bar{X} ve S_s Değerleri	54
Tablo 3: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “kararlılık” puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları	54
Tablo 4: Ergenlerin bağlanma stillerine göre “kararlılık” puanlarına ilişkin tukey testi sonuçları	55
Tablo 5: Ergenlerin cinsiyetine göre ego kimlik süreci “kararlılık” boyutu puan ortalamalarına ilişkin t testi sonuçları	56
Tablo 6: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “keşfetme” puanlarına ait n , \bar{X} ve S_s Değerleri	57
Tablo 7: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “keşfetme” puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları ...	57
Tablo 8: Ergenlerin bağlanma stillerine göre “keşfetme” puanlarına ilişkin tukey testi sonuçları	58
Tablo 9: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” puanlarına ait n , \bar{X} ve S_s Değerleri	60
Tablo 10: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları	61
Tablo 11: Ergenlerin bağlanma stillerine göre “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” puanlarına ilişkin tukey testi sonuçları	62
Tablo 12: Ergenlerin cinsiyetine göre “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” puan ortalamalarına ilişkin t testi sonuçları	62
Tablo 13: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puanlarına ait n , \bar{X} ve S_s Değerleri	63
Tablo 14: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi ” puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları	64
Tablo 15: Ergenlerin bağlanma stillerine göre “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puanlarına ilişkin tukey testi sonuçları.....	65
Tablo 16: Ergenlerin cinsiyetine göre “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puan ortalamalarının ilişkin t testi sonuçları	66
Tablo 17: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puanlarına ilişkin tukey testi sonuçları.....	67

Tablo 18: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” puanlarına ait n , \bar{X} ve S_s Değerleri	69
Tablo 19: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları	70
Tablo 20: Ergenlerin bağlanma stillerine göre “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” puanlarına ilişkin tukey testi sonuçları	71
Tablo 21: Ergenlerin cinsiyetine göre “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” puan ortalamalarına ilişkin t testi sonuçları	71
Tablo 22: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” puanlarına ait n , \bar{X} ve S_s Değerleri	72
Tablo 23: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete değişkenlerine göre “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları	73
Tablo 24: Ergenlerin bağlanma stillerine göre “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” puanlarına ilişkin tukey testi sonuçları	74
Tablo 25: Ergenlerin cinsiyetine göre “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi ” puan ortalamalarının ilişkin t testi sonuçları.....	75
Tablo 26: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” puanlarına ait n , \bar{X} ve S_s Değerleri	76
Tablo 27: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları	76
Tablo 28: Ergenlerin bağlanma stillerine göre “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” puanlarına ilişkin tukey testi sonuçları..	77
Tablo 29: Ergenlerin cinsiyetine göre “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” puan ortalamalarına ilişkin t testi sonuçları	78
Tablo 30: Ergenlerin bağlanma stilleri ve yaş değişkenlerine göre “kararlılık” puanlarına ait n , \bar{X} ve S_s Değerleri	80
Tablo 31: Ergenlerin bağlanma stilleri ve yaş değişkenlerine göre “kararlılık” puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları	81
Tablo 32: Ergenlerin bağlanma stilleri ve yaş değişkenlerine göre “keşfetme” puanlarına ait n , \bar{X} ve S_s Değerleri	83
Tablo 33: Ergenlerin bağlanma stilleri ve yaş değişkenlerine göre “keşfetme” puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları ...	84
Tablo 34: Ergenlerin yaşına göre “keşfetme” puanlarına ilişkin tukey testi sonuçları	85

ÖNSÖZ

Bireyin doğduğu andan itibaren annesiyle ve daha sonra çevresiyle yaptığı etkileşimler, gelecekte nasıl bir kişi olacağı belirleyen önemli bir etkiye sahiptir. Birey çevresiyle yaptığı bu iletişimlerin sonucu kendisi ve diğerleri hakkında olumlu ve olumsuz bir görüşe sahip olur. Kendisi ve diğerleri hakkındaki görüşleri kişiler arası ilişkilerini de belirler.

Birey doğumdan ölümüne kadar çeşitli dönemler geçirir. Bu dönemler içinde bir kriz yaşar ve bu kriz sonrasında bir duyguya ulaşır. Bu ulaştığı duygu daha sonraki evrelerin sorunlarını çözümlenmede de etki eder. Ergenlik dönemine kadar geçirilen dönemlerin bir muhasebesi de ergenlik döneminde yeniden yaşanır. Bu döneme etki eden birçok faktörden birisi de çocukluk yaşantısında edinilen yaşantılardır. Ayrıca ergenlik dönemi, kimlik duygusunun kazanıldığı dönemdir. Bu dönemde ego kimlik sürecinde ergen kimliğiyle ilgili konularda bir karara varmaya çalışır ya da hala araştırmaktadır. Bu araştırmada çocuğun kendisi ve diğerlerine karşı düşüncelerini içeren bağlanma stillerinin, psikososyal gelişim dönemlerini ve ego kimlik sürecini de etkileyebileceği düşünülmüştür. Ergenlikte bağlanma stilleri, cinsiyet ve yaş, psikososyal gelişim dönemleri ve ego kimlik süreci arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Öncelikle, çalışmanın her aşamasında beni yönlendiren, karşılaştığım her sorunun çözümünde bana ışık tutan, değerli zamanının büyük bir kısmını tez çalışmam için ayıran sayın hocam, danışmanım Prof. Dr. Ramazan ARI'ya, çalışmam için ayırdığı zamanın her anı ve bana öğrettiği her bilgi için içten teşekkür ederim. Onun yardımları, önerileri ve cesaretlendirmesi olmasaydı herhalde bu çalışmayı tamamlayamazdım.

Araştırma süresince, çok yoğun çalışmalarını arasında bile çalışmam için vakit ayıran, öneri ve önemli katkılarıyla destek sağlayan tez izleme komitesindeki sayın hocalarım, Prof. Dr. Ömer ÜRE ve Doç. Dr. M. Engin DENİZ'e. Emekli olduğu için tez izleme komitemden ayrılan Yrd. Doç. Dr.

Semra CANTEKİNLER'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tez çalışmalarına başladığım dönemde hem tez konusu ve hem de tezde kullandığım ölçekler konusunda zamanını benim için ayıran ve değerli görüşlerini ifade eden sayın Prof. Dr. Hasan BACANLI'ya çok teşekkür ederim.

Çalışmamın her aşamasında, özellikle bağlanma konusundaki bilgisi ve elindeki kaynaklar ile bana yardımcı olan arkadaşım Yrd. Doç. Dr. Erdal HAMARTA'ya çok teşekkür ederim. Bununla birlikte, çalışmam boyunca stresime ortak olan ve beni sabırla dinleyen oda arkadaşım Arş. Gör. Filiz ERBAY'a teşekkür ederim.

Beni yetiştirebilmek için hayatları boyunca birçok sıkıntıya katlanmak zorunda kalan, her zaman yanımda olarak bana destek veren ve emeklerini hiçbir şekilde ödeyemeyeceğim, anneme ve babama yaptıkları her şey için çok teşekkür ederim. Desteklerini benden esirgemeyen, bana hep güç veren ve yardımcı olmaya çalışan ablam, eniştem ve kardeşime teşekkür ederim.

Tezimin her aşamasında yaşadığım zorlukları aşma konusunda yanımda olarak bana yardımcı olan, çalışmamı bitirebilmem için her türlü desteği sağlayan ve sabır gösteren sevgili eşim Yrd. Doç. Dr. Coşkun ARSLAN'a her şey için çok teşekkür ederim. Ayrıca oğlum Çağan'a varlığıyla, gülümsemeleri ve oyunları ile yaşadığım stresi azalttığı için, çocuksu sabrıyla "anne çalışman bitti mi" diye sorularıyla benim işlerimi bitirmemi beklediği için teşekkür ediyorum.

Uygulamalarımda bana yardımcı olan psikolojik danışmanlara ve uygulamalara katılan öğrencilere teşekkür ederim.

Emel ARSLAN

BÖLÜM I

GİRİŞ

Çocuk, doğduğu andan itibaren yaşamın içerisinde onu etkileyebilecek birçok faktör ile karşı karşıya kalmaktadır. Doğum anından başlayarak yaşamın son dönemine kadar bu faktörler onun fiziksel, sosyal, bilişsel ve ahlaki gelişimine etki ederler. Çocukluktan yetişkinliğe doğru, bireyin yaşam mücadelesi içerisinde nasıl bir insan olacağını etkileyen bu faktörlerin, bireyin gelişimini nasıl etkilediği ve nelere yol açtığı konusu, psikoloji bilimi ile uğraşan birçok kuramcı ve araştırmacının ilgi alanını oluşturmuştur. Bu konu hakkında birçok kuramcı ve araştırmacı bazen birbirlerine benzeyen, bazen de farklı görüş ve önerilerde bulunmuştur. Bireyin gelişim süreci ve onu etkileyen faktörler konusunda John Bolwby ve Erik H. Erikson'un görüşleri, etkileri ve birçok araştırma açısından başlangıç noktası olması açısından önemlidir.

Bağlanma kuramını ortaya atan Bolwby, bağlanma davranışının, anne için bebek, bebek için anne arasındaki bağın bir işlevi olarak, birçok içgüdüsel faktörlerin karşılanmasıyla ortaya çıktığını ve bu bağlanmanın iki aylık bebeklerde açık bir şekilde görüldüğünü ifade etmektedir. Bu içgüdüsel faktörlerin karşılanması (bebek ve anne arasındaki gülme ve ağlama davranışları olduğu gibi emmek, yapışma ve izleme davranışları), yaşamın ilk yılı sırasında göreceli olarak olgunlaşır ve ikinci altı ayda anne figürü üzerine artan bir şekilde odaklanmaya ve onunla birleşmeye başlar (Bretherton,1992).

Bowlby (1982), bağlanma davranışının altında temel kontrol mekanizmalarının olduğunu ve bunların en az iki mekanizma takımından oluştuğunu savunmuştur. Kontrol mekanizmasının birinci sistemi; bağlanma figürünün, çocuğun hem psikolojik hem de fiziksel ihtiyaçlarını karşılamada uygun ve yeterli tepkileri vermesi, bağlanma figürünün çocuğa verdiği değer

ve ulaşılabilirliğidir. Eğer bağlanma figürü çocuğa yakın ve ulaşılabilir olursa, çocuk hissedilen güvenliği sağlayarak güvenli davranabilir ve çevresini keşfetmeye odaklanabilir. İkinci olarak, bağlanma sistemi, çocuğun bağlanma figürünü ulaşılamaz olarak algılamasına ya da kendisini veya bağlanma figürü ile olan ilişkisini tehdit eden bir durumla karşılaştığında kaygılanmasına neden olur. Bunun sonucunda da çocuğun üzüntü hissederek bağlanma figürüyle olan yakın ilişkisini tekrar kurabilmek için harekete geçmesine yol açar. Çocuk, bağlanma figürüyle olan yakın ilişkisini tekrar kurabilmek için bağlanma davranışının dayandığı kontrol mekanizmaları ve altındaki davranışsal sunumları kullanır. Bağlanma ilişkisindeki yaşantılarında çocuk, bağlanma figürüne karşı aktif olarak yakınlık aramayı etkinleştirir veya bağlanma davranışını bastırır (Fraley ve Spieker, 2003;akt. Hamarta, 2004).

Bowlby, gereksinim duyduğu her an ulaşabileceği bir bağlanma figürüne sahip bireylerin, böyle bir figürden yoksun olan bireylere oranla daha az korku ve endişe duyacaklarını belirtmiştir. Ona göre sıcak ve sevgi dolu annelere sahip çocuklar kendilerini de sevgiye layık görürler ve diğer insanları da güvenilir insanlar olarak algırlar. İlk bağlılıklarında bazı sıkıntılarla karşılaşan çocuklarsa daha karamsar ve düşmanca olma eğilimindedirler. Ayrıca bu çocuklar kendilerini başkaları tarafından sevilme konusunda yetersiz olarak değerlendirirler. Güven duygusundan yoksun çocuklar endişeli, yalnız ve ilişkilerinde başkalarına bağımlı bireyler olarak yetişme eğilimindedirler (Skolnick, 1986).

Kişilerin temel bağlılıkları çocukluktan yetişkinliğe doğru gelişir. Bu gelişim süreci boyunca birey, bağlanma stiline tahmin edilebilir özellikleriyle ilgili “içsel çalışma modelleri” geliştirir (Bolwby,1973). “İçsel alışma modelleri” bireyin kendisini, diğer insanları nasıl değerlendirdiği ile ilgili düşünceler olarak bireyin zihninde bulunur ve bağlanma stillerinin ortaya çıkmasına neden olur.

Bolwby'nin yukarıdaki düşüncelerine benzer olarak Erikson da, bakıcının bebeğin ihtiyaçlarının yeterince karşılayıp karşılamamasının önemine vurgu yapmaktadır. Bu karşılama sadece fiziksel ihtiyaçları değil, yakınlık, sevgi gibi ihtiyaçları da içermektedir. Erikson bakıcı tarafından bebeğin ihtiyaçlarının yeterince karşılanmasının bebeğin ilk yılki yaşantısı içerisinde "temel güven" duygusuna yol açacağını, ihtiyaçların yeterince karşılanmamasının ise "güvensizlik" duygusuna yol açacağını ifade etmektedir. Erikson (1968), "güven duygusu" nun bireyin kendisine olan güven duygusu olduğu gibi, diğer insanlara olan temel güven duygusunu içerdiğinin ifade etmektedir.

Erikson (1968), yaşam içerisinde her bireyin savunmasızlığın arttığı ve potansiyelinin yükseldiği bir dizi kriz ve dönüm noktasıyla karşılaştığını ifade etmektedir. Ona göre bu krizler, uygun bir şekilde çözüldüğünde kişilik gelişimine ve psiko-sosyal olgunluğa katkıda bulunurlar. Her kriz ya da aşama, bireyin gelişimini biçimlendiren ve kişiliğini değiştiren daha önceki kriz ya da aşamaların üzerine kurulmaktadır.

Erikson, bireylerin sekiz dönem içerisinde psiko-sosyal gelişimi tamamlandığını ifade etmektedir. Bu gelişim dönemlerinin özelliği her dönem de birisi olumlu diğeri ise olumsuz olan iki özellikten hangisinin birey tarafından kazanılıp kazanılmadığıdır. Bu dönemler, ilk dönem olan "temel güvene karşı güvensizlik" döneminden başlayarak birbirlerinin üzerine kurulmakta ve yaşam boyunca bireyin sahip olacağı özelliklere etki etmektedir. Erikson ayrıca psiko-sosyal gelişim dönemlerinin beşincisi olan "kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası" dönemine ve kimlik kavramına özellikle vurgu yapmaktadır. Erikson kimlik kazanma ve kimlik karmaşası döneminin, daha önceki dört dönemin kazanımlarının yeniden ortaya çıktığı, bireyin bu kazanımlar üzerine düşündüğü ve yaşadığı toplumla bu kazanımlarını bütünleştirmeye çalıştığı bir dönem olduğu ifade etmektedir.

Kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası döneminde her genç şu temel uğraşlar ile ilgilenmektedir (Dereboy, 1993);

1. Sarsılmaz arkadaşlıklar kurma yoluyla, yakın ilişkilerde benimseneceğine olan güvenini ve geleceğe yönelik umudunu sağlamlaştırmak.

2. Otoritenin kural ve buyruklarına açık ya da örtük biçimlerde başkaldırma ve çeşitli denemelerde iradesini sınama yoluyla, bildiği yoldan yürüyebilen bağımsız ve iradesi güçlü bir birey olduğuna inancını pekiştirmek.

3. Önüne koyduğu amaçları gerçekleştirmeye girişme yoluyla, düşlediği erişkin olmaya doğru güvenli adımlarla ilerlediğini duyumsamak.

4. Yetenekli olduğu alanlarda sivrilme yoluyla, işinin ustası olabileceğini kendine ve başkalarına kanıtlamak.

5. Bağlılıklarına sadık kalmak yoluyla, toplumda kendine sözünün eri biri olarak tanınma sağlamak.

6. Cinsellikle uğraşarak ve cinsel yanı olan ilişkileri deneyerek, kendini ait olduğu cinsiyetin üyesi olarak hissetmek.

7. Katıldığı topluluklarda yerine göre önderliği de ardılığı da deneyerek, hem kılavuzluk etme hem de başkalarının kılavuzluğu kabul edebilme yetisi kazanmak.

8. Açıktan ya da örtük bir biçimde bir ideolojiye bağlanarak, kendisine uygun yaşam tarzının ne olduğunu belirlemektir.

Genç bireyin bir erişkin olarak yaşama hazır olduğunu duyumsayabilmesi için kimlik duygusunun yeterince oturmuş olması gerekir. Bu yüzden özellikle gençliklerinin sonuna yaklaşmış bireylerde kimlik duygusunu yeterince oturtamamış olma bir sorun oluşturur ve kimi zaman uyumlarını belirgin biçimde bozar. Kimlik duygusunun eksikliğinin yaşandığı böylesi dönemlerde kimlik karmaşası söz konusu olmaktadır. Kimlik karmaşasının bir yüzünü kendini bulamamış ve kendine yabancılaşmış olma kaygısı diğer yüzünü de yaşamda ne yapmak, hangi yoldan yürümek

istediğini, hangi değerlere tutunması gerektiğini bilememek oluşturur (Dereboy ve Dereboy, 1997).

Yukarıdaki açıklamalardan da görüldüğü gibi hem bağlanma kuramı hem de psikososyal gelişim kuramı, bebeklerin bakıcıları ile ilişkileri sonucunda başlayan bir süreçte bireylerin yaşam dönemleri içerisinde nasıl bir kişilik örüntüsü ortaya koyacaklarını açıklamaya çalışmaktadır. Bu gelişim dönemleri içerisinde belki de en önemli dönem ergenlik dönemidir. Ergenlik dönemi, yetişkinliğe geçiş dönemi olarak birçok faktörün ergen tarafından değerlendirildiği, ebeveynler ile çatışmaların olduğu ve ergenin kimliğini ortaya koymaya çalıştığı bir dönem olarak daha iyi anlaşılması gereken bir dönemdir. Bu araştırmada ergenlerin psikososyal gelişim dönemleri ve ego kimlik süreci, onların bağlanma stilleri ve bazı özlük nitelikler açısından incelenmiştir.

Amaç

Bu araştırmada ergenlerin bağlanma stillerine, cinsiyete ve yaşa göre psiko-sosyal gelişim dönemlerinin ve ego kimlik süreci düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Araştırmanın bağımsız değişkenleri, bağlanma stilleri, cinsiyet, yaştır. Araştırmada, öğrencilerin bağlanma stilleri olarak; güvenli bağlanma, saplantılı bağlanma, korkulu bağlanma ve kayıtsız bağlanma stilleri ele alınmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri olan cinsiyet, yaş diğer bağımsız değişken olan bağlanma stilleri ile birlikte ele alınmış ve ortak etkiye bakılmıştır.

Araştırmanın bağımlı değişkeni, ergenlerin psikososyal gelişim dönemleri ve ego kimlik sürecidir.

Alt amaçlar

Genel amaca bağlı olarak aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

1.0. Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre ego kimlik süreci puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.1. Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre ego kimlik süreci “kararlılık” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.2. Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre ego kimlik süreci “keşfetme” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

2.0. Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemleri puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

2.1. Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemi “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

2.2. Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemi “zerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

2.3. Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemi “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

2.4. Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemi “alıŐkanlıėa karşı aşağılık duygusu dönemi” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

2.5. .Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemi “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

3.0. Ergenlerin bağlanma stilleri ve yaş değişkenlerine göre ego kimlik süreci puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

3.1. Ergenlerin bağlanma stilleri ve yaş değişkenlerine göre ego kimlik süreci “kararlılık” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

3.2. Ergenlerin bağlanma stilleri ve yaş değişkenlerine göre ego kimlik süreci “keşfetme” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Denenceler

1.0. Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre ego kimlik süreci puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

1.1. Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre ego kimlik süreci “kararlılık” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

1.2. Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre ego kimlik süreci “keşfetme” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

2.0. Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemleri puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

2.1. Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemi “temel güven karşı güvensizlik dönemi” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

2.2. Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemi “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

2.3. Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemi “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

2.4. Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemi “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır

2.5. .Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemi “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

3.0. Ergenlerin bağlanma stilleri ve yaş değişkenlerine göre ego kimlik süreci puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

3.1. Ergenlerin bağlanma stilleri ve yaş değişkenlerine göre ego kimlik süreci “kararlılık” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

3.2. Ergenlerin bağlanma stilleri ve yaş değişkenlerine göre ego kimlik süreci “keşfetme” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Sayıtlar

Araştırmanın sayıtları aşağıda belirtilmiştir.

1. Ergenlerde kimlik sürecini ölçmek için “Ego Kimlik Süreci Ölçeği”, Psikososyal gelişim dönemlerini ölçmek için Erikson’un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeği”nin araştırma için gerekli verileri sağladığı kabul edilmiştir.

2. Ergenlerdeki bağlanma stillerini ölçmek için kullanılan “Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri” nin araştırma için gerekli verileri sağladığı kabul edilmiştir.

3. Araştırmaya katılan öğrencilerin uygulanan ölçeklere gerçek durumlarını yansıtabilecek şekilde içten cevapladıkları kabul edilmiştir.

Sınırlıklar

Bu araştırma sonuçları;

1. Bu araştırmada elde edilecek veriler 2006-2007 eğitim öğretim yılında öğrenim gören Lise 2. ve 3. sınıf öğrencileri ile üniversite 1., 2. ve 3. sınıf öğrencilerden sağlanan verilerle sınırlıdır.

2. Araştırma verileri “Ego Kimlik Süreci Ölçeği”, “Erikson’un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeği” ve “ Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri”nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

Tanımlar

Bağlanma: İnsanların kendileri için önemli olan kişilere karşı geliştirdikleri güçlü duygusal bağıdır (Bowlby, 1982).

Bağlanma ayrıca, “bir kişinin korktuğunda, yorulduğunda veya hasta olduğunda bir figürle ilişki kurmak ya da yakınlık aramak için duyduğu güçlü bir istek” olarak tanımlar (Bowlby, 1980;1982).

Bağlanma Stili: Bağlanma stilleri bireyin kendisini ve diğer insanları nasıl gördüğünü açıklayan sosyal etkileşim durumudur (Bartholomew, 1990). Güvenli, kayıtsız, korkulu ve saplantılı olarak isimlendirilen dört çeşit bağlanma stili vardır.

Ergenlik: Ergenlik dönemi bireyin hem fiziksel olgunlaşmasının hızlandığı hem de bireyin sosyal rollerinin ne olacağına ilişkin düşüncelerin ortaya çıktığı bir çocukluk ile yetişkinlik arasındaki dönemdir.

Kimlik gelişimi: Sosyal rollerin, parçaların toplamından daha fazlası olan bütünleşmiş bir kendilik düşüncesinin birleşmesidir. Başarılı kimlik gelişimi “keşfetme” ve “kararlılık” süreçleri ile şekillenir (Erikson,1980).

Kimlik: Bireyin benzersiz ve kendine özgü bir tarz içerisinde var olduğunu ve bu tarzın süreklilik gösterdiğini hissetmesidir (Dereboy,1993).

Araştırmanın Önemi

Bireyin sağlıklı olabilmesi onun gelişiminin bir sonucudur. Doğumdan ölüme kadar geçen sürede yaşamın içerisinde önemli olan birçok gelişim dönemi vardır. Ancak bireyin bilişsel, sosyal ve fiziksel gelişimi açısından özellikle ergenlik dönemine kadar olan gelişim dönemleri, onun bütün yaşamının şekillenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu gelişim dönemleri ve etkileri konusunda birçok araştırma yapılmış ve kuram geliştirilmiştir. Bu kuramların en önemlileri Bowlby'nin bağlanma kuramı ve Erikson'un psikososyal gelişim kuramıdır.

Bağlanma kuramına göre, çocuklarla bakıcı arasındaki duygusal bağ, "beşikten mezara kadar" insan yaşantısının önemli bir unsurudur (Bowlby, 1979). Benzer bir şekilde Erikson (1968,1982,1984)'da "güven duygusu"na ve bakıcı ile bebek arasındaki bağa, bakıcının davranışlarına vurgu yapmıştır. Özellikle ergenlik dönemi ile ilgili açıklamalarda ergenlerin bağımsız ve sağlıklı bir kimlik geliştirebilmelerinde, aile ile güvenli bir bağlanma ilişkisinin ve çocukluk döneminde iyi bir şekilde kazanılan psikososyal özelliklerin önemli olduğu vurgulanmaktadır. Nasıl ki ergen, bebekliğin ilk yılında yakın çevresi ile güvenilir ilişkiler kurarak güven duygusu kazandıysa, bu defa gençlik döneminde içinde bulunduğu toplumla güvenilir sosyal ilişkiler kurarak kimlik duygusunu edinmeye çalışır. Ergenlik dönemi hem aile, hem toplum, hem de ergenin kendisi açısından çok önemli ve sıkıntılı bir dönem ifade etmektedir. Bu dönem, ergenin kendi fiziksel değişimlerine uyum sağlamaya çalıştığı, ayrıca toplumda kendisinin yerinin ne olduğu konusunda düşüncelerinin ortaya çıktığı bir dönemdir. Bu nedenle ergen aile ve toplumla çatışmalar yaşar. Kendi düşüncesi ile aile ve toplumun düşüncesi arasında bir denge kurmaya çalışır. Ergenlik dönemi bu nedenle, hem aile hem de toplum tarafından anlaşılması gereken önemli bir süreci ifade etmektedir.

Bu çalışmada ergenin sahip olduğu bağlanma biçiminin ergenin kimlik kavramın kazanabilmesi açısından önemli olduğu varsayımından yola çıkılarak bağlanma stilleri ile kimlik kazanma arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu araştırmada elde edilecek bulguların ergenlik döneminin daha iyi anlaşılmasına, ergenin bu dönemde yaşamış olduğu kimlik kazanma ile ilgili davranışlarının, çatışmalarının daha kolay açıklanmasına imkan sağlayabileceği düşünülmektedir.

BÖLÜM II

PROBLEMİN KURAMSAL, KAVRAMSAL TEMELİ VE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Bu bölümde, araştırma probleminin bağımsız ve bağımlı değişkenleri ile ilgili kavramlar ve bu konuda yapılan araştırmalara yer verilmiştir. Bu çerçevede önce bağlanma kuramı ve bağlanma stilleri, daha sonra psiko-soyal gelişim kuramı ve kimlik ele alınmış ve en son olarak da bağlanma ve kimlik ile ilgili düşünceler ve araştırmalar incelenmiştir.

BAĞLANMA KURAMI

Bağlanma kuramı, çocukların ilk bakıcılarına karşı göstermiş oldukları duygusal bağın nasıl ve neden ortaya çıktığını, ayrıca kişiliğin ve kişiler arası ilişkilerin çocukluk dönemindeki bu bağlanma ilişkisinden nasıl etkilendiğini ortaya koymaya çalışmaktadır.

Bağlanma kuramını ortaya koyan Bowlby, Freud'un kişilik kuramını genişleten ve nesne ilişkileri kuramcıları olarak adlandırılan Melanie Klein, Donald Winnicot, Margaret Mahler ve Heinz Kohut gibi isimlerin düşüncelerinden etkilenmiştir. Bu kuramcılar, nesne ilişkileri kuramının farklı yorumlarını sunmuş olsalar da, bakış açılarının benzer olduğu temel ilkeler vardır. Birinci olarak, diğer yeni Freudcular gibi nesne ilişkileri kuramcıları da erken çocukluk deneyimlerine büyük önem verir. Ancak, Freud'un tanımladığı iç çatışmalar ve dürtüler yerine, bu psikologlar çocuğun yaşamında önemli yeri olan kişilerle olan ilişkileriyle ilgilenirler. Çoğu durumda bu kişi çocuğun ebeveynleri, özellikle de annesidir. İkinci olarak, adından da anlaşılacağı gibi nesne ilişkileri kuramcıları, çocuğun bilinçaltında çevresindeki önemli nesnelerin yansımalarını oluşturduğunu belirtir. Çocuğun anne ve babasının bilinçaltı yansımaları, anne ve baba

yanında olmadığı zamanlarda da çocuğun onlarla ilişkilendirdiği bir nesne görevi görür. Çocuğun anne ve baba imgelerini içselleştirme tarzı, gelecekte bir ilişkiye girdiğinde karşısındaki kişiyi ne gözle göreceğinin temelini oluşturur. Başka bir deyişle, çocukların anne babalarına duyduğu bağlılık, yetişkin olduklarında başkalarıyla anlamlı ilişkiler kurma becerilerini etkiler (Burger, 2006).

Bağlanma kuramı psikoanalitik bir yöne sahip olmakla birlikte onu kişilerarası ilişkileri açıklamaya yönelik diğer psikoanalitik kuramlardan (Örneğin, Nesne İlişkileri Kuramı, Sullivan'ın Kişilerarası Psikiyatri Kuramı) ayıran birkaç özellik vardır: İlk olarak bağlanma kuramı patolojiden çok zihinsel sağlığa vurgu yapmakta; ikincisi, bakıcılarla olan yaşantıların fantezileri de içeren "içsel" yönleriyle değil "gerçek" yaşantılarla ve bunlara ilişkin zihinsel temsillerle ilgilenmektedir. Son olarak da bağlanma kuramı sınanabilir önermeler sunmakta ve bunlar çok sayıda araştırma bulguları ile desteklenmektedir (Güngör, 2000).

Bağlanma, bir kişinin korktuğunda, yorulduğunda veya hasta olduğunda bir figürle ilişki kurmak ya da yakınlık aramak için duyduğu güçlü bir istek olarak tanımlanabilir. Eğer birey tehdit hissetmezse ya da bağlanma figüründen ayrılmazsa bağlanma davranışı harekete geçmez (Bowlby,1980; Bowlby, 1982).

Bowlby (1982), çocuk yuvası ve hastanelerde kalan çocukların ve bebeklerin davranışlarını incelemiş ve güvenli bir bağlanma ilişkisi yaşamış olan çocukların ve bebeklerin annelerinden ayrılmaya karşı gösterdikleri davranışların benzer bir süreç içerisinde gerçekleştiğini gözlemlemiştir. Bowlby bu davranışları, **karşı koyma, umutsuzluk ve kopma(ayrılma)** olarak tanımlamıştır. Karşı koyma aşamasında, çocuk annesinin kendisini bıraktığı ile ilgili düşünce ve ifadelerle, endişe, üzüntü, yoğun ağlama davranışları gösterir. Umutsuzluk aşamasında, çocuk yardım istemez, ara sıra ağlar, fiziksel olarak kendini geri çekme görülür. Son aşama olan

kopma aşamasında ise; çocuklar çevresi ile daha fazla ilgilenmeye başlar, sosyal davranışlar gözlenir.

Bowlby, (1969) bağlanmayı, stres verici durumlarda güvenliğin kaynağı olarak düşünölen özel bir bakıcı ile çocuk arasındaki etkili bir bağ olduğunu düşünmektedir. Ona göre çocuklar genetik olarak bağlanma davranışı göstermeye yatkındırlar ve koruyucu bir yetişkine bağlanırlar, fakat bu bağlanma ilişkisinin kalitesi, bakıcı ya da ebeveynleri ile çocuk arasındaki etkileşimin nasıl olacağına bağlıdır (Akt. Cassibba, Van Ijzendoorn ve D'odorico, 2000).

Bowlby (1982), bağlanma ilişkisinin, a) yakın bakım veya bakıcıya yakın olma, b) çevreyi keşfederken ve yeni davranışlar öğrenirken yeterince rahat olabileceği "güvenli üs" olarak bakıcıyı kullanma ve c) bebeğin rahatlık, destek ve yeniden güvence için bakıcıya güvenmesi anlamında güvenli bir sığınak olması olarak üç çeşit işlevi olduğunu ifade etmektedir.

Evrimsel açıdan bakıldığında, kendisine bakacak biri olmadığında bebeğin ölme olasılığı bulunduğundan yakın bir duygusal bağlılığın gelişmesi kişinin beslenme ve yaşama şansını artıracak için önemlidir. Bağlanma sisteminin temel amacı bakım ve yakınlığın devamını sağlamaktır. İlk bağlanma ilişkilerinin niteliği bu yüzden bebeğin bağlanılacak kişiyi güvenlik kaynağı olarak görme derecesine dayanmaktadır (Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall, 1978).

Bağlanma kuramının bakış açısına göre bağlanmanın gelişimsel olarak aşağıdaki süreçlerden geçtiği ifade edilebilir (Ammaniti, Van Ijzendoorn, Speranza ve Tambelli, 2000);

1. Çocukların genetik yapıları ve onların bakıcıları ile ilişkileri ilk beş yıl içerisinde farklı bağlanma biçimlerinin gelişmesini ve kazanılmasını sağlar.

2. Bakıcı ile çocuk arasındaki bağlanma etkileşimleri çocuklar tarafından içsel çalışma modelleri olarak içselleştirilir.

3. Bunlar, bebeklikten, çocukluğa, ergenliğe, yetişkinliğe ve yaşlılığa aktarılır.

4. Ebeveynlerden çocuklara kuşaklar arası aktarılan bağlanma stratejileri, kişinin kendi ebeveyn bağlanma temsilleri olarak, ebeveyn davranışları içerisinde sıklıkla ortaya çıkabilir.

Bowlby (1980), ebeveynlerin çocuklarının bakım, korunma ve keşfetme ihtiyaçlarını karşılamadıklarında çocukların savunma davranışları geliştirdiğini ifade etmektedir. Bu durumlarda çocuklar yalnız hareket ederler ve hiçbir konu hakkında yorum yapmazlar. Çocuğun bilinçli olarak girdiği bu durum, çocuğun ihtiyaçları karşılanmadığı için kendini kötü olarak değerlendirmesine neden olur. Aynı şekilde çocuğun ihtiyaçlarının bakımını üstlenen bireyler tarafından karşılanmaması çocuğun bağlanma figürüne karşı olumsuz değerlendirmeler yapmasına neden olur. Bu durum çocuğun davranışları değerlendirme modelini etkiler.

Bowlby (1982)'ye göre çocuk geliştikçe bağlanma yaşantılarını, "içsel çalışma modelleri"ni veya kendisinin ve diğerlerinin zihinsel temsillerini oluşturarak içselleştirir. Ona göre içsel çalışma modeli, çocuğun deneyimlerinin tamamen gerçek bir temsilidir. Bununla birlikte çalışma modellerinin, geçmişteki olayların bir yansıması olmadığını, aksine bir değerlendirme ve bütünleştirme süreci olduğunu, dolayısıyla "çalışma modeli" teriminin öznel deneyimlere dayanan kişisel bir oluşum olduğunu da vurgular (Bowlby,1982; Bretherton,1985; Cassidy, 1994).

İçsel çalışma modelleri, bakıcı ile ilk deneyimlerden gelişerek içselleşir ve sonunda dünya ve diğerleri hakkındaki beklentilere genellenir (Bowlby, 1973). Bu modeller diğer insanlarla karşılıklı olarak mantıklı ilişkilerinin kurulmasındaki başarı, duygusal bağların kurulması, güven düzeyi, yakınlığa karşı tutum gibi konularda bireye rehberlik etmektedir

(Gray ve Stenberg,1999). İçsel alışma modelleri, diğer insanların davranışları hakkında öngörüye sahip olmak ve bireyin ilişkisel amaçlarına ulaşmak için kendi davranışlarını planlamasına yardımcı olur (Feeney, Noller ve Roberts, 1999).

Bowlby (1973)'e göre; çalışma modellerinin iki önemli öğesi vardır. Bu alışma modellerinden birincisi, çocuğun diğer insanları nasıl gördüğünü, ikincisi ise çocuğun kendisini nasıl gördüğünü içermektedir çalışma modellerinin iki önemli öğesi aşağıdaki şekilde özetlenebilir(Bartholomew ve Horowitz, 1991).;

a) Bağlanma figrnn, çocuğun korunma ve desteklenme isteklerine genellikle uygun tepki veren bir insan olarak değerlendirilip değerlendirilmediği (diğerleri hakkındaki içsel çalışma modeli),

b) Bireyin bağlanma figürü nazarında ne kadar iyi ve ne kadar değerli olduğunu kavramasıdır (kendi hakkındaki içsel çalışma modeli).

Bağlanma kuramına ilk büyük katkıyı, ana-baba-ocuk ilişkisi temelinde bağlanma davranışına ilişkin bireysel farklılıkları inceleyerek Bowlby'nin kuramının temel sayıltılarını ilk kez sistematik olarak sınavan Mary Ainsworth, yapmıştır. Bowlby gibi, Ainsworth'da bağlanmayı "ocuk ve onun birincil bakıcısı arasındaki bağ ya da süregiden ilişki", bağlanma davranışını da "bu tür bir ilişkinin şekillenmesine ve daha sonra da ilişkilere aracılık etmesine hizmet eden davranışlar" olarak tanımlamıştır. Ainsworth'un kuramsal ve görgül çalışmalarının başlıca amacı, bağlanma kuramının "duyarlılık" denencesini sınamak, böylece, çocukluktaki bağlanma davranışının annenin çocuğun gereksinimlerine olan duyarlılığı ya da duyarsızlığı ile açıklanıp açıklanamayacağını anlamaktır (Güngör, 2000).

Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall (1978), 1-2 yaş arası çocukların anneleri tarafından yalnız bırakılmaları sonucunda, yalnız bırakılma stresini nasıl yaşadıkları ve bu durumun üstesinden nasıl geldikleri

gözlemlemiştir. “Yabancı ortam deneyleri” olarak adlandırılan bu çalışma çocukların sevecekleri oyuncakların olduğu bir odada gerçekleşmektedir. Ainsworth ve arkadaşları, çocukların bu deneydeki davranışları hakkındaki gözlemlere dayalı olarak güvenli, kaygılı/kararsız ve kaçınan olmak üzere 3 çeşit bağlanma stili gösterdiğini ortaya koymuşlardır.

Güvenli anne-çocuk ilişkisinde anneler çocuklarına karşı ilgili ve duyarlıdır. Bu çocuklar anneleri yanlarında olmasa bile ona ulaşabileceklerini bilirler. Güvenli çocuklar mutlu ve özgüven sahibi olmaya eğilimlidir (Burger,2006).

Kaygılı/kararsız bağlanma ilişkisinde anne, çocuğun gereksinimlerine karşı ilgili ve duyarlı değildir. Kaygılı/kararsız bağlanmaya sahip çocuklar ise annelerinden ayrıldıklarında yoğun kaygı ve kızgınlık duygusu yaşamaktadırlar. Anneleri gittiğinde ağlarlar, anneleri geri döndüğünde ise sevinirler ve kucaklarlar. Ancak birdenbire sinirli görünmeye başlayarak annelerini protesto davranışları (anneleri onları sakinleştirmeye çalıştığında sinirli olmaya devam etme, ağlama vs.) gösterirler (Ainsworth ve arkadaşları, 1978).

Kaçınan bağlanmada anneler çocuklarına karşı duyarlı değildir. Çocuk bu tavra anneye karşı uzaklık ve duygusal kopukluk geliştirerek tepki gösterir (Burger, 2006). Kaçınan bağlanmaya sahip çocuklar, annelerinin gidişinden rahatsız olmamış gibi görünürler ve anneleri döndüğünde ise yakın olmaktan kaçınır, sakin ya da ilgisiz görünürler. Fiziksel temas ya da rahatlama ihtiyacı duymazlar.

Ainsworth (1989), bebeklerin ebeveynleriyle kurmuş oldukları ilişkilerle şekillenen bağlanma biçimlerinin genellikle yetişkin olduklarında kurmuş oldukları yakın ilişkilerde de tekrarlanacağını belirtmektedir. Bu görüşe dayanarak Hazan ve Shaver, (1987) ise aynı bağlanma biçimlerinin ergenlik döneminde, yetişkinlikteki duygusal ilişkilerinde evlilik ilişkilerinde ortaya çıkabileceğini ileri sürmüşler ve yaptıkları araştırmalarla 3 bağlanma biçimini(güvenli, kaçınan ve kaygılı/kararsız) ortaya koyan bir ölçek

geliştirmişlerdir. Bartholomew ve Horowitz (1991), Ainsworth ve arkadaşları (1978)'nin çocuklar üzerinde yapılan çalışmalarda tanımlanan, Hazan ve Shaver (1987) tarafından yetişkinlere uyarlanan 3'lü bağlanma biçiminin, dörtlü bağlanma şeklinde ifade edilebileceğini ortaya koymuştur.

Dörtlü bağlanma modeli

Dörtlü bağlanma modeli, bireyin kendi benliğini ve diğer bireyleri olumlu ya da olumsuz değerlendirmesine dayalı olarak ortaya konulmuştur. Bu bakımdan bireyin kendisine olumlu-diğerlerine olumlu(güvenli), kendine olumlu - diğerlerine olumsuz (kayıtsız), kendine olumsuz - diğerlerine olumlu (saplantılı) ve kendine olumsuz - diğerlerine olumsuz (korkulu) değerlendirmelerini içeren dört çeşit bağlanma stili vardır (Bartholomew, 1990; Bartholomew ve Horowitz, 1991; Bartholomew ve Shaver, 1998). Bu bağlanma stilleri aşağıdaki şekilde açıklanabilir;

ŞEKİL 1: Bartholomew ve Horowitz'in dördlü bağlanma modeli
(Klohn ve Oliver, 1998).

Güvenli bağlanma: Bu bağlanma stili, olumlu benlik modeli ve olumlu başkaları modelinin birleşiminden oluşur. Güvenli bağlanmaya sahip bireyler yakın ilişkilerde yakınlık konusunda rahattır ve kendileri hakkında değerlik duygusunu içselleştirmişlerdir (Bartholomew ve Shaver, 1998). Güvenli bağlanma, diğer insanların genellikle kabul edici ve uygun tepki vereceği beklentisi, sevilebilirlik ve değerlilik duygusunu yansıtmaktadır (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Kayıtsız bağlanma: Bu bağlanma stili, olumlu benlik modeli ve olumsuz başkaları modelinin birleşiminden oluşur. Kayıtsız bireyler olumsuz beklentilerinden dolayı sıklıkla yakınlıktan kaçarlar. Fakat yakın ilişkilerin değerini savunmacı bir şekilde inkar etmek yoluyla benlik değeri duygusunu sürdürürler (Bartholomew ve Shaver, 1998). Bu bağlanma stili, diğer insanlara karşı olumsuz bir tavırla birlikte bir sevgi-değerlilik duygusunu

ifade etmektedir. Bu bağlanma stilindeki bireyler yakın ilişkilerden kaçınarak, özerklik ve incitilemezlik duygularını geliştirerek kendilerini hayal kırıklıklarına karşı korumaktadırlar (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Saplantılı bağlanma: Bu bağlanma stili, olumsuz benlik modeli ve olumlu diğerleri modeli birleşiminden oluşur. Saplantılı bireyler diğerleri tarafından güven ve kabul kazanmak konusunda kaygılıdır (Bartholomew ve Shaver, 1998). Saplantılı bağlanma, diğer insanların olumlu değerlendirilmesiyle birlikte bir değersizlik duygusunu göstermektedir. Bu bağlanma stili özelliği gösteren bireyler yakın ilişkilerinde kişisel değerlilik ve kişisel yeterliliği bulmak için çabalarlar (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Korkulu bağlanma: Bu bağlanma stili, olumsuz benlik modeli ve olumsuz diğerleri modelinin birleşiminden oluşur. Korkulu bireyler diğerleri tarafından kabul ve onaylanma düşüncelerinin yüksek olması nedeniyle saplantılı bireylere benzerdir. Fakat reddedilme ve kaybetme acısını engellemek için yakınlıktan kaçarlar (Bartholomew ve Shaver, 1998). Korkulu bağlanma, bireyin başkalarının güvenilmez ve reddeden bireyler olacağı düşüncesi ile kendisinin sevilmeyeceğine ilişkin beklentileri ve değersizlik duygusunu ifade etmektedir. Bu stil, diğer insanlarla yakın olmaktan kaçınarak, reddedilme riskine karşı kendilerini koruma çabalarını ifade etmektedir (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Bartholomew ve Horowitz (1991) güvenli ve kayıtsız bağlanmanın, benlik kavramı ile pozitif bir ilişkiye sahip olduğunu, bununla birlikte; korkulu ve saplantılı bağlanmanın ise; benlik kavramı ile negatif bir ilişki gösterdiğini bulmuşlardır. Ayrıca güvenli ve saplantılı bağlanmanın sosyallik ile pozitif bir ilişkiye sahip olduğunu, kayıtsız ve korkulu bağlanma ile sosyallik arasında ise, negatif bir ilişki olduğunu ifade etmektedirler.

PSİKOSOSYAL GELİŞİM KURAMI VE KİMLİK

Psikososyal gelişim kuramı, 1902-1994 yılları arasında yaşamış olan Erik H. Erikson'un ortaya koyduğu bir kuramdır. Erikson'un çalışmalarının ilk yıllarında Freud'un düşüncelerinden etkilenmiş olsa da Freud'un bireyin kişilik gelişimi konusunda ortaya koyduğu psikoanalitik kuramdan ve onun bireye yaklaşımından farklı bir anlayışa sahiptir. Örneğin; Freud, bireyin kişilik gelişiminde onun biyolojik yönüne ağırlık vermesine rağmen, Erikson gelişimde kültürel ve sosyal etmenlerin daha etkili olduğunu düşünmektedir. Ayrıca Freud'un bilinçaltı süreçlere verdiği öneme karşı olarak, Erikson, bireyin yaşadığı toplumsal etkiler içerisinde yaptığı bilinçli seçimlerin ve uyum süreçlerinin etkisine vurgu yapmıştır.

Erikson (1968;1980) kuramını, "aşamalı oluşum (epigenetik) ilkesine" dayandırmaktadır. Aşamalı oluşum ilkesi gelişen her şeyin bir zemin planı olduğunu, bu zemin planından parçaların ortaya çıktığını, bütün parçalar işleyen bir bütün olarak ortaya çıkana kadar her parçanın kendi özel hüküm süresi olduğu düşüncesidir.

Aşamalı oluşum ilkesi, genetik bilimi ile ilgili bir kavramdır. Döllenen yumurta hücrelerinin anne karnında gelişimine ilişkin temel bir ilkeyi anlatır: Tüm doku ve organlar zamanı geldiğinde ayrışıp gelişmeye başlar. Bir dokunun gerektiği gibi gelişmesi, ardından gelecek ayrışma basamağının gerçekleşmesine ortam hazırlar. Gelişim zamanını kaçıran dokunun gelişimi belirgin bir biçimde aksar. Bu aksama ileriye yansır ve daha sonra ortaya çıkacak dokuların uygun bir biçimde gelişme şansını ortadan kaldırır. Erikson, aşamalı oluşum ilkesinin bireyin psikolojik ve toplumsal gelişimine uyarlanabileceğini düşünmektedir. Ona göre kişilik gelişimi zamanı geldikçe birbirini üzerine binen sekiz aşamada gerçekleşir. Her evrede bir olumlu bir de olumsuz duygu (temel güvene karşı güvensizlik gibi) ya da öge ayrışıp olgunlaşır. Bu iki karşıt duygu arasındaki çatışma, o evreye özgü bunalımın (krizin) konusunu oluşturur. Evrenin sonuna doğru hangi duygunun başatlık kazanacağı belli olur (Dereboy,1993).

Erikson (1968)'a göre bu krizler uygun bir şekilde çözüldüğünde, kişilik gelişimine ve psikososyal olgunluğa katkıda bulunurlar. Her kriz ya da aşama, bireyin gelişimini biçimlendiren ve kişiliğini değiştiren daha önceki kriz ya da aşamaların üzerine kurulmaktadır.

Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri sırasıyla aşağıdaki gibidir. Ancak biz, araştırmamızla ilgili olarak ilk 5 dönemi ayrıntılı olarak inceleyeceğiz;

1. Temel güvene karşı güvensizlik dönemi,
2. Özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi,
3. Girişimciliğe karşı suçluluk duygusu dönemi,
4. Çalışkanlığa(başarıya) karşı yetersizlik(aşağılık) duygusu dönemi,
5. Kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası dönemi,
6. Yakınlığa karşı yalıtılmışlık (yalnızlık) dönemi,
7. Üretkenliğe karşı verimsizlik (durgunluk) dönemi,
8. Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk dönemi,

ŞEKİL 2: ERİKSON'UN PSİKO-SOSYAL GELİŞİM DÖNEMLERİ, AŞAMALI OLUŞUM ÇİZELGESİ
(Erikson, 1968; Dereboy,1993)

VIII								BUTÜNLÜK X UMUTSUZLUK
VII							ÜRETKENLİK X DURGUNLUK	
VI						YAKINLIK X YALITILMIŞLIK		
V	Zamanı kavrama X Zaman kargaşası	Kendinden emin olma X Kendi hakkında düşünme	Rol deneme X Role sapanma	Çömezlik X Çalışma felci	KİMLİK X KİMLİK KARMAŞASI	Cinsel kutuplaşma X Cinsel karmaşa	Önderlik ve yandaşlık X Otorite karmaşası	İdeoloji bağlanma X Değerler karmaşası
IV				ÇALIŞMA X AŞAĞILIK DUYGUSU	Görev belirleme X İşe yaramazlık duygusu			
III			GİRİŞİM X SUÇLULUK		Rolleri sezinleme X Rol ketlenmesi			
II		ÖZERKLİK X KUŞKU VE UTANÇ			Kendi olma iradesi X Kendinden kuşku			
I	GÜVEN X GÜVENSİZLİK				Karşılıklı benimseme X İçe kapanma			
	1 Umut	2 İrade gücü	3 Amaç	4 Yeterlik	5 Sadakat	6 Sevgi	7 Bakım verme	8 Bilgelik

1. Temel güvene karşı güvensizlik dönemi

Erikson (1968), bireyin psikolojik olarak sağlıklı olması için temel olan birçok ön koşul içerisinde “temel güven duygusu” nunda olduğunu ifade eder. Ona göre temel güven duygusu, yaşamın ilk yıllarındaki deneyimlerden çıkarılan, dünya ve diğer insanlara yönelik yaygın olan tutumlardır. “Güven” kavramı, bireyin kendisine olan güven duygusu olduğu gibi, diğer insanlara olan temel güven duygusunu ifade eder.

Bebekte toplumsal güvenin ilk kanıtı beslenmesinin kolaylığı, uykusunun derinliği ve bağırsaklarının rahat çalışmasıdır. Bebeğin gittikçe artan yetileri, annenin bunları besleme yollarıyla karşılıklı olarak düzenlenir. Bu da bebeğin, doğuşundan içinde bulunduğu durumun henüz oturmamış oluşunun yarattığı rahatsızlıktan kurtulmasına adım adım yardımcı olur. Bebek yavaş yavaş artan uyanık kaldığı saatler içerisinde, giderek daha çok sayıda duyu deneyiminin ve bir iç iyilik duygusuyla birlikte oluşan tanışıklık duygusu yarattığını keşfeder. Çeşitli rahatlık durumları ve bunlarla ilişkili kişiler, tıpkı bebeğin bağırsaklarındaki buruntular gibi tanıdık olur. Bu nedenle bebeğin ilk toplumsal başarısı, annesini aşırı kaygı ya da öfkeye yer vermeksizin gözünün önünden ayırabilmesidir. Çünkü anne, güvenle beklenen bir dış görüntü olmanın yanı sıra artık bebeğin içinde bir kesinlik durumunu almıştır (Erikson, 1984).

Bebekte güven duygusunun varlığı, annesinin yanında olmadığı anlarda aşırı bunaltıya kapılmamasıyla kendini belli eder. Annenin geçici yokluğuna katlanabilmek için bebeğin, annesinin geri döneceğine ve eskiden olduğu gibi kendisine bakım vermeyi sürdüreceğine güven duyması gerekir. Burada aynı zamanda bebeğin, annesinin yokluğunda kötü bir şey olmayacağına güven duyması ve bu güvenin annesi tarafından paylaşıldığını hissetmesi de söz konusudur. Demek ki temel güven duygusunun iki yüzü vardır. Bunlar; bir yandan anneye ve sevgisine güvenme, bir yandan da kendini annenin sevgi ve güvenine değer bulmadır. Yaşamın bu ilk yakın ilişkisinden çıkarılan temel güven duygusu, yakın ilişkilerin sağlamlığına güven biçiminde ileriki yıllara taşınır (Dereboy, 1993).

Erikson (1984), bebeklik deneyimlerinden oluşan güvenin toplamının, verilen yiyeceklerin ya da sevgi gösterilerinin niceliğine değil, daha çok anneyle ilişkinin niteliğine bağlı olduğunu düşünmektedir. Bir yandan bebeğin bireysel gereksinimlerinin duyarlı bir bakımla karşılanması; öte yandan bebeğe, kültürünün yaşam biçiminin güvenilen çatısı içerisinde güvene değer bir kişi olduğuna ilişkin güçlü bir duygunun verilmesi güven duygusunu oluşturur. Güven duygusu çocukta bir kimlik duygusunun temelini oluşturur. Bu da sonradan , “iyiyim” duygusu, kendi olma duygusu ve güvenilen biri durumuna gelme duygusu ile birleşecektir.

Yaşamın ilk yılı içindeki bebek, gereksiniminden doğan gerginlik, doyumun gecikmesi ve doyumluğa ulaşılması döngüsünün tekrar tekrar yaşayıp bu döngüye uyum sağladıkça, “zaman” da yaşamın bir boyutu olarak bebeğin dünyasına girmeye başlar. Anneyle ilişkiye olan güven böylece doyumun geleceğine olan güvenme biçimini alacak bu da zamanın kendisine bir umut niteliği yükleyecektir. Beklemenin doyum getireceğine güven duyulamayan durumlardaysa “güvensizlik” duygusu boy atacaktır (Erikson,1982, akt. Dereboy, 1993).

Anne tarafından bebeğe gönderilen hayati ve kuvvetli bir “umut” duygusu içeren iletiler, tutarlı ve öngörülebilir dünya için bir inanç duygusu sağlar. Bu da öfke bağımlılığı ve karmaşık isteklerin yerine, temel isteklerin ulaşılabilirliğine olan inanç için katlanma eğilimi oluşturur. Kısaca kimlik şekillenmesinde, bebeklik döneminden kazanılan iyi oluş,” “sahip olduğum ve başkalarına verdiğim umut neyse, ben oyum” olarak ifade edilebilir (Erikson, 1968).

Yaşamın ilk evresinden çıkarılan güven duygusunun ergenlik döneminde alacağı biçim, yakın ilişkilerde benimseme yaşantısının egemenliği olacaktır. Öte yandan anneyle ilişkide güvensizlik duygularının ağır basması, yakın ilişkilerde güvenememeyi getirecektir. Bunun sonucu olarak, yakın ilişkilerde kaçınma ve içe kapanma eğilimi ağır basacaktır. Kimlik karmaşası evresi, gencin geriye dönüp çocukluk yıllarından kalmış duygu ve çatışmaları yeniden yaşadığı bir dönemdir. Eğer yaşamın ilk evresine doğru gerileme sırasında

genci saran duygu, yine bu evreden çıkarmış olduğu temel güven duygusu ise, deneyimleyeceği şey “zamanı kavrama” olacaktır(şekil 2). Bu da zamanı yaşamın değişmez bir boyutu olarak algılama ve iyi şeyler getireceğini umut etmedir. Ama en uygun gelişim koşullarında bile ilk dönemden güven duygusunun yanı sıra güvensizlik duygusu da çıkarılır. Zaten güvensizliği hiç yaşamamış biri, güven ve umudun ne demek olduğunu bilemezdi. Bu yüzden, kimlik karmaşası içindeki sağlıklı gençlerde bile, güven duygusunun sarsıldığı dönemlerde zamanı kavrama yeteneği az ya da çok bozulur ve “zaman kargaşası” gündeme gelir (Dereboy, 1993).

Zaman kargaşası, büyük bir acelecilik duygusunu ve henüz yaşamın bir boyutu olarak zamanın düşünülmesinin kaybedilmesini içerir. Genç birey, aynı anda hem gerçekte bebek gibi, hem çok genç gibi hem de yeniden genç ve diri olma konusunda kendisini yaşlı gibi hisseder (Erikson,1968).

2. Özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi

Doğumdan sonraki 18. ayda çocuklarda dışkı denetimini sağlayan kalınbağırsak kasları, iki yaş civarında da idrar denetimini sağlayan idrar torbası çıkışındaki sfinkter kasları yeterli olgunluğa ulaşır. Çocuklar kısa sürede bu iki fizyolojik olayı denetleyebileceklerini keşfederler. Yani istedikleri zaman dışkılarını veya idrarlarını tutabileceklerini ya da bırakabileceklerini öğrenirler. Bu olay çocukların en önemli özerklik girişimidir (Arı, 2005). Daha önceleri dışkılaması üzerinde hiçbir denetimi olmayan çocuk için, şimdi bedeninin bu etkinliği üzerinde bilinçli denetim kurmaya yönelmek sadece yeni değil, aynı zamanda derin anlamları olan bir yaşantıdır. Artık çişini ve kakasını isterse tutup isterse bırakıyor olması ona şunu gösterir; bedeninde ya da içinde uyanan gereksinimlerin, arzuların, eğilimlerin kölesi değildir; onlara kulak vermek zorunda olsa bile, eninde sonunda ne yapacağına, nasıl davranacağına kendi bilinci karar vermektedir (Dereboy, 1993).

Anne-babalar dışkılama ve idrar çıkarmayı da çevreyi tanıma girişiminde olduğu gibi bir düzene koymak isterler. Anne-babanın bu eğitim çabası çocuğun özerklik girişimiyle çatışır. Önceleri yaptığı her yeni şey onaylanan ve ebeveyne mutluluk veren, koşulsuz sevilen çocuk, anne-babaya duyduğu güvenle ilgili kuşku yaşamaya başlar. Ebeveynin katı kuralları, katı yaptırımları, bağırıp çağırma sevgisini esirgeme gibi psikolojik cezalarla çocukların özerklik girişimlerinden utanç duymalarını sağlar. Bu duygu suçluluk duygusunun temelini oluşturur (Arı, 2005).

Bu olumsuz duygulara karşın özerklik döneminde edinilen özdenetim yetisi özgür iradenin gelişmesi anlamına geldiğine göre, bu dönemde edilen güç “irade gücü”dür. Özerklik döneminden çıkarılan kimlik duygusu, “özgür irademle isteyebildiğim neyse, ben oyum” olarak ifade edilebilir (Erikson, 1968; Dereboy, 1993). Bununla bağlantılı olarak, kimlik bunalımının bu dönemdeki ön görünümü, “kendi olma iradesi” ve “kendinden kuşku” arasındaki çatışma olarak belirir(şekil 2). Bu çatışma doğrudan doğruya gençlik çağına yansır. Utanç ve kuşku duygularının başatlık kazanması durumunda, özerklik döneminde olduğu gibi gençlik çağında da “kendinden kuşku” daha öne geçer ve bireyin yaşantısına egemen olur. Eğer bu dönemden çıkarılmış olan başat duygu özerklikse, gence şimdi “kendinden emin olma” havası egemen olacaktır. Yani ailesinden kesin bir biçimde bağımsızlaşmış ve kendi ayakları üzerinde durabilen, düşlediği gibi biri olacağına emin olan bir birey olacaktır (Dereboy, 1993).

3. Girişimciliğe karşı suçluluk duygusu dönemi

Erikson (1968), bu dönemde çocuğun bir kişi olarak kendisine güçlü bir şekilde inanma duygusunun başladığını ve bir kişi olarak yapabileceklerinin neler olduğunu keşfetmeye çalıştığını ifade etmektedir. Ona göre bu dönemde;

a) Çocuklar giderek daha çok özgür bir şekilde çevrede hareket etmeyi öğrenir ve bu yüzden kendisi için daha geniş ve limitsiz bir şekilde amaçlarını gerçekleştirebilecekleri bir alan kurarlar.

b) Çocuklar anlamadığı konuları tam olarak anlamaya çalışır ve sayısız konular hakkında durmadan sorular sorabilirler.

c) Çocukların düşüncelerinde ve hayal gücünde bir artma gözlenir.

Bu dönemde yakın ve uzak çevredeki yetişkin rolleri fark edilmeye ve yetişkinlerin dünyasına yönelik her ayrıntı büyük bir merakla soruşturulmaya başlanır. Değişik rolleri tanıyan ve özdeşim yapan çocuk, yalnızca düşleri ve oyunlarında kendini bu rollere sokmakla kalmaz, gerçek yaşamda da özendiği rolleri oynama denemelerine girer. Tüm bu rol denemelerinden çocuğun çıkardığı özellik "girişim" duygusudur. Bu düşlerini gerçekleştirmek için işe girişmek, amaçlarına ulaşmak doğrultusunda girişimde bulunmayı ifade eder (Dereboy,1993).

Çocuklardaki bu girişimci duygu ebeveynler tarafından desteklenmelidir. Çocukların koşmaları, atlamaları, oynamaları ve fırlatmaları için fırsatlar ve ortamlar hazırlanmalıdır. Çünkü çocuklar kendilerinin kim olduklarını, yapabildikleri, başarabildikleri şeylerle (Parktaki kaydırağın merdivenlerini yardımsız tırmanabilen bir çocuk, "ben kaydırağın merdivenlerini tırmanıyorum" derken "ben merdivenleri yardımsız tırmanabilen biriyim" demek istiyor olabilir) tanımlarlar. Ebeveynler çocuklardaki bu doğal girişimci davranışları şiddetle cezalandırdıklarında çocukta suçluk duygusu gelişir (Arı, 2005).

Girişimcilik döneminin kimlik gelişimine vazgeçilmez katkısı, çocuğun kendi yeteneklerini gerçekleştirebileceği(yada gerçekleştiremeyeceği) yetişkin görevleri için amaç duygusunu ve girişimciliğini özgürce ortaya koymasıdır (Erikson, 1968). Girişimcilik evresinden çıkarılan kimlik duygusu; "gelecekte kim olmayı düşleyebiliyorsam, ben oyum" olarak ifade edilebilir (Erikson, 1968; Dereboy, 1993).

Gençlikteki kimlik bunalımının bu dönemdeki görünümü, “rolleri sezinleme” ve “rol ketlenmesi” arasındaki çatışmadır. Bu yaşantılar doğrudan gençlik dönemine yansır(şekil 2). Tıpkı girişim dönemi gibi, kimlik karmaşası dönemi de bireyin kendine çeşitli roller biçtiği ve üstünde deneme yaptığı bir dönemdir. Bu dönemde gençler, girişim döneminden miras kalan düş güçlerinin yardımıyla önlerindeki rol seçeneklerinden hangilerinin kendilerine uygun olacağını sezmeye uğraşırlar. “Rolleri sezinleme” terimi, nasıl biri olacağını gencin bir biçimde sezmelerini ve kendine biçtiği rolleri üstleneceği günü güvenle beklemelerini anlatır. Ama eğer genç birey girişim evresinden suçluluk duygularının etkisinde çıkmışsa, şimdi kendini hangi yetişkin rolünde düşünürse düşünsün suçluluktan kaynaklanan garip bir huzursuzluk duyacaktır. Bir bakıma yetişkin rolleri gence kapanmış gibidir ya da hepsinin yanlış bir tarafı vardır. Bir şekilde huzur veren bir yetişkin rolü ve gelecek tasarlayamamanın yol açtığı kaybolmuşluk duygusu “Rol ketlenmesi”, olarak adlandırılır (Dereboy,1993).

Ergenlik dönemindeki bireyin, girişimciliğe karşı suçluluk döneminde kazandığı duygu, “girişimcilik” duygusu ise, kendini düşlediği roller içinde görmeye yönelik girişimlerde bulunabilecektir. Bu girişimler “rol deneme” girişimleridir. Özgürce rol denemeleri yapmaya karşılık olarak, çocuklukta kazanılmış olan girişimcilik ve suçluluk arasındaki eski çatışma ile bağlantılı olarak ergenin “role saplanma”sidir. Kendini çelmeleyici bir role saplanma kimlik bocalamasının bir başka belirtisini oluşturur. Bu gencin kendinin, ailesinin, yakın çevrenin ve giderek toplumun ondan beklediklerine tümüyle ters düşen, herkesin kendisine yönelik umutlarını boşa çıkaran karanlık bir geleceğe yönelmesi olarak ifade edilebilir (Erikson, 1968; Dereboy, 1993).

4. Çalışkanlığa(başarıya) karşı yetersizlik (aşağılık) duygusu dönemi

Erikson (1968), çocuğunun bu dönemde istekli bir şekilde ve çabucak öğrenme konusunda hiçbir zaman olmadığı kadar hazır olduğunu ifade etmektedir. Ona göre bu dönemde, girişimcilik döneminin sonunda olduğundan daha fazla bir şekilde, çocuğun görev paylaşımı, disiplin ve bir şeyler yapabilme

duygusunda büyük bir artma ortaya çıkmaktadır. Çocuk bu dönemde diğer çocukları bir şeyler yapmaya zorlamak ya da kızdırmak yerine, planlı ve yapıcı bir paylaşım duygusu içerisinde onlarla birlikte bir şeyler yapmaya eğilimlidir.

Bu dönem çocuğun okula başladığı dönemdir. Çocuğun okula başlamasıyla sosyal dünyası çok genişler. Öğretmenleri ve akranlarının çocuk üzerindeki etkisi artarken anne-babanın etkisi azalır. Çocuk bu yeni dünyaya uyum yapabilmek için bir şeyleri başarmak zorundadır. Öğretmenlerinin, anne-babasının arkadaşlarının çocuktan beklentileri vardır. Öğretmen öğrencisinin okumayı, aritmetiği öğrenmesini bekler. Anne-babalar çocuklarının başarılı olmasını bekler. Okul çağı çocuğunun bunları başarabilmesi için pek çok yeni şey öğrenmesi gerekir (Okuma-yazmayı, kurallara uymayı, akranlar arası ilişkiyi vb.). Öğrenci başardıkça başarıları çevresi tarafından onaylanır (Arı,2005).

Çocuğun iyi ve mükemmel bir şeyler yapabilme duygusunu kazanması, onun çalışma (başarılı) olma duygusunu, kendisi ve görevleri hakkında başarısızlık ve isteksizlik duygusu içerisinde olması ise; “yetersizlik (aşağılık) duygusunu” oluşturur (Erikson, 1968).

Çocuğun bu dönemden çıkardığı kimlik duygusu, “iş yapma konusunda öğrenebildiğim neyse, ben oyum” dur (Erikson,1968; Dereboy,1993). Kimlik bunalımının bu dönemdeki ön görünümü “görev belirleme” ve “işe yaramazlık duygusu” arasındaki çatışmadır ve bu çatışma olduğu gibi gençlik dönemine yansır. İşe yaramazlık duygusu, okul döneminden çıkarılan aşağılık duygusunun gençlik dönemine yansması olarak anlaşılabilir. Gerçekten de kimlik bocalaması içerisindeki ergenlerin en önemli yakınmalarından biri, etkinliklerini boş ve anlamsız görmek, işe yarar bir şeyler yapmakta olduklarına ya da yapacaklarına inanmamaktır. Başarılı olma duygusunun ergenlik yıllarındaki yansması “görev belirleme” yetisi olacaktır. Bu gencin kendisinden beklenen işlerle uğraşmayı anlamı bulması ve bu işleri üstesinden gelebileceği işler olarak görmesi ve benimsemesidir (Dereboy, 1993).

Çalışma ve başarılı olma duyguları egemense, ergen, tıpkı daha önce yaptığı gibi eğitimci ya da önder olarak bildiği birilerinden bir şeyler öğrenmenin

peşine düşecek, yani en genel anlamıyla “çömezlik(çıraklık)” duygusu içinde olacaktır. Ama okul dönemine gerileme ergende birincil olarak aşağılık(yetersizlik) duygularını alevlendiriyorsa, bu kez “çalışma felci” gündeme gelecektir (şekil 2)(Dereboy,1993). “Çalışma felci” hiçbir işi becerememe duygusunun yansımasıdır. Ergenin bir şeyleri başarabileceği duygusundan yoksun olmasının verdiği bir çaresizlik duygusudur. Erikson (1968), bu yetersizliğin hissedilmesinin her zaman gerçek durumu yansıtmadığını, ergenin çalışma konusundaki hazır bulunuşluk eksikliğinin, kendi yeteneklerini algılamasındaki problemin ya da çevrede yeteneklerine uygun bir çalışma alanını bulamamasının neden olabileceğini düşünmektedir.

5. Kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası dönemi

Ergenlik dönemi, çocukluk ve yetişkinlik dönemi arasındaki, belirgin ve bilinçli bir evreyi ifade eder. İlkokul yıllarının sonlarında ergenler, cinsel olgunlaşma ilgili fizyolojik değişimler ve önündeki yetişkin rollerindeki belirsizlik ile uğraşmak durumunda kalırlar. Ergenler, günlük hayattaki ideal örneklerle, daha önceki dönemlerde sahip olduğu beceriler ve roller arasında nasıl bir bağlantı kuracağı sorusunu sıklıkla düşünür (Erikson,1968).

Çocuğun evreni kendi yakın çevresidir. Oysa ergenlik çağında bu evren hızla genişler ve giderek bütün bir toplumu kucaklar. Bu gelişmeyle birlikte ergenler, kendilerini yalnızca yakın aile, okul ve arkadaş çevrelerinin değil, içinde yaşadıkları bütün toplumun parçası olarak görmeye başlarlar. Böylelikle, kendi geleceklerinin içinde yaşadıkları toplumun geleceğinden soyutlanamayacağını bilincine varırlar. O zaman da, nasıl geçmişte aile ve okul çevresinde birey olarak tanınmanın ve var olmanın savaşını vermişlerse, şimdi aynı savaşı daha geniş toplum kesimi tarafından tanınmak ve onaylanmak için vermek durumundadırlar. Bu nedenle, çocuklukta aşılın basamakların ergenlikte geriye dönülüp bir kez daha değerlendirilmesi, anlaşılır bir durum olarak değerlendirilmelidir. Bu süreç boyunca gelişen “sadakat” hem çocukluk

evrelerinin kazanımı olan güçlere dayanır, hem de onları pekiştirir (Dereboy,1993).

Erikson'un aşamalı oluşum ilkesine dayanarak ortaya koyduğu psiko-sosyal gelişimin ilk dört dönemi açıklanırken, bu dönemler hangi güçlerin kazanıldığı ve bu güçlerin "kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası" dönemine etki ettiği açıklanmıştır. Burada, bu kazanılan güçlerin kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemdeki etkilerinin ayrıntılı olarak incelenmesi uygun olacaktır.

Ergen, nasıl ki bebekliğin ilk yılında yakın çevresiyle güvenilir ilişkiler kurarak bir "umut", güven duygusu kazandıysa, bu kez gençlik çağında içinde bulunduğu toplumla güvenilir sosyal ilişkiler kurarak kimlik duygusu edinmeye çabalar. Bunun için insanların yararına olduğuna inandığı fikirler için çaba harcar. Böylece güvenilir olduğunu kanıtlamaya çalışır. İnsanlara ve inandığı önderlere bağlı olduğunu kanıtlamaya çalışır. Görüldüğü gibi ergen bebeklikteki temel güven duygusunun farklı bir formunu gençlikte yeniden yaşayarak bir kimlik bütünlüğüne ulaşmaya çabalar (Arı, 2005).

İkinci dönemin kazancı olan özerklik duygusu ve irade duygusu da ergenlikte kurulan güvenilen ilişkiler ve yol ayrılıkları içinde kişilikte kalıcı biçimde yer edebilir. İrade gücü, kişinin özgür seçimlerini özgürce uygulama kararlılığı olduğuna göre, gençlerin kendi seçtikleri önderlerin ve fikirlerin peşinden gitmeleri ve yine seçtikleri ortamlarda kendilerini kabul ettirme uğraşı vermeleri anlaşılır bir durumdur (Dereboy, 1993).

İkinci dönemden çıkarılan kimlik ögesi "Özgürce isteyebildiğim neyse, ben oyum" şeklinde özetlenebilir. Bu düşünceden hareketle, ergenin kendi özgür seçimiyle, inandığı gruplar içinde yer alması grubun, topluluğun amaçları için her şeyini ortaya koyması (yaşamını, geleceğini) anlaşılabilir bir durumdur. Bu "özgürce seçebildiğim şeyim" duygusu güvenilen, sadık biriyim duygusuyla bütünleşerek ergenin kimlik öğelerinden bir diğerini oluşturur (Arı, 2005).

İnanılan insanlar ve ilişkiler bulma ve onlara bağlanma, oyun döneminden çıkarılmış olan girişim duygusunu ve değer verilen amaçlar peşinden koşma yetisini de pekiştirir. Çünkü bir ilişkiye ya da bir fikre sadık kalmak demek, insanın doğruluğuna inandığı amaçların, sonuna dek inandığı değerlerin ve suçluluk duymadan yerine getirdiği yükümlülüklerin olması demektir. Bu ergenin kendisine ait bir yol çizmesi ve nasıl biri olmak istediğini belirlemesi demektir. Hatırlanacağı gibi, üçüncü evreden çıkan kimlik ögesi, “gelecekte kim olmayı düşleyebiliyorsam ben oyum” duygusu idi. Öyleyse ergenin kendince doğru ve değerli olan bir yolda yürüyor olması ergenin kimlik duygusuna olumlu biçimde katılmasına ortam hazırlar (Dereboy, 1993).

Erikson’un dördüncü evresinin (çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu) ergenliğe yansması, belirlenen bir görevi, amacı başarma, yani yeterlik duygusu ya da işe yaramazlık şeklinde olur. Gençlik döneminde ergen toplumun güvenilir arkadaşlarının veya inandığı fikrin sadık bir üyesi olarak üstüne düşeni başarmak isteyecektir. Görevlerini başarıyla yerine getirmek gence bir kimlik ögesi olarak yeterlik ve kendini değerli bulma duygusu verir (Arı, 2005).

Özetle, kimlik duygusunun oluşmasında, “temel güvene karşı güvensizlik”, “özerkliğe karşı kuşku ve utanç”, “girişimciliğe karşı suçluluk ve çalışkanlığa (başarıya) karşı yetersizlik (aşağılık) duygusu” dönemlerinde ergenlerin nasıl bir süreçten geçtiği ve bu süreç içerisinde hangi özellikleri kazanıldığı önemlidir. Bu özellikler “kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası” döneminde tekrar değerlendirilir ve yeniden bir güç olarak ortaya çıkar. Ergenlik dönemindeki bu değerlendirme sürecinin yeterli ve uygun olması, olumlu bir “kimlik kazanmanın”, bu değerlendirmenin yeterli ve uygun şekilde yapılamaması “kimlik karmaşasının” ortaya çıkmasına neden olur. Bu durumu daha iyi anlayabilmek için kimlik ile ilgili bazı görüşleri ele almak uygun olacaktır.

KİMLİK

“Ben kimim?” sorusu, ergenin ya da genç yetişkinin kimlik oluşturma çabasının ve kimlik duygusunun özündeki sorudur. Ergen, bir yandan kendisi hakkındaki düşüncelerini, toplumdaki yerini ve gelecekte ne yapacağına ilişkin kararları ortaya koymaya çalışırken, diğer yandan da çevresinin ve toplumun kendisinden beklentileri ile kendi düşünceleri arasındaki çatışmaları anlamaya ve çözmeye çalışır.

Kimlik duygusundan söz etmek; bireyin kendi yaşayışından, yani birey olarak benzersiz ve kendine özgü bir tarz içinde var olduğunu ve bu tarzın süreklilik gösterdiğini duyumsayışından söz etmektir. Aslında kimlik duygusu deyince tek bir yaşantı değil, belirli yaşantıların birleşimi anlaşılmalıdır. Birey kendisini benzersiz biri olarak tanımakta, değişik zamanlarda ve değişik roller içinde hep tanıdığı kendisi olarak var olmaktadır (Dereboy, 1993).

Kimlik gelişimi, sosyal rollerin, parçalarının toplamından daha fazlası olan bütünleşmiş bir kendilik düşüncesinin birleşmesini içerir. Kimlik gelişimi ayrıca, zamanda ve diğerleriyle olan ilişkilerde bir devamlılık duygusuna erişmeyi, bireyin içsel aynılık duygusunu korumadaki yeteneğine olan gerçekleşmiş güveni ve gelecekle ilgili somut amaçlara ulaşmak için etkili bir şekilde çalışabileceğine dair artan bir inancı da temsil eder (Erikson, 1980).

Ergen, değişik rol örnekleriyle özdeşim yaptığı ve onlara imrendiği oranda, önünde uzanan gelecek seçenekleri de çoğalır. Ergenliğe girişle birlikte derinden derine başlayan bu süreç, ilerleyen gençlik yıllarında giderek ivme kazanır. Gencin önündeki ödev, yalnızca kim olduğunu değil; kim olarak yaşayacağını da belirlemektir. Bu ödevin gerektiği biçimde yerine getirilmiş olduğunu söylemek için şu dört koşulun gerçekleşmiş olması gerekir. Birincisi; bireyin gerçekçi bir yaşam çizgisi belirlemiş olması, ikincisi; bu çizgiye yönelmiş olması, üçüncüsü; bu çizgiyi tam anlamıyla benimsemiş olması ve dördüncüsü ise; bireysel var oluş tarzının bireyin yakın çevresinde ve giderek toplumda tanınma sağlamasıdır (Dereboy, 1993).

Erikson (1980)'a göre, ergenlikte bir kimlik krizinden geçmek normal gelişimin bir parçasıdır. Bu kriz dönemi, önceden kabul edilen fikirlerin, değerlerin ve inançların sorgulanmasını, farklı inanç sistemlerinin ve hayat tarzlarının keşfini içerir. Kriz dönemi seçilen bir hayat yoluna ve inanç ve değerler sistemine bağlılıkla sonuçlanır. Bireyin kimlik krizinin başarılı bir şekilde çözümlenmesi, daha önceki gelişimin (güvene karşı güvensizlik; özerkliğe karşı utanç ve kuşku; girişimciliğe karşı suçluluk; çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu) birbirini izleyen evrelerindeki deneyimlerin hepsinden meydana gelen bir sermayeye dayalı bir kimlik kavramı ile sonuçlanır.

Erikson (1968), bireyin uygun bir kimlik kavramına sahip olmasının psiko-sosyal iyi oluş duygusu ile ortaya çıkabileceğini ifade etmektedir. Ona göre bireyin sahip olduğu aidiyet duygusu, gelecekle ilgili kendisinin nereye gittiğini bilebilme ve kendisine yakın bireyler tarafından kabul edilme duygusu, onun uygun kimlik kavramı kazanmasına yardımcı olur.

Erikson (1968)'a göre, başarılı kimlik gelişimi, ergenin "keşfetme" ve "kararlılık" süreçleri ile şekillenir. "Keşfetme" boyutu moratoryumu içeren davranışlardır. Moratoryum, yükümlülük almak için hazır olmayan bir kişinin sorumluluklarını ertelediği ya da kendisine zaman ayırarak kişinin güçlendiği bir zaman dilimidir. Psiko-sosyal moratoryum ise; ergenin, yetişkinlik ile ilgili kararlarını ertelediği ve henüz bunun üzerinde düşünmediği anlamına gelmektedir. Bu zaman dilimi ergenliğin bir bölümünde toplumun özel hoşgörüsü ile ortaya çıkar ve sıklıkla geçicidir. Psikososyal moratoryum, ergenin kendisine en uygun olan rolü bulabilmesi için çeşitli yetişkin rollerini denediği önemli bir gelişimsel süreci ifade eder. Ergenlikte "kararlılık" ise, ergenin, toplumun parçası olma kararlılığının onaylanmasıyla az ya da çok karşılanarak sonlanır.

Erikson'un psikososyal gelişim ve kimlik gelişimi ile ilgili yukarıdaki görüşleri, Kemp (1998)'in yapmış olduğu araştırma bulguları ile tutarlıdır. Araştırmada, kimlik dönemindeki krizin çözümlenmesinin, kararlılık ve keşfetme ile ilişkili olduğu, Psiko-sosyal gelişim dönemleri içerisinde güven, özerklik,

girişimcilik, çalışkanlık duygusu ve kimlik kazanma ile kararlılık arasında pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Marcia, Erikson'un kimlik ilgili görüşlerine dayanarak kimlik statüleri yaklaşımını ortaya koymuştur. Marcia, Erikson'un "kararlılık" ve "keşfetme" değişkenlerini kullanarak kimlik statülerini tanımlamaktadır. Ayrıca, Erikson'un ergenlerin kimlik gelişim sürecinde önemli gördüğü, cinsiyet, ideoloji ve mesleki değerleri ve rolleri, kimlik statülerinin ölçümlerinde incelemiştir (Kroger, 2003).

Marcia (1966), Erikson'un kimlik gelişimi ile ilgili görüşleri doğrultusunda dört çeşit kimlik statüsü tanımlamıştır. Bunlar; başarılı kimlik statüsü, bağımlı (ipotekli) kimlik statüsü, moratoryum kimlik statüsü ve kargaşalı kimlik statüsüdür (Akt. Allison ve Schultz, 2001). Bu kimlik statüleri aşağıda kısaca incelenmiştir.

Başarılı kimlik statüsü: Bu kimlik statüsündeki bireyler bir bunalım/sorgulama dönemi geçirmiş, iş ve ideoloji alanında karar almış kişilerdir. Bu kişiler çeşitli seçenekleri yoğun bir şekilde sorguladıktan, araştırdıktan sonra kesin bir sonuca varmış, ideoloji ve kişilerarası ilişkiler alanında kendilerine en uygun seçenekleri belirlemişlerdir. Dünya görüşü açısından da, geçmiş inançlar yeniden değerlendirilmiş ve yaşama sınırlılık yerine çözüm getiren bir dünya görüşü benimsenmiştir. Başarılı kimlik statüsündeki kişilerin kararlılığı, çevredeki ani değişikliklerden ya da beklenmeyen sorumluluklardan fazla etkilenmez. Kalıcı bir karar alınmıştır.(Macia, 1967; akt. Oflazoğlu(Altay), 2000).

Marcia(1966) başarılı kimlik statüsündeki bireyleri stresi ele alma ve bağımsız yargılama yeteneğiyle birlikte esnek ego gücüne sahip olarak tanımlar. Güçlü kimlik duygusunu başaran kişiler özellikle aktif araştırma sürecinden sonra, özerk, yaratıcı ve düşüncelerinde kompleks olmaya eğilimlidirler. Mutlu olma ve dışadönük olmaya eğilim, daha fazla yakınlaşma kapasitesi gösterirler. Daha güvenli cinsel kimlik, daha olumlu benlik kavramı ve daha olgun muhakeme yeteneğine sahiptirler. Anne-babayla ilişkileri genellikle

olumludur, ailelerinden bağımsızlığı başarabilmektedirler (Conger,1997; akt. Uzman, 2002).

Bağımlı(ipotekli)kimlik statüsü: Bu kimlik statüsündeki kişiler bunalım yaşamamışlardır, ama bir karara varmış gibi görünmektedirler. Aldıkları kararlar anne-babalarının kararlarıdır. Bu kişilerin aile ilişkilerine bakıldığında çocuk merkezli aile ilişkilerinin yoğun olduğu ailelerden geldikleri başka bir ifadeyle bağımsız karar vermelerine fırsat bulunmayan (ya izin verilmeyen ya da gerek duyulmayan) ailelerin çocukları oldukları görülmektedir (Bacanlı, 2002).

Moratoryum kimlik statüsü: Erikson (1968), sağlıklı kimlik çözümü için en çok ihtiyaç duyulan şeyin, çocuklukta oluşturulmuş olan kimlik unsurlarını bütünleştirerek bir devamlılık duygusu sağlama ve aynı zamanda ortaya çıkmakta olan yetişkin kimliğinin yeni yönlerinin bütünleşmesine izin verme süresi olan moratoryum döneminin olduğunu ifade etmektedir.

Bu kimlik statüsünde yer alan ergenler, hali hazırda bunalım dönemi içerisinde ve bu bunalım dönemi, kimlik konusu ile ilgili seçenekleri araştırdıkları, sorguladıkları yaşantıları içermektedir. Bu ergenler kimlik konusunda henüz bir karar vermemekle birlikte, kimliği ilgili rol denemeleri yapmaktadır.

Kargaşalı(dağınık) kimlik statüsü: Bu kimlik statüsündeki bireyler, daha önce kimlik krizi yaşamış veya yaşamamış olabilirler. Ancak kimlik konularıyla ilgili çok az karara varmış bulunmaktadır. Aynı zamanda bu statüdeki birey ilgisizdir ve herhangi bir karara varma konusunda belirsizlik, karışıklık ve kargaşa içindedir (Oskay, 1998).

BAĞLANMA VE KİMLİK

Bowlby (1982)'ye göre bağlanma bakıcı ile çocuk arasında biyolojik temele dayalı bir bağ ile başlar. Çocuğun emme, yapışma, ağlama, izleme ve gülümseme gibi davranışları, bakıcının yakınlığı ile devam eder ve böylece çocuk ve bakıcı arasında "güven" duygusu oluşur.

Bowlby (1973) çocuklukta bağlanma yaşantısının ileriki yaşlarda bireyin zihinsel yapısında içsel çalışma modellerinin oluşmasında temel olduğunu ve içsel çalışma modellerinin iki önemli ögesi olduğunu ifade etmektedir. Bu çalışma modellerinden birincisi, çocuğun diğer insanları nasıl gördüğünü, ikincisi ise çocuğun kendisini nasıl gördüğünü içermektedir (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Bowlby (1973,1979,1980,1982)'nin görüşüne benzer olarak, Erikson (1968) da bireyin psikolojik olarak sağlıklı olması için temel olan birçok ön koşul içerisinde “temel güven duygusu” nun da olduğunu ifade eder. Ona göre temel güven duygusu, yaşamın ilk yıllarındaki deneyimlerden çıkarılan, dünya ve diğer insanlara yönelik yaygın olan tutumlardır. “Güven kavramı”, bireyin “kendisine olan güven duygusu” olduğu gibi, “diğer insanlara olan temel güven duygusunu” ifade eder.

Erikson, psikososyal gelişim kuramı içerisinde, ilk dört dönemdeki kazanımların, kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası dönemine bir yansıması olduğunu, bu dönemlerde yeterince kazanılan ya da kazanılamayan duyguların ve özelliklerin kimlik kazanımı döneminde tekrar ortaya çıktığını ve yeniden bireyin kendisini değerlendirdiğini ifade etmektedir.

Bowlby (1979)'ye göre ise, bağlanma stilleri “beşikten mezara” kadar devam etmektedir. Bağlanma stillerinin devamlılığına ilişkin Waters, Merrick, Treboux, Crowell ve Albersheim (2000) tarafından yapılan çalışmada, bebekken bağlanma stillerini belirlenen çocukların test tekrar test yöntemiyle 20 yıl sonra yapılan ölçümlerinde bağlanma stillerinin %72 oranında benzerlik gösterdiğini bulunmuştur.

Bağlanma stilleri ergenlik döneminde, ergenlerin bağlanma davranışlarını ve ilgilerini, ebeveynlerinden çok akranlarına yönlendirdikleri için değişikliğe uğrar (Bowlby, 1982). Araştırmalar, ergenlikte ebeveyn bağlanma figüründen akran bağlanma figürlerine geçişte, erken dönemdeki güvenli bağlanma yaşantılarının bu dönemdeki değişiklikleri kolaylaştırdığını göstermiştir (Colin, 1996). Ergenlik döneminde, ailelerin ergenlerde meydana gelen değişiklikleri

fark ederek, bu değişikliklere uygun esnek tepkiler vermesi, çocuklarının sosyal davranışlarını cesaretlendirir. Böylelikle aileler ergen çocuklarının olumlu akran gruplarının gelişimini ve duygu düzenlemeleri için ayarlama stratejileri kullanmalarını sağlarlar (Allen ve Land, 1999).

Ailede yeterli zaman ayrılan, sorunları paylaşılan, karar alma sürecine katılan, arkadaş seçimine müdahale edilmeyen, istekleri kabul edilmediği durumlarda açıklama yapılan, özel hayatlarına saygı gösterilen, duygu, düşüncelerine saygı duyulan ve ifade etmeleri için uygun ortama sağlanan, aileleriyle her konuda konuşmaktan çekinmeyen, kız erkek ayrımı yapılmayan, anne-babanın fikrini açıkça ifade ettiği ailelere sahip olan ergenlerin, diğerlerine göre benlik saygısı puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Erbil ve arkadaşları, 2006).

Grotevant ve Cooper (1985;1986) ergenlik döneminde ebeveyn-çocuk ilişkilerinde yaşanan değişiklikleri inceledikleri araştırmalarında, ergenlerin kimlik oluşturmalarındaki bireysel farklılıklarının, aileleri ile yaşadığı deneyimlerle ilişkili olduğunu ve aile etkileşimleri içtenlik, cesaretlendirme ve kabule dayanan ergenlerin, ergenlik esnasında yaygın olan gelişimsel, duygusal ve sosyal değişiklikleri daha kolay atlattıkları ortaya koymuşlardır.

Gezer (2001)'de ergenlerin bağlanma stilleri ve aile yapıları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, yüksek ve düşük uyum düzeyi gösteren ailelerden gelen çocukların bağlanma stillerinin farklılaştığı sonucunu bulmuştur. Çalışmada, düşük uyuma sahip aile atmosferinde yetişmiş ergenlerin, korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağlanma stiline sahip olduğu, yüksek uyuma sahip ailelerden gelen ergenlerin ise güvenli bağlanma stiline sahip olduğu bulunmuştur. Araştırmada ergenlerin bağlanma stilleri ile aile yapıları arasındaki ilişkinin cinsiyete bağlı olarak değişmediği görülmüştür.

Güngör (2000), yapmış olduğu araştırmada, güvenli bağlanmaya sahip ergenlerin, korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağlanmaya sahip ergenlere oranla, benlik değerlendirmeleri, psikolojik belirtiler, problem davranışlar ve akademik başarı açısından en avantajlı grubu oluşturduklarını bulmuştur.

Bağlanmayı bir duygu düzenleme kuramı olarak gören Kobak ve Sceery (1988), üniversite birinci sınıf öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmalarında, Güvenli bağlanan ergenlerin, akranları tarafından, kayıtsız ve saplantılı bağlanan ergenlere göre daha az saldırgan, daha az kaygılı ve daha fazla benlik yılmazlığına (resilience) sahip olarak görüldüklerini bulmuşlardır. Ayrıca güvenli bağlanan ergenler, kayıtsız bağlanan ergenlere göre daha yüksek düzeyde aileden destek aldıklarını bildirmişlerdir.

Rice (1990), güvenli bir bağlanma ilişkisinin, keşfetme ve kimlik gelişimini destekleyeceğini ifade etmektedir. Ayrıca, çalışmasında, ebeveynleriyle güvenli bağlanma ilişkisi geliştiren ergenlerin sosyal becerisinin, genel yaşam doyumunun ve benlik saygısı düzeylerinin yüksek olduğunu bulmuştur. Bu çalışmanın sonucuna benzer olarak, DiTommaso ve arkadaşları (2002) ve Deniz, Hamarta ve Arı (2005)'de güvenli bağlanmaya sahip olan bireylerin sosyal becerilerinin yüksek olduğunu bulmuşlardır.

Lapsley, Rice ve FitzGerald (1990) yaptıkları araştırmada bağlanma ve kimlik arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, kızların erkeklere göre akranlarıyla iletişim ve güven duygusu açısından daha yüksek puanlara sahip olduklarını, kişisel ve sosyal kimlik kazanımı açısından da erkekler göre daha iyi olduklarını bulmuşlardır. Kroger (1985)'de çalışmasında başarılı kimliğe sahip ergenlerin güvenli bağlanmaya sahip bireyler olduğunu, kız ve erkek ergenlerin bağlanma ve kimlik statülerinde ise anlamlı düzeyde bir farklılaşmanın olmadığını bulmuştur.

Berzonsky (2004), 18-20 yaşları arasındaki 145 ergen üzerinde yaptığı araştırmalarında, ergenlerin, ebeveynlerinin bilgi verici ve kural eğilimli bir davranışa sahip olması ile kimlik kararlılığı arasında pozitif bir ilişki olduğunu, ergenlerin ebeveynlerinin otoriter, karmaşık/kaçıngan ve aşırı hoşgörülü olması ile kimlik kararlılığı arasında ise negatif bir ilişki olduğunu bulmuştur.

Costos (1986), ergenlerin ego gelişimi, cinsiyet rol kimliği ve ebeveynin çocuklar üzerindeki etkileri üzerine yaptığı araştırmada, kızlarda bağlılık, güvenilir, nazik ve yardımsever olma gibi özelliklerin desteklenirken, erkeklerde

bağımsız olma, rekabet ve kendine güven davranışlarının desteklendiği sonucunu bulmuştur. Çalışmada erkeklerin cinsiyet rol kimliğinin ego gelişimi ile ilişkili olduğu, kızların ise cinsiyet rol kimliğinin tanımlanmış sosyal rollerle ilişkili olduğu bulunmuştur.

Samuolis, Layburn ve Schiaffino (2001)'nin üniversite birinci sınıftaki ergenler üzerinde yaptıkları araştırmada, ebeveynlere bağlanmanın, kız ve erkek ergenlerin kararlılık ve keşfetme düzeyleri ile ilişkisini incelemiştir. Araştırmacılar, kız ergenlerin keşfetme ve kararlılık düzeylerinin, erkek ergenlere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğunu, kızların kimlik gelişiminin ebeveynlere (özellikle anneye) bağlanma ile ilişkili olduğunu, erkek ergenlerin kimlik gelişiminin ebeveyn bağlanması ile ilişkili olmadığını bulmuşlardır.

Yukarıdaki araştırmalar gösteriyor ki, özellikle ebeveyn-ergen etkileşimlerinin nasıl olduğu ergenlerin kimlik gelişim düzeylerini etkilemektedir. Bağlanma, cinsiyet ile kimlik gelişimi arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalarda birbirine benzer ya da farklı sonuçlar çıktığı görülmektedir. Bu durum araştırmacıların kullandığı farklı ölçme araçları ya da örneklerden kaynaklanmış olabilir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme, veri toplama araçları ile toplanan verilerin değerlendirilmesinde kullanılan istatistiksel yöntemler üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma genel tarama modelindedir. Araştırmada ergenlerin bağlanma stilleri, cinsiyet ve yaş değişkenleri birlikte(ortak etki) ele alındığında psikososyal gelişim dönemleri ve ego kimlik süreci puan ortalamalarının farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın genel evrenini 16-23 yaş arasındaki ergenlerden oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu, lise 2 ve 3. sınıf öğrencileri ile üniversite 1. 2. ve 3. sınıf öğrencilerinden tesadüfi eleman örnekleme yöntemi ile seçilmiştir.

Araştırmada kullanılan kişisel bilgi formu ve ölçekler, Konya, Ankara, Adana, Gaziantep, Kayseri, Trabzon, Şanlıurfa, Samsun, Mersin illerinde liselere devam eden öğrencilere ve Selçuk Üniversitesinin Eğitim, Mesleki Eğitim, Fen-Edebiyat, Veterinerlik, Mimarlık ve Mühendislik fakültelerinde öğrenim görmekte olan 1. 2. ve 3. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır.

Araştırma örnekleme 848'i kız, 677'si erkek olmak üzere toplam 1525 öğrenciden oluşmaktadır. Örneklem oluşturulan öğrencilerin çeşitli değişkenlere göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Örneklem Dağılım Tablosu

YAŞ	CİNSİYET	LİSE	ÜNİVERSİTE	TOPLAM
16	KIZ	110		110
	ERKEK	69		69
	TOPLAM	179		179
17	KIZ	145	28	173
	ERKEK	149	11	160
	TOPLAM	294	39	333
18	KIZ	56	97	153
	ERKEK	75	44	119
	TOPLAM	131	141	272
19	KIZ	9	148	157
	ERKEK	25	81	106
	TOPLAM	34	229	263
20	KIZ	6	110	116
	ERKEK	12	69	81
	TOPLAM	18	179	197
21	KIZ		64	64
	ERKEK		59	59
	TOPLAM		123	123
22	KIZ		40	40
	ERKEK		38	38
	TOPLAM		78	78
23	KIZ		35	35
	ERKEK		45	45
	TOPLAM		80	80
	TOPLAM	656	869	1525

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada gerekli bilgileri toplamak için aşağıda belirtilen ölçme araçları kullanılmıştır.

- 1- Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeği
- 2- Ego Kimlik Süreci Ölçeği
- 3- Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri(YİYE)

Öğrencilerin özlük nitelikleriyle ilgili bilgileri elde etmek için ayrıca bir bilgi formu kullanılmamış, araştırmanın diğer bağımsız değişkenleri (cinsiyet ve yaş) ile ilgili veriler ölçekler üzerinde belirtilen sorularla toplanmıştır.

Araştırmada kullanılan bu veri toplama araçlarına ilişkin tanıtıcı bilgiler aşağıda verilmiştir.

1. Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeği

Orjinal adı "Erikson Psychosocial Stage Inventory (EPSI)" olan ölçek, Rosenthal, Gurney ve Moore tarafından 1981'de geliştirilmiştir. Ölçeğin orijinalinde Erikson'un psikososyal gelişim dönemlerinin ilk 6'sını ölçen, her biri 12'şer maddeden oluşan 6 alt ölçekli bir ölçme aracıdır ve toplam 72 maddedir. Her alt ölçeği 6 maddesi başarılı bir gelişim sürecini, 6 maddesi ise başarısız bir gelişim sürecini belirten maddelerdir. Her alt ölçek için puanların düşük olması o dönemin başarılı geçirildiği göstermektedir. Puanların yüksekliği ise o evrenin başarısız geçirildiğini ifade etmektedir. Ölçek 5'li likert tipi bir ölçektir. Rosenthal ve arkadaşları (1981) tarafından, ölçeğin güvenirlik çalışması için 622 öğrenciye uygulama yapılmış ve iç tutarlık katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin iç tutarlık katsayıları sırasıyla, "Güven" alt ölçeği için $\alpha = .63$, "Özerklik" alt ölçeği için $\alpha = .62$, "Girişimcilik" alt ölçeği için $\alpha = .57$, "Çalışkanlık" alt ölçeği için $\alpha = .75$, "Kimlik" alt ölçeği için $\alpha = .71$ ve "yakınlık" alt ölçeği için $\alpha = .63$ olarak bulunmuştur (Rosenthal ve arkadaşları, 1981).

Ölçeğin orijinal çalışması, Erikson'un psikososyal gelişim kuramına dayalı olarak oluşturulan 5 alt ölçekten oluşmaktadır. Rosenthal ve arkadaşları (1981) ölçeği oluştururken alt ölçeklerin maddelerinin belirlenmesini bu kuramsal çerçeveye dayalı olarak oluşturmuş ve faktör analiz tekniğini kullanmamışlardır. Ölçeğin kuramsal temele dayalı olarak oluşturulması ve ölçeği geliştiren araştırmacıların maddelerin ve alt ölçeklerin değişmesi konusunda esnek bir görüş bildirmemeleri nedeniyle, Türkçe'ye uyarlama çalışması için de faktör analizi kullanılmamıştır. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması için Erikson'un psikososyal gelişim dönemlerinin ilk 5'ini ölçen alt ölçek maddeleri kullanılmış, "yakınlığa karşı yalıtılmışlık dönemi" alt ölçeği ile ilgili maddeler kullanılmamıştır.

Türkçeye uyarlama, güvenirlik ve geçerlik çalışması

Kapsam Geçerliği

Ölçeğin Türkçe formunu oluşturmak için İngilizce Eğitimi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, İstatistik, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi alanlarındaki uzmanların görüşlerine başvurulmuştur. Ölçeğin alt boyutları ve cümle bazında uzman çevirileri uygulama alanındaki uzmanların önerileri doğrultusunda ölçeğin nihai formu ortaya konmuştur. Ortaya çıkan form Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği bölümlerindeki akademisyenlerce Türkçe söz dizini ve anlam yapısı açısından kontrol edilmiş ve düzeltilmiştir. Bu aşamada son olarak ölçek geliştirme uzmanlarınca alt boyut ve madde bazında tüm ifadeler incelenmiştir. Bu şekilde uzman görüşlerine dayalı madde ve test geçerliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Dil eşdeğerliği sınaması

Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ölçeğinin, İngilizce formu ile yapılmış olan Türkçe çevirisi İngilizce öğretmenliği bölümünde öğrenim gören 65 dördüncü sınıf öğrencisine 4 hafta ara ile uygulanmıştır. Elde edilen veriler sonucunda Pearson momentler çarpım korelasyon katsayısına bakılmış, Türkçe ve İngilizce uygulamaları arasındaki ilişki, Güven alt ölçeği için $r = .84$, Özerklik alt ölçeği için $r = .86$, Girişimcilik alt ölçeği için $r = .83$, Çalışkanlık alt ölçeği için $r = .79$, Kimlik alt ölçeği için $r = .81$ olarak bulunmuştur. Bu sonuç, uygulamalar arasındaki tutarlılığın yüksek olduğunu, dolayısıyla dil eşdeğerliğinin sağlandığını göstermektedir.

Güvenirlik

Erikson'un psikososyal gelişim ölçeğinin güvenirliliği, test tekrar test ve iç tutarlık yöntemleri ile ayrı ayrı hesaplanmıştır.

Test tekrar test tekniği

Test tekrar test tekniği, güvenirliğin zamana göre değişmezlik ölçütünü ortaya koymak için yapılır. Zamana göre değişmezlik ölçütü herhangi bir şeyin

aynı(benzer) koşullar altında ve belli bir zaman aralığı ile ölçümler sonucu elde edilen veri grupları arasındaki ilişkidir (Karasar, 2000).

Test tekrar test tekniğinin uygulanması amacıyla, Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ölçeği'nin Türkçe formu araştırmacı tarafından 2005 yılında Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi'nin ve Mesleki Eğitim Fakültesinin 1. sınıflarında öğrenim gören 112'si erkek, 121'i kız olmak üzere 233 öğrenciye 4 hafta arayla uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin her bir alt ölçeği için test tekrar test yöntemi ile bulunan pearson momentler çarpım korelasyonu katsayıları güven alt ölçeği için .78, Özerlik alt ölçeği için .74, girişimcilik alt ölçeği için .73, çalışkanlık at ölçeği için .71, kimlik alt ölçeği için .75 olarak bulunmuştur. Ölçeğin test tekrar test yöntemi ile elde edilen korelasyon puanları $r=.71$ ile $r=.78$ arasında değişmektedir. Bu sonuç ölçeğin her uygulamasında kararlı sonuçlar verdiğini göstermektedir.

İç tutarlık

İç tutarlık tekniğinin uygulanması amacıyla, Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeği'nin Türkçe formu araştırmacı tarafından 233 öğrenciye uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin her bir alt ölçeği için iç tutarlık (Cronbach alpha) katsayıları güven alt ölçeği için $\alpha=.76$, Özerlik alt ölçeği için $\alpha=.66$, girişimcilik alt ölçeği için $\alpha=.63$, çalışkanlık at ölçeği için $\alpha=.79$, kimlik alt ölçeği için $\alpha=.70$ olarak bulunmuştur.

Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeğinin alt ölçekleri ile ilgili olarak bulunan iç tutarlık katsayıları .63 ile .79 arasında değişmektedir. Bu sonuca göre ölçeğin bulunan iç tutarlık katsayılarının yeterli olduğu söylenebilir.

2. Ego Kimlik Süreci Ölçeği

Orijinal adı, "Ego Identity Process Questionnaire" Balisteri, Busch-Rossnagel ve Geisinger, tarafından 1995 yılında geliştirilmiştir. Ölçek toplam 32 sorudan ve iki alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlar "keşfetme" ve "kararlılık" alt ölçekleridir. Ölçek 6'lı likert tipi bir ölçektir. 32 maddelik ölçeğin, 20'si olumlu,

12'si olumsuz maddedir. 2 alt boyutu vardır. Toplam 16 ile 96 puan arasında değişmektedir. Ölçekten alınan puanların yüksekliği yüksek düzeyde kararlılığı ve yüksek düzeyde keşfetmeyi ifade etmektedir.

Ölçeğin güvenirlik ve geçerlik çalışmasında 17-24 yaşları arasındaki 260 üniversite öğrencisine iç tutarlık katsayıları "keşfetme" alt ölçeği için .86 ve "kararlılık" alt ölçeği için .80 olarak bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin 40 öğrenci üzerinde yapılan test tekrar test güvenirliği çalışmasında iki uygulama arasında "keşfetme" alt ölçeği için $r=.76$ ve "kararlılık" alt ölçeği için $r=.90$ ilişki bulunmuştur(Balisteri ve arkadaşları,1995).

Ego Kimlik Süreci ölçeğinin, orijinal çalışmasında ölçek maddelerinin hangi alt ölçeğin içerisinde olduğunun belirlenmesi amacıyla faktör analizi uygulanmamıştır. Alt ölçek maddeleri kuramsal temele dayalı olarak oluşturulmuştur. Ölçeğin kuramsal temele dayalı olarak oluşturulması ve ölçeği geliştiren araştırmacıların maddelerin ve alt ölçeklerin değişmesi konusunda esnek bir görüş bildirmemeleri nedeniyle, ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması için de faktör analizi yapılmamıştır.

Ego Kimlik Süreci Ölçeğinin Türkçeye uyarlama, güvenirlik ve geçerlik çalışması, 2005 yılında Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi'nin ve Mesleki Eğitim Fakültesinin 1. sınıflarında öğrenim gören 109'si erkek, 119'i kız olmak üzere 228 öğrenciye uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Ayrıca dil eşdeğerliği için Eğitim Fakültesinin İngilizce öğretmenliği Bölümünün 4. sınıfında okuyan 23'i erkek ve 28'si kız olmak üzere 51 öğrenciye 4 hafta arayla ölçeğin İngilizce ve Türkçe formu uygulanmıştır.

Türkçe'ye uyarlama, güvenirlik ve geçerlik çalışması

Kapsam Geçerliği

Ölçeğin Türkçe formunu oluşturmak için İngilizce Eğitimi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, İstatistik ve çocuk gelişimi ve eğitimi alanlarındaki uzmanların görüşlerine başvurulmuştur. Ölçeğin alt boyutları ve cümle bazında uzman çevirileri uygulama alanındaki uzmanların önerileri doğrultusunda

ölçeğin nihai formu ortaya konmuştur. Ortaya çıkan form Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği bölümlerindeki akademisyenlerce Türkçe söz dizini ve anlam yapısı açısından kontrol edilmiş ve düzeltilmiştir. Bu aşamada son olarak ölçek geliştirme uzmanlarınca alt boyut ve madde bazında tüm ifadeler incelenmiştir. Bu şekilde uzman görüşlerine dayalı madde ve test geçerliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Dil eşdeğerliği sınaması

Ego Kimlik Süreci Ölçeğinin, İngilizce formu ile yapılmış olan Türkçe çevirisi İngilizce öğretmenliği bölümünde öğrenim gören 51 dördüncü sınıf öğrencisine 4 hafta ara ile uygulanmıştır. Elde edilen veriler sonucunda Pearson momentler çarpım korelasyon katsayısına bakılmış, Türkçe ve İngilizce uygulamaları arasındaki ilişki, “Keşfetme” alt ölçeğinin açısından $r = .87$ ve Kararlılık alt ölçeği açısından $r = .84$ olarak bulunmuştur. Bu sonuç, uygulamalar arasındaki tutarlılığın yüksek olduğunu, dolayısıyla dil eşdeğerliğinin sağlandığını göstermektedir.

Güvenirlilik

Ego Kimlik süreci ölçeğinin güvenirliliği için test tekrar test ve iç tutarlık yöntemleri ile ayrı ayrı hesaplanmıştır.

Test tekrar test tekniği

Test tekrar test tekniğinin uygulanması amacıyla, Ego Kimlik Süreci Ölçeği'nin Türkçe formu araştırmacı tarafından 2005 yılında Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi'nin ve Mesleki Eğitim Fakültesinin 1. sınıflarında öğrenim gören 109'si erkek, 119'i kız olmak üzere 228 öğrenciye 4 hafta arayla uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin her bir alt ölçeği için test tekrar test yöntemi ile bulunan pearson momentler çarpım korelasyonu katsayıları keşfetme alt ölçeği için $r = .74$, kararlılık alt ölçeği için $r = .71$ olarak bulunmuştur. Bu sonuç ölçeğin her uygulandığında kararlı sonuçlar verdiğini göstermektedir.

İç tutarlık

İç tutarlık tekniğinin uygulanması amacıyla, Ego Kimlik Süreci Ölçeği'nin Türkçe formu araştırmacı tarafından 228 öğrenciye uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin her bir alt ölçeği için iç tutarlık (Cronbach alpha) katsayıları "keşfetme" alt ölçeği için $\alpha=.73$, "kararlılık" alt ölçeği için $\alpha=.62$ olarak bulunmuştur. Bu sonuca göre ölçeğin bulunan iç tutarlık katsayılarının yeterli olduğu söylenebilir.

3. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (YİYE)

Yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri, Brennan, Clark ve Shaver (1998) tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçek, yetişkinlikte romantik ilişkilerdeki bağlanmayı ölçmekte kullanılan 60 ölçeğin faktör analizine tabi tutulması sonucu elde edilmiştir. Analiz sonucunda ilişkilerdeki "kaçınmayı" ve "kaygı"yı yansıtan ve büyük ölçüde birbirinden bağımsız olduğu düşünülen iki boyut elde edilmiştir. Her iki faktörde en yüksek faktör yüküne sahip 18'er maddenin seçilmesiyle toplam 36 maddelik bir ölçek oluşturulmuştur. Katılımcılar bu iki boyut temelinde değerlendirilebilecekleri gibi, 2 boyuttan aldıkları puanlar kullanılarak Bartholomew ve Horowitz'in (1991) önerdiği DBM (dörtlü bağlanma modeli) ile uygunluk gösteren ve küme analizi ile belirlenen dört kategoriden biri içerisinde de sınıflandırılabilir. Böylece ölçekten hem boyutlar temelinde sürekli ölçüme dayalı, hem de kategorik sınıflandırma yöntemiyle iki tür ölçüm alınabilmektedir. Ölçekteki her bir madde, Likert tipi 7 dereceli (1= hiç katılmıyorum, 7=kesinlikle katılıyorum) bir değerlendirme göz önüne alınarak değerlendirilmektedir. Ölçekteki 3., 15., 19., 22., 25., 27., 29., 31., 33. ve 35. maddeler ters puanlanmaktadır.

Brennan ve arkadaşları (1998), ölçeğin, kaçınma ve kaygı boyutlarının elde edildiği kendini değerlendirmeye dayalı bütün ölçeklerden üstün olduğunu; çünkü öncelikle bu ölçeklerin altında yatan boyutları içerdiğini ve böylece yetişkin romantik bağlanmasındaki önemli bireysel farklılıkları ayırt edebileceğini

ileri sürmektedir. İkincisi, yüksek bir iç tutarlılık içermesi ve geniş, kapsamlı bir madde havuzunda oluşturulması da ölçeğin güçlü yanını oluşturmaktadır. İki boyutun, ilk olarak Ainsworth ve arkadaşlarının (1978) keşfettiği ve Yabancı Ortam'daki bebekleri üç bağlanma stilinden biri içerisinde sınıflamakta kullandıkları iki boyuta benzer olması ölçeğin önemli bir başka bir avantajı olarak değerlendirilmektedir. Son olarak, yazarlara göre, 18 madde ile ölçülen bağlanma boyutları bireyleri 4 kategoriden biri içerisinde sınıflamakta kullanılabilir. Ayrıca yazarlar, bağlanma ile ilişkili diğer yapılarla ilişkilere bakıldığında YİYE temelinde oluşturulan bağlanma stillerinin Bartholomew ve Horowitz'in (1991) kategorik ölçümlerinden daha yüksek düzeyde varyans açıkladığını göstermişlerdir. YİYE, Sümer ve Güngör (2000) tarafından Türk üniversite öğrencileri örneklemini üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada kullanılmış, faktör örüntüsü ve DBM ile ilişkiler açısından önerilen doğrultuda bulgular elde edilmiştir (Akt.Güngör, 2000).

Güngör (2000) ergenlerle yaptığı çalışmasında, ölçeğin faktör örüntüsünü ve iç tutarlılık düzeyini incelemiştir. Analiz sonucunda ölçeğin kaygı ve kaçınma olmak üzere iki alt faktörden oluştuğu ve iç tutarlılık katsayılarının kaygı için .84 ve kaçınma için .81 olduğunu bulmuştur. Büyükşahin (2006) tarafından yapılan çalışmada ise, ölçeğin iç tutarlılık katsayılarının, kaygı alt boyutu için .86, kaçınma alt boyutu için .89 olarak bulunmuştur.

Sümer (2006) tarafından bağlanma stillerini ve boyutlarını ölçmede kullanılan, İlişkiler Anketi, İlişki Ölçekleri Anketi ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri'nin karşılaştırıldığı çalışmada, ayrıca YİYE için güvenirlik ve geçerlik çalışması da yapılmıştır. Araştırmada ölçeğin iki faktörlü (kaygı ve kaçınma) bir yapıda olduğu bulunmuştur. Ölçeğin güvenirlik (iç tutarlık) katsayılarının, kaygı boyutu için .86, kaçınma boyutu için .90 olduğu bulunmuştur. Araştırmada kullanılan üç bağlanma ölçeğinden elde edilen bulgular; bağlanma boyutları arasındaki korelasyonların, benlik modeli alt boyutlarının YİYE'den elde edilen bağlanma kaygısıyla, başkaları modeli alt boyutlarının yakın ilişkilerden kaçınmayla yüksek düzeyde ilişki gösterdiğini ortaya koymuştur. Araştırma

sonucunda boyut temelli ölçümlerin, kategorik temeldeki ölçümlerden daha yüksek yordama gücüne sahip olduğu, dört kategori modeline uygunluk bakımından YİYE'nin diğer ölçeklerden (İlişkiler Anketi ve İlişki Ölçekleri Anketi) daha iyi performans gösterdiği, YİYE'nin boyut temelindeki ölçümlerde diğer ölçeklerden belirgin olarak daha yüksek yordama gücüne sahip olduğu bulunmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin Toplanması

Lise öğrencilerinden verilerin toplanmasında 9 ilin (Konya, Ankara, Adana, Gaziantep, Kayseri, Trabzon, Şanlıurfa, Samsun, Mersin) belirlenen liselerinin Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Servisi Uzmanlarından yardım alınmıştır. Lise ve Üniversite öğrencilerine belli bir saatte toplu olarak ölçekler verilmiştir. Elde edilen veriler SPSS 14.0 paket programına kodlanarak bilgisayara girilmiştir. Verilerin toplanmasında ulaşılan yaş grupları 16-23 yaş arasındadır.

Verilerin Analizi

İlk aşamada ölçekler ayrı ayrı değerlendirilmiş, ölçekleri eksik ya da yanlış dolduran 375 öğrenci örneklemden çıkarılmıştır. Ölçeklerin tamamını eksiksiz dolduran 1525 öğrencinin verileri değerlendirmeye alınmıştır.

Bu araştırmanın bağımsız değişkeni bağlanma stilleri (güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilleri), yaş, cinsiyettir. Bağımlı değişkenleri ise, psikososyal gelişim dönemleri (güven, özerklik, girişimcilik, çalışkanlık ve kimlik), ego kimlik süreci (kararlılık ve keşfetme) dir. Her üç ölçekten elde edilen puan dağılımları, yaşı ve cinsiyeti kodlanarak bilgisayara girilmiştir Verilerin istatistiksel analizi bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki etkilerini ortaya koyacak bir desen içinde ele alınmıştır. Verilerin analizinde SPSS 14.0 istatistik paket programı kullanılmıştır.

Yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri (YİYE), “kaygı” ve “kaçınma” iki boyutta puan vermektedir. Katılımcıların 2 boyuttan aldıkları puanlar kullanılarak Bartholomew ve Horowitz'in (1991) önerdiği dörtlü bağlanma modeli ortaya çıkartılabilmektedir. Bu amaçla örnekleme oluşturan 1525 öğrencinin YİYE'den aldıkları kaygı ve kaçınma boyutlarına ilişkin puanlar diskriminant analizi yöntemi uygulanarak dörtlü bağlanma modeline çevrilmiştir. Analiz sonucunda örnekleme oluşturan 1525 öğrencinin 463'ü güvenli bağlanma, 264'ü kayıtsız bağlanma, 516'sı korkulu bağlanma, 282'si saplantılı bağlanma içerisine girerek sınıflandırılmıştır.

Bağlanma stilleri (güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma) ve cinsiyete göre ego kimlik süreci (kararlılık ve keşfetme) puan ortalamaları arasındaki farklılaşma iki yönlü varyans analizi ile kontrol edilmiştir. Farklılaşmaların kaynağını bulmak için t testi ve tukey testi kullanılmıştır.

Bağlanma stilleri (güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma) ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemleri (güven, özerklik, girişimcilik, çalışkanlık ve kimlik) puan ortalamaları arasındaki farklılaşmanın olup olmadığı iki yönlü varyans analizi ile test edilmiştir. Farklılaşmaların kaynağını bulmak için t testi ve tukey testi kullanılmıştır.

Bağlanma stilleri (güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma) ve yaşa göre ego kimlik süreci (kararlılık ve keşfetme) puan ortalamaları arasındaki farklılaşma iki yönlü varyans analizi ile kontrol edilmiştir. Farklılaşmaların kaynağını bulmak için ileri analiz olarak tukey testi kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde denenceler ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. Önce, bağlanma stillerine ve cinsiyete değişkenine birlikte(ortak etki) bakıldığında, ergenlerin ego kimlik süreci ve psikososyal gelişim dönemleri puan ortalamalarını anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı, bağlanma stilleri ve yaşa birlikte bakıldığında ergenlerin ego kimlik süreci puan ortalamalarını anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Denence 1.0.: “Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre ego kimlik süreci puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır”

Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre ego kimlik süreci puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bir temel denence ve ego kimlik süreci boyutları ilgili olan 2 alt denence halinde incelenmiştir.

Denence 1.1.: “Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre ego kimlik süreci “kararlılık” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır”

Bu denence ergenlerin güvenli, korkulu, saplantılı, kayıtsız bağlanma stillerine ve cinsiyete göre ego kimlik süreci “kararlılık” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin olup, ergenlerin bağlanma stillerine ve cinsiyete göre ego kimlik süreci “kararlılık” alt boyutu puan ortalamaları iki yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Gruplara ilişkin n , \bar{X} ve S_s değerleri tablo 2’de, iki yönlü varyans analizi sonuçları ise tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 2: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “kararlılık” puanlarına ait n, \bar{X} ve Ss Değerleri

CİNSİYET	BAĞLANMA STİLLERİ	N	\bar{X}	Ss
Kız	Güvenli	213	69,15	12,16
	Korkulu	337	68,30	11,60
	Saplantılı	108	67,63	11,97
	Kayıtsız	190	71,95	12,10
Erkek	Güvenli	250	66,01	13,43
	Korkulu	179	66,48	12,02
	Saplantılı	174	66,39	12,03
	Kayıtsız	74	68,93	12,19

Tablo 2 incelendiğinde, kayıtsız (71,95) bağlanma stiline sahip kız ergenlerin “kararlılık” puan ortalamasının sırasıyla güvenli (69,15), korkulu (68,30) ve saplantılı (67,95) bağlanma stiline sahip kız ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Erkek ergenlerin “kararlılık” puan ortalamaları incelendiğinde ise; kayıtsız bağlanma stiline sahip erkek ergenlerin puan ortalamalarının, korkulu (66,48), saplantılı (66,39) ve güvenli (66,01) erkek ergenlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo 3: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “kararlılık” puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
CİNSİYET	1669,908	1	1669,908	11,196	,001**
BAĞLANMA STİLLERİ	1750,338	3	583,446	3,912	,009*
CİNSİYET * BAĞLANMA STİLLERİ	209,337	3	69,779	,468	,705
Hata	226273,058	1517	149,158		
Toplam	7294242,000	1525			

* p<0.05, ** p<0.01

Tabloyu incelediğimizde, bağlanma stilleri ve cinsiyet bağımsız değişkenlerinin, ergenlerin “kararlılık” puan ortalamaları üzerindeki ortak

etkisinin 0.05 düzeyinde anlamlı olmadığı görülmektedir. Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenleri ayrı olarak değerlendirildiğinde, ergenlerin bağlanma stilleri ve kararlılık puan ortalamalarına ait F değerinin 3,912 ve p değerinin ise 0,009 olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre ergenlerin bağlanma stillerine göre kararlılık puan ortalamaları arasında 0,01 düzeyinde anlamlı bir fark vardır. Bağlanma stilleri değişkeni açısından farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla yapılan tukey testi tablo 4’de verilmiştir. Kız ve erkek öğrencilerin kararlılık boyutu puan ortalamaları t testi ile karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma ilgili değerler tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 4: Ergenlerin bağlanma stillerine göre “kararlılık” puanlarına ilişkin tukey testi sonuçları

Bağlanma stilleri		Ortalama farkı	Standart hata	p
Güvenli	Korkulu	-,21	,78	,992
	Saplantılı	,58	,92	,921
	Kayıtsız	-3,65	,94	,001**
Korkulu	Saplantılı	,81	,91	,811
	Kayıtsız	-3,43	,92	,001**
Saplantılı	Kayıtsız	-4,24	1,05	,001**

* p<0.05, ** p<0.01

Tabloyu incelediğimizde kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenler ile güvenli, korkulu ve saplantılı bağlanma stiline sahip ergenler arasındaki kararlılık puan ortalaması farkının 0,01 düzeyinde anlamlı olduğu gözlenmektedir. Kararlılık puan ortalamaları arasındaki fark incelendiğinde kayıtsız bağlanma ($\bar{X}=71,11$) stiline sahip ergenlerin, güvenli, korkulu, saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Ego kimlik süreci ölçeğinin “kararlılık” alt boyutunda yüksek puanın kimlik açısından daha fazla kararlılığı ifade ettiği düşünüldüğünde bu sonuç, kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin, diğer bağlanma stiline (güvenli, korkulu ve saplantılı) sahip ergenlerden daha fazla kararlılık gösterdiği anlamına gelmektedir.

Tablo 5: Ergenlerin cinsiyetine göre ego kimlik süreci “kararlılık” boyutu puan ortalamalarına ilişkin t testi sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	p
Kız	848	69,25	11,98	4,270	,001**
Erkek	677	66,55	12,58		

* p<0.05, ** p<0.01

Tabloyu incelediğimizde, ergenlerin ego kimlik süreci “kararlılık” puan ortalamaları cinsiyet değişkenine göre 0.01 düzeyinde anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Grupların kararlılık puan ortalamalarına bakıldığında kız ergenlerin kararlılık puan ortalamaları ($\bar{X}=69,25$), erkek ergenlerin kararlılık puan ortalamalarına ($\bar{X}=66,55$) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuç, kız ergenlerin erkek ergenlere göre kimlik konusunda daha fazla kararlılık düşüncesine sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Denence 1.2.; “Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre ego kimlik süreci “keşfetme” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır”

Bu denence ergenlerin güvenli, korkulu, saplantılı, kayıtsız bağlanma stillerine ve cinsiyete göre ego kimlik süreci “keşfetme” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin olup, ergenlerin bağlanma stillerine ve cinsiyete göre ego kimlik süreci “keşfetme” alt boyutu puan ortalamaları iki yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Gruplara ilişkin n, \bar{X} ve Ss değerleri tablo 6’da, iki yönlü varyans analizi sonuçları ise tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 6: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “keşfetme” puanlarına ait n, \bar{X} ve Ss Değerleri

CİNSİYET	BAĞLANMA STİLLERİ	N	\bar{X}	Ss
Kız	Güvenli	213	56,61	8,68
	Korkulu	337	60,89	10,32
	Saplantılı	108	57,87	10,18
	Kayıtsız	190	57,13	10,43
Erkek	Güvenli	250	56,15	10,56
	Korkulu	179	59,15	9,84
	Saplantılı	174	58,42	9,41
	Kayıtsız	74	58,86	9,26

Tablo 6 incelendiğinde, korkulu (60,89) bağlanma stiline sahip kız ergenlerin “keşfetme” puan ortalamasının sırasıyla saplantılı (57,87), kayıtsız (57,13) ve güvenli (56,61) bağlanma stiline sahip kız ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Erkek ergenlerin “keşfetme” puan ortalamaları incelendiğinde ise; korkulu (59,15) bağlanma stiline sahip erkek ergenlerin puan ortalamalarının, kayıtsız (58,86), saplantılı (58,42) ve güvenli (56,15) erkek ergenlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo 7: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “keşfetme” puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
CİNSİYET	0,06286	1	0,06286	,001	,980
BAĞLANMA STİLLERİ	3083,488	3	1027,829	10,384	,001**
CİNSİYET * BAĞLANMA STİLLERİ	512,667	3	170,889	1,726	,160
Hata	150157,053	1517	98,983		
Toplam	5329594,000	1525			

* p<0.05, ** p<0.01

Tablo 7'yi incelediğimizde, bağlanma stilleri ve cinsiyet bağımsız değişkenlerinin, ergenlerin “keşfetme” puan ortalamaları üzerindeki ortak etkisinin 0.05 düzeyinde anlamlı olmadığı görülmektedir. Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenleri ayrı ayrı ele alındığında bağlanma stillerine göre keşfetme puan ortalamalarına ait F değerinin 10,384 ve p değerinin ise 0,001 olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre ergenlerin bağlanma stillerine göre keşfetme puan ortalamaları arasında 0,01 düzeyinde anlamlı bir fark vardır. Cinsiyet değişkenine göre ise keşfetme puan ortalamaları arasındaki fark 0,05 düzeyinde anlamlı değildir. Bağlanma stilleri göre farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla yapılan tukey testi yapılmış ve sonuçlar tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8: Ergenlerin bağlanma stillerine göre “keşfetme” puanlarına ilişkin tukey testi sonuçları

Bağlanma stilleri		Ortalamalar farkı	Standart hata	p
Güvenli	Korkulu	-3,92	,63	,001**
	Saplantılı	-1,84	,75	,067
	Kayıtsız	-1,25	,76	,358
Korkulu	Saplantılı	2,08	,73	,025*
	Kayıtsız	2,67	,75	,002**
Saplantılı	Kayıtsız	,59	,85	,899

* p<0.05, ** p<0.01

Tablo incelendiğinde, güvenli bağlanma stiline sahip ergenlerin keşfetme puan ortalamaları ($\bar{X}=56,36$) ile korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin keşfetme puan ortalamaları ($\bar{X}= 60,29$) arasındaki fark 0,01 düzeyinde anlamlıdır. Diğer yandan güvenli bağlanma stiline sahip ergenlerin keşfetme puan ortalamaları ile saplantılı ($\bar{X}= 58,21$) ve kayıtsız ($\bar{X}=57,62$) bağlanma stiline sahip ergenlerin keşfetme puan ortalamaları arasındaki fark 0,05 düzeyinde anlamsızdır.

Korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin keşfetme puan ortalamaları ($\bar{X}=60,29$) ile saplantılı ($\bar{X}=58,21$) ve kayıtsız ($\bar{X}=57,62$) bağlanan ergenlerin keşfetme puan ortalamaları arasındaki fark 0,05 düzeyinde anlamlıdır. Ayrıca saplantılı bağlanan ergenlerin keşfetme puan ortalamaları ($\bar{X}=58,21$) ile kayıtsız bağlanan ergenlerin keşfetme puan ortalamaları ($\bar{X}=57,62$) arasındaki fark 0,05 düzeyinde anlamlı değildir.

Bu sonuçlar korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin, güvenli, kayıtsız ve saplantılı ergenlere göre kimlik konusunda daha fazla “keşfetme” sürecinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Denence 2.0.: “Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemleri puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır”

Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemleri puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bir temel denence ve psikososyal gelişim dönemleri ile ilgili olan 5 alt denence halinde incelenmiştir

Denence 2.1.; “Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemi “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.”

Bu denencede ergenlerin güvenli, korkulu, saplantılı, kayıtsız bağlanma stillerine ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemi “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” alt boyutu puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla ergenlerin bağlanma stillerine ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemi “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” alt boyutu puan ortalamaları iki yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Gruplara

ilişkin n , \bar{X} ve S_s değerleri tablo 9'da, iki varyans analizi sonuçları ise tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 9: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” puanlarına ait n , \bar{X} ve S_s Değerleri

CİNSİYET	BAĞLANMA STİLLERİ	N	\bar{X}	S_s
Kız	Güvenli	213	29,98	6,91
	Korkulu	337	32,93	6,61
	Saplantılı	108	33,51	7,58
	Kayıtsız	190	28,91	7,18
Erkek	Güvenli	250	31,32	7,47
	Korkulu	179	33,55	6,45
	Saplantılı	174	33,19	5,81
	Kayıtsız	74	31,40	6,31

Tablo 9 incelendiğinde, kayıtsız (28,91) bağlanma stiline sahip kız ergenlerin “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” puan ortalamasının güvenli (29,98), saplantılı (33,51), korkulu (32,93) bağlanma stiline sahip kız ergenlere göre daha düşük olduğu görülmektedir. Erkek ergenlerin “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” puan ortalamaları incelendiğinde ise; güvenli (31,32) bağlanma stiline sahip erkek ergenlerin puan ortalamalarının, kayıtsız (31,40), saplantılı (33,19) ve korkulu (33,55) erkek ergenlere göre daha düşük olduğu bulunmuştur.

Tablo 10: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
CINSİYET	334,910	1	334,910	7,176	,007**
BAĞLANMA STİLLERİ	2762,615	3	920,872	19,730	,001**
CINSİYET * BAĞLANMA STİLLERİ	264,795	3	88,265	1,891	,129
Hata	70803,886	1517	46,674		
Toplam	1619418,000	1525			

* p<0.05, ** p<0.01

Tabloyu incelediğimizde, bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerinin ortak etkisinin, ergenlerin “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” puan ortalamaları üzerinde 0,05 düzeyinde anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmektedir. Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenleri ayrı ayrı olarak değerlendirildiğinde, ergenlerin bağlanma stillerine göre, “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” puan ortalamaları karşılaştırıldığında ortalamalar arasındaki fark 0,01 düzeyinde anlamlıdır. Bağlanma stilleri değişkenine göre farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla tukey testi yapılmış ve sonucu tablo 11’de verilmiştir. Ergenlerin cinsiyetine göre ise, “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” puan ortalamaları arasındaki fark 0,01 düzeyinde anlamlıdır. Kız ve erkek ergenlerin “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” puan ortalamaları t testi ile karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma ilgili değerler tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 11: Ergenlerin bağlanma stillerine göre “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” puanlarına ilişkin tukey testi sonuçları

Bağlanma stilleri		Ortalamalar farkı	Standart hata	p
Güvenli	Korkulu	-2,43	,43	,001**
	Saplantılı	-2,61	,51	,001**
	Kayıtsız	1,09	,52	,160
Korkulu	Saplantılı	-,17	,50	,986
	Kayıtsız	3,53	,51	,001**
Saplantılı	Kayıtsız	3,71	,58	,001**

* p<0.05, ** p<0.01

Tablo 11 incelendiğinde güvenli bağlanan ergenler ile korkulu ve saplantılı bağlanan ergenler arasında, korkulu bağlanan ergenler ile kayıtsız bağlanan ergenler arasında ve saplantılı bağlanan ergenler ile kayıtsız bağlanan ergenler arasında “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” puan ortalamaları farkının 0,01 düzeyinde anlamlı oldukları bulunmuştur. Puan ortalamaları arasındaki fark incelendiği zaman güvenli ($\bar{X}=30,71$) ve kayıtsız bağlanma stiline ($\bar{X}=29,61$) sahip ergenlerin, korkulu ($\bar{X}=33,14$) ve saplantılı bağlanma stiline ($\bar{X}=33,32$) sahip ergenlerin “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” puan ortalamasına göre daha düşük olduğu görülmektedir.

Bu sonuçlar güvenli ve kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin, temel güven duygusunun saplantılı ve korkulu bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha fazla kazanılmış olduğunu, güvenli bağlanma stiline sahip ergenler ile kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenler arasında ise, temel güven duygusu açısından anlamlı bir fark olmadığı ortaya koymaktadır.

Tablo 12: Ergenlerin cinsiyetine göre “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” puan ortalamalarına ilişkin t testi sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	p
Kız	848	31,36	7,17	-2,884	,004**
Erkek	677	32,40	6,75		

* p<0.05, ** p<0.01

Tabloya baktığımızda ergenlerin “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” boyutu puan ortalamaları arasındaki fark, cinsiyet değişkenine göre 0,01 düzeyinde anlamlıdır. Ergenlerin cinsiyete göre, “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” puan ortalamaları karşılaştırıldığında kız ergenlerin “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” boyutu puan ortalamaları ($\bar{X}=31,36$), erkek ergenlerin “temel güvene karşı güvensizlik dönemi” boyutu puan ortalamalarına ($\bar{X}=32,40$) göre önemli düzeyde düşüktür. Bu sonuç, kız ergenlerin temel güven duygularının, erkek ergenlere göre daha olumlu durumda olduğunu ifade etmektedir.

Denence 2.2.; “Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemi “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır”

Bu denencede ergenlerin güvenli, korkulu, saplantılı, kayıtsız bağlanma stillerine ve cinsiyete göre “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla, ergenlerin bağlanma stillerine ve cinsiyete göre “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puan ortalamaları iki yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Gruplara ilişkin n, \bar{X} ve Ss değerleri tablo 13’te, iki yönlü varyans analizi sonuçları ise tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 13: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puanlarına ait n, \bar{X} ve Ss Değerleri

CİNSİYET	BAĞLANMA STİLLERİ	N	\bar{X}	Ss
Kız	Güvenli	213	24,28	6,55
	Korkulu	337	25,68	6,55
	Saplantılı	108	27,13	7,12
	Kayıtsız	190	21,97	6,07
Erkek	Güvenli	250	26,57	7,80
	Korkulu	179	26,63	6,96
	Saplantılı	174	26,62	7,54
	Kayıtsız	74	25,46	7,79

Tablo 13'e bakıldığında, kayıtsız (21,97) bağlanma stiline sahip kız ergenlerin "özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi" puan ortalamasının güvenli (24,28), korkulu (25,68), saplantılı (27,13) bağlanma stiline sahip kız ergenlere göre daha düşük olduğu görülmektedir. Erkek ergenlerin "özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi" puan ortalamaları incelendiğinde ise; kayıtsız (25,46) bağlanma stiline sahip erkek ergenlerin puan ortalamalarının, güvenli (26,57) saplantılı (26,62) ve korkulu (26,63) erkek ergenlere göre daha düşük olduğu bulunmuştur.

Tablo 14: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre "özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi" puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
CINSİYET	755,682	1	755,682	15,485	,001**
BAĞLANMA STİLLERİ	1334,553	3	444,851	9,116	,001**
CINSİYET * BAĞLANMA STİLLERİ	585,056	3	195,019	3,996	,008**
Hata	74028,723	1517	48,799		
Toplam	1068013,000	1525			

* p<0.05, ** p<0.01

Tabloyu incelediğimizde bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerinin, ergenlerin "özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi" puan ortalamaları üzerindeki ortak etkisinin 0,01 düzeyinde anlamlı bir fark oluşturduğu görülmektedir. Bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenleri ayrı ayrı değerlendirildiğinde, bağlanma stillerine göre "özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi" boyutu puan ortalamaları arasında 0,01 düzeyinde anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Cinsiyete değişkenine açısından bakıldığında da ergenlerin "özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi" boyutu puan ortalamaları arasında 0,01 düzeyinde anlamlı bir fark vardır. Bağlanma stillerine göre "özerkliğe karşı kuşku ve utanç

dönemi” puan ortalamaları arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla tukey testi yapılmış ve sonuç tablo 15’te verilmiştir.

Cinsiyet değişkenine göre, ergenlerin “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puan ortalamaları t testi ile karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma ilgili değerler tablo 16’da verilmiştir.

Bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerinin ortak etkisine göre, “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puan ortalamaları arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla yapılan tukey testi sonucu ise tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 15: Ergenlerin bağlanma stillerine göre “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puanlarına ilişkin tukey testi sonuçları

Bağlanma stilleri		Ortalama farkı	Standart hata	p
Güvenli	Korkulu	-,48	,45	,699
	Saplantılı	-1,29	,53	,071
	Kayıtsız	2,56	,54	,001**
Korkulu	Saplantılı	-,80	,52	,412
	Kayıtsız	3,05	,53	,001**
Saplantılı	Kayıtsız	3,86	,60	,001**

* p<0.05, ** p<0.01

Tabloyu incelediğimizde, kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenler ile güvenli, korkulu, saplantılı bağlanma stiline sahip ergenler arasındaki “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puan ortalaması farkı 0,01 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Puan ortalamaları arasındaki fark incelendiğinde kayıtsız bağlanma stiline ($\bar{X}=22,95$) sahip ergenlerin, güvenli ($\bar{X}=25,52$), korkulu ($\bar{X}=26,01$) ve saplantılı bağlanma stiline ($\bar{X}=26,81$) sahip ergenlerin “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puan ortalamasına göre daha düşük olduğu görülmektedir.

Ölçekten alınan düşük puanın daha fazla özerkliği ifade ettiği düşünüldüğünde bu sonuçlar, kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin özerklik

duygularının, güvenli, saplantılı ve korkulu bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha olumlu düzeyde olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 16: Ergenlerin cinsiyetine göre “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puan ortalamalarının ilişkin t testi sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	p
Kız	848	24,68	6,73	-4,910	,001**
Erkek	677	26,48	7,51		

* p<0.05, ** p<0.01

Tabloda da görüldüğü gibi ergenlerin “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” boyutu puan ortalamaları cinsiyet değişkenine göre 0,01 düzeyinde anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur. Ergenlerin cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemi “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puan ortalamaları karşılaştırıldığında kız ergenlerin “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” boyutu puan ortalamaları ($\bar{X}=24,68$), erkek ergenlerin “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puan ortalamalarına ($\bar{X}=26,48$) göre önemli düzeyde düşüktür. Bu sonuç, kız ergenlerin, erkek ergenlere göre daha özerk olduğunu göstermektedirler.

Tablo 17: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puanlarına ilişkin tukey testi sonuçları

		KIZ				ERKEK			
		Güvenli bağlanma	Korkulu Bağlanma	Saplantılı Bağlanma	Kayıtsız Bağlanma	Güvenli bağlanma	Korkulu Bağlanma	Saplantılı Bağlanma	Kayıtsız Bağlanma
KIZ	Güvenli Bağlanma	Ort. Fark	-1,39	-2,84	2,30	-2,29	-2,34	-2,33	-1,17
		S.hata	,61	,82	,69	,65	,71	,71	,94
		P	,303	,013*	,021*	,010*	,021*	,024*	,919
	Korkulu Bağlanma	Ort. Fark		-1,44	3,70(*)	-,89	-,94	-,93	,22
		S.hata		,77	,63	,58	,64	,65	,8
		P		,569	,001**	,790	,824	,839	1,00
	Saplantılı Bağlanma	Ort. Fark			5,15(*)	,55	,49	,50	1,67
		S.hata			,84	,80	,85	,85	1,05
		P			,001**	,997	,999	,999	,760
	Kayıtsız Bağlanma	Ort. Fark				-4,59	-4,65	-4,64	-3,48
		S.hata				,67	,72	,73	,95
		P				,001**	,001**	,001**	,007**
ERKEK	Güvenli Bağlanma	Ort. Fark					-0,55	-0,04	1,11
		S.hata					,68	,68	,92
		P					1,000	1,000	,930
	Korkulu Bağlanma	Ort. Fark						0,01	1,17
		S.hata						,74	,96
		P						1,000	,928
	Saplantılı Bağlanma	Ort. Fark							1,16
		S.hata							,96
		P							,933

* p<0.05, ** p<0.01

Tabloyu incelediğimizde güvenli bağlanma stiline sahip kız ergenler ile saplantılı ve kayıtsız bağlanma stiline sahip kız ergenlerin “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puan ortalamaları arasında 0,05 düzeyinde anlamlı bir fark vardır. Güvenli bağlanan kız ergenler ile güvenli, korkulu ve saplantılı bağlanan

erkek ergenlerin “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puan ortalamaları arasında 0,05 düzeyinde anlamlı bir fark vardır.

Korkulu bağlanan kız ergenler ile kayıtsız bağlanan kız ergenler arasında 0,01 düzeyinde anlamlı bir farklılaşma vardır. Korkulu bağlanan kız ergenler ile güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanan erkek ergenlerin “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puan ortalamaları arasındaki fark 0,05 düzeyinde anlamlı değildir.

Saplantılı bağlanan kız ergenler ile kayıtsız bağlanan kız ergenlerin “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puan ortalamaları arasında 0,01 düzeyinde anlamlı bir fark vardır. Saplantılı bağlanan kız ergenler ile güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanan erkek ergenlerin “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puan ortalamaları arasındaki fark 0,05 düzeyinde anlamlı değildir.

Kayıtsız bağlanan kız ergenler ile güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanan erkek ergenlerin “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puan ortalamaları arasında 0,01 düzeyinde anlamlı bir fark vardır.

Güvenli bağlanan erkek ergenler ile korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanan erkek ergenlerin “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” arasında 0,05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Korkulu bağlanan erkek ergenler ile saplantılı ve kayıtsız bağlanan erkek ergenlerin “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puan ortalamaları arasındaki fark 0,05 düzeyinde anlamlı değildir.

Saplantılı bağlanan erkek ergenler ile kayıtsız bağlanan erkek ergenlerin “özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi” puan ortalamaları arasındaki fark 0,05 düzeyinde anlamlı değildir.

Bu sonuçlar, güvenli kız ergenlerin, saplantılı bağlanma stiline sahip kız ergenlerden ve güvenli, korkulu, saplantılı bağlanma stiline sahip erkek ergenlerde daha olumlu bir özerklik duygusuna sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, kayıtsız bağlanma stiline sahip kız ergenlerin,

güvenli, korkulu, saplantılı bağlanma stiline sahip kız ergenlerden ve güvenli, kayıtsız, korkulu ve saplantılı bağlanma stiline sahip erkek ergenlere göre daha olumlu bir özerklik duygusu ifade ettiğini göstermektedir.

Denence 2.3.; “Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemi “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır”

Bu denence ergenlerin güvenli, korkulu, saplantılı, kayıtsız bağlanma stillerine ve cinsiyete göre “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin olup, ergenlerin bağlanma stillerine ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemi “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” alt boyutu puan ortalamaları iki yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Gruplara ilişkin n, \bar{X} ve Ss değerleri tablo 18’de, iki yönlü varyans analizi sonuçları ise tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 18: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” puanlarına ait n, \bar{X} ve Ss Değerleri

CİNSİYET	BAĞLANMA STİLLERİ	N	\bar{X}	Ss
Kız	Güvenli	213	27,34	6,32
	Korkulu	337	27,82	5,59
	Saplantılı	108	28,10	5,65
	Kayıtsız	190	25,22	5,15
Erkek	Güvenli	250	28,79	6,75
	Korkulu	179	29,19	6,06
	Saplantılı	174	29,14	6,28
	Kayıtsız	74	28,19	6,15

Tablo 18 incelendiğinde, kayıtsız (25,22) bağlanma stiline sahip kız ergenlerin “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” puan ortalamasının güvenli (27,34), korkulu (27,82), saplantılı (28,10) bağlanma stiline sahip kız ergenlere göre daha düşük olduğu görülmektedir. Erkek ergenlerin “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” puan ortalamaları incelendiğinde ise; kayıtsız (28,19)

bağlanma stiline sahip erkek ergenlerin puan ortalamalarının, güvenli (28,79) saplantılı (29,14) ve korkulu (29,19) erkek ergenlere göre daha düşük olduğu bulunmuştur.

Tablo 19: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
CINSİYET	915,236	1	915,236	25,289	,001**
BAĞLANMA STİLLERİ	564,056	3	188,019	5,195	,001**
CINSİYET * BAĞLANMA STİLLERİ	128,877	3	42,959	1,187	,313
Hata	54901,432	1517	36,191		
Toplam	1247507,000	1525			

* p<0.05, ** p<0.01

Tabloyu incelediğimizde, bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerinin, ergenlerin “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” puan ortalamaları üzerindeki ortak etkisinin 0,05 düzeyinde anlamlı olmadığı görülmektedir. Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenleri ayrı ayrı olarak değerlendirildiğinde, bağlanma stillerine göre “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” puan ortalamaları arasındaki fark 0,01 düzeyinde anlamlıdır. Bağlanma stillerine göre, ergenlerin “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” puan ortalamaları arasındaki farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla tukey testi yapılmış ve sonucu tablo 20’de verilmiştir.

Ergenlerin cinsiyetine göre “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” puan ortalamaları arasında 0,01 düzeyinde anlamlı bir fark vardır. Cinsiyete değişkenine göre, ergenlerin “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” alt boyutu puan ortalamaları t testi ile karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma ilgili değerler tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 20: Ergenlerin bağlanma stillerine göre “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” puanlarına ilişkin tukey testi sonuçları

Bağlanma stilleri		Ortalama farkı	Standart hata	p
Güvenli	Korkulu	-,16	,38	,973
	Saplantılı	-,61	,45	,532
	Kayıtsız	2,07	,46	,001**
Korkulu	Saplantılı	-,45	,45	,748
	Kayıtsız	2,24	,45	,001**
Saplantılı	Kayıtsız	2,69	,52	,001**

* p<0.05, ** p<0.01

Tabloyu incelediğimizde, kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenler ile güvenli, korkulu ve saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlerin “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” puan ortalamaları arasındaki fark 0,01 düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur. “Girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” puan ortalamaları arasındaki fark incelendiğinde kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin, güvenli, korkulu, saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlerin girişimcilik puan ortalamasına göre daha düşük puan ortalamasına sahip olduğu görülmüştür.

Ölçekten alınan düşük puanın daha fazla girişimciliği ifade ettiği düşünüldüğünde bu sonuçlar, kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin girişimcilik duygularının, güvenli, saplantılı ve korkulu bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha olumlu düzeyde olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 21: Ergenlerin cinsiyetine göre “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” puan ortalamalarına ilişkin t testi sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	p
Kız	848	27,15	5,78	-5,667	,001**
Erkek	677	28,92	6,38		

* p<0.05, ** p<0.01

Tabloya baktığımızda, ergenlerin “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” puan ortalamaları cinsiyet değişkenine göre 0,01 düzeyinde anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur. Ergenlerin, cinsiyete göre “girişimciliğe karşı suçluluk

dönemi” puan ortalamaları karşılaştırıldığında kız ergenlerin “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” boyutu puan ortalamaları($\bar{X}=27,15$), erkek ergenlerin “girişimciliğe karşı suçluluk dönemi” puan ortalamalarına ($\bar{X}=28,92$) göre önemli düzeyde düşüktür. Bu sonuçlar, kız ergenlerin erkek ergenlere göre daha fazla girişimcilik duygusuna sahip olduğunu göstermektedir.

Denence 2.4.; “Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemi “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır”

Bu denence ergenlerin güvenli, korkulu, saplantılı, kayıtsız bağlanma stillerine ve cinsiyete göre “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin olup, ergenlerin bağlanma stillerine ve cinsiyete göre “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” puan ortalamaları iki yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Gruplara ilişkin n, \bar{X} ve Ss değerleri tablo 22’de, varyans analizi sonuçları ise tablo 23’te verilmiştir.

Tablo 22: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” puanlarına ait n, \bar{X} ve Ss Değerleri

CİNSİYET	BAĞLANMA STİLLERİ	N	\bar{X}	Ss
Kız	Güvenli	213	23,51	6,74
	Korkulu	337	24,18	6,52
	Saplantılı	108	25,66	7,29
	Kayıtsız	190	22,44	6,39
Erkek	Güvenli	250	26,28	7,24
	Korkulu	179	25,50	6,37
	Saplantılı	174	26,53	7,21
	Kayıtsız	74	25,16	7,54

Tablo 22 incelendiğinde, kayıtsız (22,44) bağlanma stiline sahip kız ergenlerin “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” puan ortalamasının

güvenli (23,51), korkulu (24,18), saplantılı (25,66) bağlanma stiline sahip kız ergenlere göre daha düşük olduğu görülmektedir. Erkek ergenlerin “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” puan ortalamaları incelendiğinde ise; kayıtsız (25,16) bağlanma stiline sahip erkek ergenlerin puan ortalamalarının, korkulu (25,50), güvenli (26,28) ve saplantılı (26,53), erkek ergenlere göre daha düşük olduğu bulunmuştur.

Tablo 23: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete değişkenlerine göre “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
CINSİYET	1152,866	1	1152,866	24,690	,001**
BAĞLANMA STİLLERİ	640,012	3	213,337	4,569	,003**
CINSİYET * BAĞLANMA STİLLERİ	231,957	3	77,319	1,656	,175
Hata	70835,145	1517	46,694		
Toplam	1011011,000	1525			

* p<0.05, ** p<0.01

Tabloyu incelediğimizde, bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerinin, ergenlerin “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” puan ortalamaları üzerindeki ortak etkisinin 0,05 düzeyinde anlamlı bir fark oluşturduğu görülmektedir. Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenleri ayrı ayrı olarak değerlendirildiğinde, ergenlerin bağlanma stillerine göre “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” puan ortalamaları arasında 0,01 düzeyinde anlamlı bir fark vardır. Bağlanma stillerine göre farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla tukey testi yapılmıştır ve sonuç tablo 24’te verilmiştir.

Ergenlerin cinsiyetine göre “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” boyutu puan ortalamaları arasında 0,01 düzeyinde anlamlı bir fark vardır. Kız ve erkek ergenlerin “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” alt boyutu puan

ortalamaları t testi ile karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma ilgili değerler tablo 25'te verilmiştir.

Tablo 24: Ergenlerin bağlanma stillerine göre “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” puanlarına ilişkin tukey testi sonuçları

Bağlanma stilleri		Ortalama farkı	Standart hata	p
Güvenli	Korkulu	,36	,44	,839
	Saplantılı	-1,19	,52	,100
	Kayıtsız	1,80	,53	,004**
Korkulu	Saplantılı	-1,56	,51	,012*
	Kayıtsız	1,43	,52	,030*
Saplantılı	Kayıtsız	2,99	,59	,001**

* p<0.05, ** p<0.01

Tabloya bakıldığında güvenli bağlanan ergenler ile kayıtsız bağlanan ergenler arasında “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” puan ortalamaları farkının 0,05 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Korkulu bağlanan ergenler ile saplantılı ve kayıtsız bağlanan ergenler arasında “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” puan ortalamaları arasındaki fark 0,05 düzeyinde anlamlıdır. Saplantılı bağlanma stiline sahip ergenler ile kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenler arasında “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” puan ortalamaları arasında 0,05 düzeyinde anlamlı bir fark vardır. Puan ortalamaları arasındaki fark incelendiğinde kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin, güvenli, korkulu, saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlerin daha düşük puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir.

Bu sonuçlar, kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin çalışkanlık duygularının, güvenli, saplantılı ve korkulu bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha olumlu düzeyde olduğunu, ayrıca korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin, çalışkanlık duygularının, saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha olumlu düzeyde olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 25: Ergenlerin cinsiyetine göre “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi ” puan ortalamalarının ilişkin t testi sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	p
Kız	848	23,81	6,71	-6,225	,001**
Erkek	677	26,01	7,05		

* p<0.05, ** p<0.01

Tabloya baktığımızda ergenlerin “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre 0,01 düzeyinde anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur. Ergenlerin “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” puan ortalamaları karşılaştırıldığında, kız ergenlerin “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” puan ortalamaları ($\bar{X}=23,81$), erkek ergenlerin “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” puan ortalamalarına ($\bar{X}=26,01$) göre önemli düzeyde düşüktür. Bu sonuç, kızların erkeklere göre çalışkanlık duygularının daha olumlu düzeyde olduğunu ortaya oymaktadır.

Denence 2.5.; “Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyete göre psikososyal gelişim dönemi “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi ” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır”

Bu denence ergenlerin güvenli, korkulu, saplantılı, kayıtsız bağlanma stillerine ve cinsiyete göre “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin olup, ergenlerin bağlanma stillerine ve cinsiyete göre “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” puan ortalamaları iki yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Gruplara ilişkin n, \bar{X} ve Ss değerleri tablo 26’da, iki yönlü varyans analizi sonuçları ise tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 26: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” puanlarına ait n, \bar{X} ve Ss Değerleri

CİNSİYET	BAĞLANMA STİLLERİ	N	\bar{X}	Ss
Kız	Güvenli	213	31,04	5,13
	Korkulu	337	33,25	5,29
	Saplantılı	108	33,63	4,69
	Kayıtsız	190	30,34	4,62
Erkek	Güvenli	250	32,24	5,54
	Korkulu	179	33,40	5,01
	Saplantılı	174	33,79	4,68
	Kayıtsız	74	31,91	5,57

Tablo 26 incelendiğinde, kayıtsız (30,34) bağlanma stiline sahip kız ergenlerin “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” puan ortalamasının güvenli (31,04), korkulu (33,25), saplantılı (33,63) bağlanma stiline sahip kız ergenlere göre daha düşük olduğu görülmektedir. Erkek ergenlerin “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” puan ortalamaları incelendiğinde ise; kayıtsız (31,91) bağlanma stiline sahip erkek ergenlerin puan ortalamalarının, güvenli (32,24), korkulu (33,40),ve saplantılı (33,79), erkek ergenlere göre daha düşük olduğu bulunmuştur.

Tablo 27: Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerine göre “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
CİNSİYET	187,582	1	187,582	7,186	,007**
BAĞLANMA STİLLERİ	1447,806	3	482,602	18,489	,001**
CİNSİYET * BAĞLANMA STİLLERİ	123,968	3	41,323	1,583	,192
Hata	39597,451	1517	26,102		
Toplam	1648525,000	1525			

* p<0.05, ** p<0.01

Tabloyu incelediğimizde, bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerinin ergenlerin “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” puan ortalamaları üzerindeki ortak etkisinin 0,05 düzeyinde anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmektedir.

Ergenlerin bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenleri ayrı ayrı olarak değerlendirildiğinde ise; bağlanma stillerine göre “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” puan ortalamaları karşılaştırıldığında puan ortalamaları arasındaki fark 0,01 düzeyinde anlamlıdır. Bağlanma stillerine göre farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla tukey testi yapılmış ve sonuç tablo 28’de verilmiştir.

Ergenlerin cinsiyetine göre “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” puan ortalamaları arasında 0,01 düzeyinde anlamlı bir fark vardır. Kız ve erkek öğrencilerin “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” puan ortalamaları t testi ile karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma ilgili değerler tablo 29’da verilmiştir.

Tablo 28: Ergenlerin bağlanma stillerine göre “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” puanlarına ilişkin tukey testi sonuçları

Bağlanma stilleri		Ortalama farkı	Standart hata	p
Güvenli	Korkulu	-1,61	,32	,001**
	Saplantılı	-2,03	,38	,001**
	Kayıtsız	,91	,39	,096
Korkulu	Saplantılı	-,42	,37	,681
	Kayıtsız	2,52	,38	,001**
Saplantılı	Kayıtsız	2,94	,43	,001**

* p<0.05, ** p<0.01

Tabloya bakıldığında, güvenli bağlanma stiline sahip ergenlerin “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” puan ortalamaları ile korkulu ve saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlerin “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” puan ortalamaları arasında 0,01 düzeyinde anlamlı bir fark vardır. Korkulu bağlanma stiline sahip ergenler ile kayıtsız bağlanma stiline

sahip ergenlerin “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” puan ortalamaları arasında 0,01 düzeyinde anlamlı bir fark vardır. Saplantılı bağlanma stiline sahip ergenler ile kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” puan ortalamaları arasında 0,01 düzeyinde anlamlı bir fark vardır. Puan ortalamaları arasındaki fark incelendiğinde, “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” açısından, kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenler ile güvenli bağlanma stiline sahip ergenler arasındaki farkın anlamlı olmadığı, ancak güvenli ve kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin, korkulu ve saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha düşük puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir.

Bu sonuçlar, kayıtsız ve güvenli bağlanma stiline sahip ergenlerin kimlik kazanımı duygularının saplantılı ve korkulu bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha olumlu düzeyde olduğunu, ayrıca kimlik kazanımı açısından güvenli bağlanma stiline sahip ergenler ile kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenler arasında anlamlı bir farkın olmadığını göstermektedir.

Tablo 29: Ergenlerin cinsiyetine göre “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” puan ortalamalarına ilişkin t testi sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	p
Kız	848	32,09	5,20	-3,049	,002**
Erkek	677	32,91	5,23		

* p<0.05, ** p<0.01

Tabloya baktığımızda ergenlerin “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” puan ortalamalarının, cinsiyet değişkenine göre 0,01 düzeyinde anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur. Ergenlerin cinsiyetine göre “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” puan ortalamaları karşılaştırıldığında; kız ergenlerin “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” boyutu puan ortalamaları ($\bar{X}=32,09$), erkek ergenlerin “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemi” boyutu puan ortalamalarına

($\bar{X}=32,91$) göre önemli düzeyde düşüktür. Bu sonuca göre, kız ergenler erkek ergenlere göre “kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası” dönemini daha başarılı geçirmektedirler.

Denence 3.0. “Ergenlerin bağlanma stilleri ve yaş değişkenlerine göre ego kimlik süreci puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.”

Ergenlerin bağlanma stilleri (güvenli, korkulu, saplantılı, kayıtsız) ve yaş değişkenlerine göre ego kimlik süreci puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bir temel denence ve 2 alt denence halinde incelenmiştir.

Denence 3.1.; “Ergenlerin bağlanma stilleri ve yaş değişkenlerine göre ego kimlik süreci “kararlılık” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.”

Bu denence ergenlerin güvenli, korkulu, saplantılı, kayıtsız bağlanma stillerine ve yaşa göre ego kimlik süreci “kararlılık” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin olup, ergenlerin bağlanma stillerine ve yaşa göre ego kimlik süreci “kararlılık” alt boyutu puan ortalamaları iki yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Gruplara ilişkin n, \bar{X} ve Ss değerleri tablo 30’da, iki yönlü varyans analizi sonuçları ise tablo 31’de verilmiştir.

Tablo 30: Ergenlerin bağlanma stilleri ve yaş değişkenlerine göre “kararlılık” puanlarına ait n, \bar{X} ve Ss Değerleri

YAŞ	BAĞLANMA STİLLERİ	N	\bar{X}	Ss
16	Güvenli	51	63,02	11,68
	Korkulu	59	67,30	12,17
	Saplantılı	36	66,58	10,08
	Kayıtsız	33	71,97	11,60
17	Güvenli	108	66,76	14,15
	Korkulu	128	66,20	11,37
	Saplantılı	55	66,12	12,69
	Kayıtsız	42	70,85	12,21
18	Güvenli	82	67,97	12,70
	Korkulu	93	68,43	12,84
	Saplantılı	45	68,17	10,61
	Kayıtsız	52	71,36	12,29
19	Güvenli	66	68,72	13,17
	Korkulu	92	67,28	10,32
	Saplantılı	56	67,26	13,08
	Kayıtsız	49	71,18	13,59
20	Güvenli	54	68,48	13,80
	Korkulu	57	70,54	12,67
	Saplantılı	41	68,19	12,75
	Kayıtsız	45	70,64	11,93
21	Güvenli	39	67,43	12,33
	Korkulu	42	67,95	11,08
	Saplantılı	22	66,63	13,41
	Kayıtsız	20	72,60	13,10
22	Güvenli	28	68,78	10,89
	Korkulu	23	66,74	12,88
	Saplantılı	14	63,42	10,68
	Kayıtsız	13	70,61	11,99
23	Güvenli	35	69,80	11,21
	Korkulu	22	68,68	11,72
	Saplantılı	13	64,46	11,81
	Kayıtsız	10	67,40	7,933

Tablo 30 incelendiğinde, 16 yaşındaki kayıtsız (71,97) bağlanma stiline sahip ergenlerin “kararlılık” puan ortalamasının, 16 yaşındaki güvenli (63,02), korkulu (67,30) ve saplantılı (66,58) bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. 17 yaşındaki kayıtsız (70,85) bağlanma stiline sahip ergenlerin “kararlılık” puan ortalaması, 17 yaşındaki güvenli (66,76),

korkulu (66,20) ve saplantılı (66,12) bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha yüksektir. 18 yaşındaki kayıtsız (71,36) bağlanma stiline sahip ergenlerin “kararlılık” puan ortalaması, 18 yaşındaki güvenli (67,97), korkulu (68,43) ve saplantılı (68,17) bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha yüksektir. 19 yaşındaki kayıtsız (71,18) bağlanma stiline sahip ergenlerin “kararlılık” puan ortalaması, 19 yaşındaki güvenli (68,72), korkulu (67,28) ve saplantılı (67,26) bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha yüksektir.

20 yaşındaki kayıtsız (70,64) bağlanma stiline sahip ergenlerin “kararlılık” puan ortalaması, 20 yaşındaki güvenli (68,48), korkulu (70,54) ve saplantılı (68,19) bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha yüksektir. 21 yaşındaki kayıtsız (72,60) bağlanma stiline sahip ergenlerin “kararlılık” puan ortalaması, 21 yaşındaki güvenli (67,43), korkulu (67,95) ve saplantılı (66,63) bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha yüksektir.

22 yaşındaki kayıtsız (70,61) bağlanma stiline sahip ergenlerin “kararlılık” puan ortalaması, 22 yaşındaki güvenli (68,78), korkulu (66,74) ve saplantılı (63,42) bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha yüksektir. 23 yaşındaki güvenli (69,80) bağlanma stiline sahip ergenlerin “kararlılık” puan ortalaması, 23 yaşındaki kayıtsız (67,40), korkulu (68,68) ve saplantılı (64,46) bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha yüksektir.

Tablo 31: Ergenlerin bağlanma stilleri ve yaş değişkenlerine göre “kararlılık” puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
YAŞ	885,342	7	126,477	,838	,556
BAGLANMA STİLLERİ	2119,312	3	706,437	4,680	,003**
YAŞ * BAGLANMA STİLLERİ	1897,149	21	90,340	,598	,922
Hata	225375,262	1493	150,955		
Toplam	7294242,0	1525			

* p<0.05, ** p<0.01

Tabloyu incelediğimizde bağlanma stilleri ve yaş değişkeninin, ergenlerin “kararlılık” puan ortalamaları üzerindeki ortak etkisinin 0,05 düzeyinde anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmektedir. Ergenlerin bağlanma stilleri ve yaş değişkenleri ayrı ayrı olarak değerlendirildiğinde, bağlanma stillerine göre “kararlılık” puan ortalamaları arasında 0,01 düzeyinde anlamlı fark vardır. Ergenlerin bağlanma stillerine göre “kararlılık” puan ortalamaları arasındaki farklılaşmanın kaynağını bulmak için tukey karşılaştırması denence 1.1.’de verilmiştir. Ergenlerin yaşlarına göre “kararlılık” alt boyutu puan ortalamaları arasındaki fark 0,05 düzeyinde anlamlı değildir.

Denence 3.2. “Ergenlerin bağlanma stilleri ve yaş değişkenlerine göre ego kimlik süreci “keşfetme” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.”

Bu denence ergenlerin güvenli, korkulu, saplantılı, kayıtsız bağlanma stillerine ve yaşa göre ego kimlik süreci “keşfetme” alt boyutu puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin olup, ergenlerin bağlanma stillerine ve yaşa göre ego kimlik süreci “keşfetme” alt boyutu puan ortalamaları iki yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Gruplara ilişkin n , \bar{X} ve S_s değerleri tablo 32’de, iki yönlü varyans analizi sonuçları ise tablo 33’te verilmiştir.

Tablo 32: Ergenlerin bağlanma stilleri ve yaş değişkenlerine göre “keşfetme” puanlarına ait n, \bar{X} ve Ss Değerleri

YAŞ	BAĞLANMA STİLLERİ	N	\bar{X}	Ss
16	Güvenli	51	55,58	8,07
	Korkulu	59	58,86	8,72
	Saplantılı	36	58,94	8,58
	Kayıtsız	33	55,24	7,96
17	Güvenli	108	54,33	8,85
	Korkulu	128	59,43	9,72
	Saplantılı	55	57,71	8,69
	Kayıtsız	42	54,50	10,49
18	Güvenli	82	54,20	9,88
	Korkulu	93	60,05	10,89
	Saplantılı	45	59,11	8,87
	Kayıtsız	52	59,50	10,73
19	Güvenli	66	56,34	9,59
	Korkulu	92	59,43	10,84
	Saplantılı	56	57,85	10,97
	Kayıtsız	49	57,00	9,06
20	Güvenli	54	57,16	9,25
	Korkulu	57	62,01	9,21
	Saplantılı	41	58,48	8,69
	Kayıtsız	45	59,17	10,66
21	Güvenli	39	59,92	9,89
	Korkulu	42	61,71	11,74
	Saplantılı	22	57,50	11,89
	Kayıtsız	20	56,05	10,77
22	Güvenli	28	62,17	13,46
	Korkulu	23	62,65	9,306
	Saplantılı	14	58,42	12,84
	Kayıtsız	13	60,23	10,31
23	Güvenli	35	59,00	8,66
	Korkulu	22	64,09	9,98
	Saplantılı	13	56,84	11,03
	Kayıtsız	10	64,60	8,12

Tablo 30 incelendiğinde, 16 yaşındaki saplantılı (58,94) bağlanma stiline sahip ergenlerin “keşfetme” puan ortalamasının, 16 yaşındaki güvenli (55,58), kayıtsız (55,24) korkulu (58,86) bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. 17 yaşındaki korkulu (59,43) bağlanma stiline sahip ergenlerin “keşfetme” puan ortalaması, 17 yaşındaki güvenli (54,33),

kayıtsız (54,50) ve saplantılı (57,71) bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha yüksektir.

18 yaşındaki korkulu (60,05) bağlanma stiline sahip ergenlerin “keşfetme” puan ortalaması, 18 yaşındaki güvenli (54,20), kayıtsız (59,50) ve saplantılı (59,11) bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha yüksektir. 19 yaşındaki korkulu (59,43) bağlanma stiline sahip ergenlerin “keşfetme” puan ortalaması, 19 yaşındaki güvenli (56,34), kayıtsız (57,00) ve saplantılı (57,85) bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha yüksektir.

20 yaşındaki korkulu (62,01) bağlanma stiline sahip ergenlerin “keşfetme” puan ortalaması, 20 yaşındaki güvenli (57,16), kayıtsız (59,17) ve saplantılı (58,48) bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha yüksektir. 21 yaşındaki korkulu (61,71) bağlanma stiline sahip ergenlerin “keşfetme” puan ortalaması, 21 yaşındaki güvenli (59,92), kayıtsız (56,05) ve saplantılı (57,50) bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha yüksektir.

22 yaşındaki korkulu (62,65) bağlanma stiline sahip ergenlerin “keşfetme” puan ortalaması, 22 yaşındaki güvenli (62,17), kayıtsız (60,23) ve saplantılı (58,42) bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha yüksektir. 23 yaşındaki kayıtsız (64,60) bağlanma stiline sahip ergenlerin “keşfetme” puan ortalaması, 23 yaşındaki korkulu (64,09), güvenli (59,00), ve saplantılı (56,84) bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha yüksektir.

Tablo 33: Ergenlerin bağlanma stilleri ve yaş değişkenlerine göre “keşfetme” puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
YAŞ	2321,207	7	331,601	3,403	,001**
BAGLANMA STİLLERİ	2778,885	3	926,295	9,505	,001**
YAŞ * BAGLANMA STİLLERİ	2318,743	21	110,416	1,133	,305
Hata	145504,598	1493	97,458		
Toplam	5329594,0	1525			

* p<0.05, ** p<0.01

Tabloyu incelediğimizde, bağlanma stilleri ve yaş değişkenlerinin, ergenlerin “keşfetme” puan ortalamaları üzerindeki ortak etkisinin 0,05 düzeyinde anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmektedir. Ergenlerin bağlanma stilleri ve yaş değişkenleri ayrı ayrı ele alındığında, bağlanma stillerine göre “keşfetme” puan ortalaması arasında 0,05 düzeyinde anlamlı bir fark vardır. Bağlanma stillerine göre farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla tukey testi denence 1.2.’de verilmiştir. Ergenlerin yaşlarına göre “keşfetme” puan ortalamaları arasındaki fark 0,01 düzeyinde anlamlıdır. Yaşa göre farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi amacıyla tukey testi yapılmış, karşılaştırmalara ilişkin sonuçlar tablo 34’te verilmiştir.

Tablo 34: Ergenlerin yaşına göre “keşfetme” puanlarına ilişkin tukey testi sonuçları

Yaş	N	Yaş	N	Ortalama farkı	p
16	179	17	333	,41	1,000
		18	272	-,75	,994
		19	263	-,59	,999
		20	197	-2,02	,510
		21	123	-2,19	,572
		22	78	-4,04	,059
		23	80	-3,47	,164
17	333	18	272	-1,15	,850
		19	263	-,99	,929
		20	197	-2,43	,121
		21	123	-2,60	,212
		22	78	-4,45	,010**
18	272	23	80	-3,88	,039*
		19	263	,158	1,000
		20	197	-1,27	,875
		21	123	-1,44	,889
		22	78	-3,29	,171
		23	80	-2,72	,391

* p<0.05, ** p<0.01

Tablo 34'ün devamı

Yaş	N	Yaş	N	Ortalama farkı	p
19	263	20	197	-1,43	,797
		21	123	-1,60	,827
		22	78	-3,45	,131
		23	80	-2,88	,321
20	197	21	123	-,16	1,000
		22	78	-2,01	,805
		23	80	-1,44	,959
21	123	22	78	-1,85	,908
		23	80	-1,27	,987
22	78	23	80	,57	1,000

* p<0.05, ** p<0.01

Tabloyu incelediğimizde 17 yaşındaki ergenler ile 22 ve 23 yaşında ergenler arasında ego kimlik süreci “keşfetme” alt boyutu puan ortalamaları arasında 0,05 düzeyinde anlamlı bir fark vardır. Puan ortalamaları arasındaki fark incelendiğinde 22 ve 23 yaşlarındaki ergenlerin “keşfetme” puan ortalamalarının, 17 yaşındaki ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuç 22 ve 23 yaşındaki ergenlerin 17 yaşındaki ergenlere göre kimlik konusunda daha fazla keşfetme davranışları gösterdiğini ortaya koymaktadır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Ergenlerin Bağlanma Stilleri ve Ego Kimlik Süreçleri

Bu başlık altında dört farklı bağlanma stiline (güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız) göre ergenlerin ego kimlik süreçleri (kararlılık, keşfetme) puan ortalamaları bulgular ışığında tartışılmıştır.

Bağlanma Stilleri ve Cinsiyete Göre Ego Kimlik Süreçleri (Kararlılık ve Keşfetme)

Bağlanma stilleri ve cinsiyet değişkenlerinin ortak etkisinin, ergenlerin ego kimlik süreci kararlılık ve keşfetme boyutlarının ortalamaları üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığı bulunmuştur. Ancak ego kimlik süreci kararlılık boyutu puan ortalamaları cinsiyete göre bakıldığında kız ergenlerin kararlılık puan ortalamaları (69,25), erkek ergenlerin kararlılık puan ortalamalarına (66,55) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Cinsiyet değişkeni açısından kararlılık boyutu puan ortalamaları, kız ergenlerin erkek ergenlere göre daha çok kararlılığa sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Cinsiyet değişkenine göre ise keşfetme puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı değildir.

Ergenlikte bireyin kimliğinin ne olduğuna karar vermesi, ergenin hem kendisi hem de sosyal ortamdan aldığı bilgiler ile gerçekleşir. Kimliğin oluşmasında birçok etken rol oynamaktadır. Bunlardan birisi cinsiyet rolleridir. Kızlardan beklenen temel görevler; duygusal olmaları, işbirliği yapmaları, bakım ve ilgi göstermeleri, ilişkilere önem vermeleridir. Erkeklerin ise bağımsız davranmaları beklenmesi, aileyi temsil etmeleri, rekabetçi olmaları vurgulanmaktadır (Temel ve Aksoy, 2001; Hamarta, 2004). Costos (1986), yaptığı araştırmada kızlarda bağlılık, güvenilir, nazik ve yardımsever olma gibi

özelliklerin, erkeklerde ise bağımsız olma, rekabet ve kendine güven davranışlarının desteklendiğini ortaya koymuştur.

Kimmel ve Weiner (1985)'e göre literatürde, kızların alternatifleri düşünmeksizin eş ve anne rolünde kimliklerini bulmaları yani bağımlı kimlik statüsünde olmaları, erkeklerin ise gelecekleri konusunda düşünüp karar vermeleri, yani başarılı kimlik statüsünde olmaları konusundaki geleneksel beklenti doğrultusunda davrandıkları ileri sürülmektedir. Toplumumuzda son yıllarda erkeğin daha egemen olduğu düşüncesi, bayanların iş ve toplum hayatına daha aktif katılımıyla birlikte eskiye oranla azaldığı düşünülse de hala erkeklerin daha bağımsız davranabilecekleri düşüncesi yaygın bir kanı olarak devam etmektedir. Erikson (1968), bireyin uygun bir kimlik kavramına sahip olmasının kendisine yakın bireyler tarafından kabul edilme duygusuyla ilgili olduğunu, ayrıca psikososyal moratoryum (kararı erteleme ya da karar üzerine düşünme) davranışlarının ergenin içinde bulunduğu toplumun hoşgörüsü ile ortaya çıktığını ifade etmektedir. Yukarıda açıklanan Erikson'un görüşü ve toplumumuzdaki erkeklere olan bakış açısı, erkeklerin kızlara göre sosyal rollerinin ne olacağı ve kimliğine karar verme konusunda daha rahat olmasına, kararlarını çabucak vermeme ve karar verecekleri konular üzerinde daha fazla değerlendirme yapmalarına neden olduğu düşünülebilir.

Ochse ve Plug (1986)'da yapmış oldukları çalışmalarında kadınların erkeklere göre kimlik bunalımını daha erken yaşlarda çözdüklerini bulmuştur. Çelen (2000)'de yapmış olduğu çalışmasında çocuk yetiştirme biçimleri ile kimlik stilleri arasındaki ilişkiyi araştırmış ve cinsiyet açısından erkeklerin kızlara göre daha fazla kaçınma yönelimli ve kızların erkeklere göre daha fazla kararlı kimlik yönelimli olduğunu bulmuştur (Akt. Balkaya, 2005). Ancak bizim bulduğumuz sonucu desteklemeyen çalışmalar da vardır. Örneğin; Gavas (1998) cinsiyet değişkenine göre, karar ve araştırma puanlarını incelediği çalışmasında, karar puanlarına göre kız ve erkek ergenler arasında cinsiyet farklılığının yaşanmadığını saptamıştır. Çalışmasında araştırma puanları

açısından anlamlı bir farklılığın olduğunu, kızların erkeklere göre daha çok araştırma süreci yaşadığını saptamıştır.

Bağlanma Stilleri ve Yaşa Göre Ego Kimlik Süreci (Kararlılık ve Keşfetme)

Bu araştırma bulguları 16-23 yaş arası 1525 kız ve erkek ergenlerden toplanan verilerden elde edilmiştir. Ergenlerin %30,36'sı (463) güvenli bağlanma, %33,83'ü (516) korkulu bağlanma, % 18,49'u (282) saplantılı bağlanma, % 17,31'i (264) kayıtsız bağlanma stili özellikleri taşımaktadır.

Bağlanma stillerine göre ergenlerin ego kimlik süreci "kararlılık" ve "keşfetme" boyutları ele alındığında kararlılık puan ortalamaları güvenli bağlanma için 67,45; korkulu bağlanma için 67,67; saplantılı bağlanma için 66,87; kayıtsız bağlanma için 71,10'dur. Kararlılık puanları yükseldikçe kararlılığın arttığını, keşfetme/araştırma sürecinin azaldığını göstermektedir. Keşfetme puan ortalamaları ise güvenli bağlanma için 56,36; korkulu bağlanma için 60,29; saplantılı bağlanma için 58,21; kayıtsız bağlanma için 57,62'dir. Keşfetme puanları keşfetme (araştırma) sürecinin yoğun yaşandığı kararlılık durumunun ise daha düşük olduğunu göstermektedir.

Ergenlerin bağlanma stillerine göre kararlılık puan ortalamaları arasındaki fark 0,01 düzeyinde anlamlıdır. Farkın kaynağını incelemek amacıyla tukey testi yapılmıştır. Bu inceleme sonucunda güvenli bağlanma stili gösteren ergenlerle korkulu ve saplantılı bağlanma stili gösteren ergenlerin kararlılık puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamsız ($p>0,05$) olduğu bulunmuştur. Diğer yandan güvenli bağlanma stili gösteren ergenlerin kararlılık puan ortalamaları (67,45) ile kayıtsız bağlanma stili gösteren ergenlerin kararlılık puan ortalamaları (71,10) arasındaki fark, kayıtsız bağlanma özelliği gösteren ergenlerin lehine 0,01 düzeyinden anlamlıdır ($p<0,01$).

Ergenlerin bağlanma stillerine göre keşfetme puan ortalamaları arasındaki fark 0,01 düzeyinde anlamlıdır. Farkın kaynağını inceleme amacıyla yapılan tukey testi sonucunda, korkulu bağlanma gösteren ergenlerin güvenli

bağlanma gösteren ergenlerin keşfetme puan ortalamaları arasında 0,01 düzeyinde, saplantılı bağlanma gösteren ergenlerin keşfetme puan ortalamaları arasında 0,05 düzeyinde anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Bu durum korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin güvenli ve saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlerden daha çok keşfetme sürecinde olduklarını göstermektedir.

Yukarıdaki sonuçlar, Bartholomew ve Horowitz (1991)'in dörtlü bağlanma modeli ile açıklanabilir. Bartholomew ve Horowitz (1991)'e göre bireyin bağlanma stili ilişkilerinin belirleyicisidir. Bartholomew ve Horowitz (1991) bireyin bağlanma stilini belirlerken dörtlü bir modeli benimsemektedir. Modelin bir boyutunda bireyin kendini ve başkaları hakkındaki olumsuz benlik algısına eşlik eden, kişilerarası ilişkide düşük ya da yüksek kaygı diğer boyutta ise düşük kaçınma veya yüksek kaçınma tutumu vardır.

Araştırma sonuçlarına göre güvenli bağlanma biçimi (stili) gösteren ergenlerin kararlılık puanları (67,45) ile korkulu (67,67) ve saplantılı (66,87) bağlanma stili gösteren ergenlerin kararlılık puan ortalamaları arasında önemli bir fark yoktur. Bartholomew ve Horowitz (1991)'e göre güvenli bağlanma gösteren ergenlerin başkaları ve kendileri hakkındaki benlik algıları olumludur. Yani birey kararlılığın sekiz boyutunda (aile, meslek, din, cinsellik, gelecekle ilgili planlar, değerler, politika, arkadaşlık) bir yandan kendi kararlarına güvenirken, diğer yandan güven duyduğu diğer kişilerin (başkaları) kararlarına da ilgi duymaktadır. Bu durum güvenli bağlanma gösteren ergenleri daha itidalli bir kararlılığa itebilir. Güvenli bağlananların "keşfetme" puan ortalamaları (56,36) bunu destekler niteliktedir. Çünkü örneklemin keşfetme puan ortalaması en düşük grup güvenli bağlanma özelliği gösteren gruptur.

Güvenli bağlanma gösteren ergenlerin ego kimlik süreçleri kararlılık ve keşfetme puan ortalamaları birlikte dikkate alındığında, güvenli bağlanan ergenlerin ego kimlik sürecinde bu çalışmada sözü edilen sekiz konuda gerçekte belli bir kararlılığa ulaştıkları ancak başkalarının kararlarına da güven ve ilgi duydukları için daha temkinli davrandıkları söylenebilir.

Korkulu bağlanma ve saplantılı bağlanma gösteren ergenlerin Bartholomew ve Horowitz (1991)'e göre ortak özellikleri kendileri ile ilgili olumsuz benlik algıları ve kişiler arası ilişkide yüksek kaygılı olmalarıdır. Saplantılı bağlanma durumunda birey kendisi hakkında olumsuz, ancak başkaları ile ilgili olumlu düşündüğünden düşük kaçınma göstermektedir. Yani kendine güvenemezken başkalarına güvenebilmektedir. Korkulu bağlanmalar ise hem kendilerine hem başkalarına güvenememektedirler. Bu bağlamda saplantılı bağlananların karar verme sürecinde başkalarının daha etkili olması beklenebilir. Bu durum kimlik statüleri açısından ipotekli kimlik statüsündeki bireyler ile ilişkilendirilebilir. İpotekli kimlik statüsündeki bireyler, karara varmış gibi görünürler. Ancak bu kararlar doğal olarak ebeveynlerinin kararlarıdır. Dolayısıyla saplantılı bağlanma stili gösteren ergenlerin ego kimlik sürecindeki kararlılıkları kendilerinden çok başkalarının kararlarına bağlanma olarak yorumlanabilir.

Korkulu bağlanma stili gösteren ergenlerin kararlılık puan ortalamaları 67,67'dir ve bu ortalama güvenli bağlanma gösteren ergenlerin kararlılık puan ortalamasına (67,45) çok yakındır. Bartholomew ve Horowitz (1991)'in dörtlü bağlanma modeline göre korkulu bağlanma stili gösteren bireyler, kendi benlik algıları olumsuz ve kaygıları yüksektir. Aynı zamanda başkaları hakkındaki yargıları olumsuz ve başkaları ile ilişkilerinde yüksek kaçınma tutumu göstermektedirler. Dolayısıyla kararlılık puan ortalamalarının düşük olması beklenebilir. Ancak korkulu bağlanma stili gösteren ergenlerin keşfetme puan ortalamaları (60,29) örneklemin en yüksek ortalamasıdır ve oldukça anlamlıdır. Bu iki bulgu birlikte ele alındığında korkulu bağlanan ergenler ego kimlik sürecinde belli bir kararlılığa ulaşmış gibi görünseler de bu kararlarında bağlanamadıkları ve kararlarıyla ilgili yoğun bir araştırma süreci yaşadıkları söylenebilir.

Kayıtsız bağlanma stili gösteren ergenlerin kararlılık puan ortalamaları 71,10'dur ve bu bulgu örneklemin en yüksek ortalamasıdır. Ayrıca diğer bağlanma stillerinin kararlılık puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksektir.

Bartholomew ve Horowitz (1991)'in dörtlü baēlanma modeline göre kayıtsız baēlanma zelliēi gösteren bireyler bir boyutta olumlu benlik algısı ve düşük kaygı zelliēi gösterirken diēer boyutta olumsuz baēkaları ve yüksek kaēınma tutumu göstermektedirler. Diēer bir ifadeyle kayıtsız baēlanma stiline sahip ergenler baēkalarının kararlarını Őüphe ile karēılayıp (yüksek kaēınma gösterip), kendilerine güvenmektedirler. Bu bulgu kuramsal görüşü desteklemektedir. Ayrıca, kayıtsız baēlanan ergenlerin "keēfetme" puan ortalamaları ile diēer baēlanma stillerine sahip ergenlerin puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı deēildir ($p>0,05$). Ancak denence 3.0 'da sınınan "ergenlerin baēlanma stilleri ve yaē deēiēkenlerine göre ego kimlik süreci puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaēmaktadır" denencesine iliēkin bulgular, kayıtsız baēlanma stili gösteren ergenlerin kararlılık boyutuna önemli bir aēıklama getirmektedir. 15-24 yaē aralıēında (16,17,18,19,20,21,22 ve 23) kayıtsız baēlanma stili gösteren ergenlerin ego kimlik süreci kararlılık puan ortalamaları 16-21 yaē gruplarında yüksek ve deēiēmezlik gösterirken, 22 ve 23 yaēlarda düşmektedir (22 yaē iēin, 70,6; 23 yaē iēin, 67,4). Diēer taraftan ego kimlik süreci keēfetme puan ortalamaları 16-21 yaēlar iēinde ego kimlik sürecinin sekiz boyutunda kendi kararlarına baēlanmış görünürken, 22 ve 23. yaēlarda kararları hakkında tereddüde düştükleri ve baēkaların kararlarına ilgi duymaya baēlamaları olarak yorumlanabilir.

Kayıtsız baēlanma stili gösteren ergenlerle ilgili bu bulgular Erikson'un psikososyal geliēim kuramına göre diēer baēlanma stillerindeki ergenlere göre daha geē yaēlarda kimlik karmaēası yaēadıklarını ortaya koymaktadır. Söz konusu baēlanma stili gösteren bireylerin ego kimlik sreēlerini tamamlamayı baēarıp baēaramadıkları, baēarıyorlarsa bu sürecin nasıl srdēn anlamak iēin yeni araētırmalara ihtiyaē vardır.

Ergenlerin ego kimlik sürecine keēfetme boyutundan baktıēımızda korkulu baēlanma stiline sahip ergenlerin güvenli ve saplantılı baēlanma stiline sahip ergenlere göre daha yüksek keēfetme puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir.

Korkulu bağlanma stili olumsuz benliğe ve olumsuz başkaları modeline dayanmaktadır. Korkulu bağlanma stiline sahip bireyler, kendilerinin değersiz olduğu ve başkalarının güvenilmez ve reddedici olduğuna düşünen bireylerdir (Bartholomew ve Horowitz,1991). Ego kimlik sürecinin keşfetme boyutu, bireyin aile, meslek seçimi, din, cinsellik, gelecekle ilgili planlar, değerler, politik kararlar ve arkadaşlık ilişkileri ile ilgili kararlarda henüz bir karara ulaşmamış olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte arkadaşlık ilişkilerinin nasıl olacağı, ailedeki yerinin ve öneminin ne olduğu, kendisine uygun mesleğin ne olacağı, gelecek ile ilgili planlarında nelerin yer alacağı, cinsel rollerinin neler olacağı, nasıl bir inanç sistemi seçeceği, politik kararlarının ne olacağı, değerlerinin neler olacağı ile ilgili konularda hala araştırma sürecinde olduğunu ifade etmektedir. Kimliğimizin bir kaynağı kendi yaşantılarımız olduğu gibi, bir kaynağı da diğer insanların bizimle ilgili düşünceleri, bizim kim olduğumuzla ilgili verdikleri geri bildirimlerdir. Dolayısıyla korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin, olumsuz benliğe ve olumsuz başkaları modeline sahip olmalarından dolayı, kimliğin kaynağı olabilecek başkaları ile yakınlaşma gibi yaşantılardan kaçınmalarına neden olabilir. Bu nedenle ergen kendisi hakkında daha az olumlu veya olumsuz yüzleştirmelere, bilgilere maruz kalacaktır. Bu da korkulu bağlanma stiline sahip ergenin kendilerini kim ve ne olduğu konusunda hem kendi düşüncelerine hem de başkalarının düşünce ve görüşlerine güvenmemektedirler. Yani verdiği kararların geçerliğinden emin değildir ve zaten diğerlerine de güvenememektedirler. Bu durum korkulu bağlanma gösteren ergenlerin keşfetme puan ortalamalarını yükseltmiş olabilir.

Güvenli bağlanma stili, olumlu benlik ve olumlu başkaları modeline, saplantılı bağlanma stili ise olumsuz benlik ve olumlu başkaları modeline sahip olmayı ifade etmektedir. Kimliğin, bireyin hem kendi düşüncelerinin ve hem de diğer insanların birey hakkındaki düşüncelerinin bir birleşimi olduğu düşünüldüğünde; hem güvenli hem de saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlerin en az bir yönden (kendisi ya da diğerlerinden) bir karara bağlanabileceklerinden kimlik sürecinde 8 boyutta (aile, meslek seçimi, din, cinsellik, gelecekle ilgili planlar, değerler, politik kararlar ve arkadaşlık ilişkileri)

bir karara ulaşmaları olası görünmektedir. Dolayısıyla korkulu bağlanma stili gösteren ergenlere göre kimlik sürecinde daha az araştırma (keşfetme) ihtiyacı göstereceklerdir. Bu durumda keşfetme puan ortalamasının düşmesine neden olabilir.

Bağlanma Stilleri ve Cinsiyete Göre Psikososyal Gelişim Dönemleri

Rosenthal ve arkadaşları(1981) tarafından geliştirilen Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeği, ölçeğin uygulandığı anda bireylerin daha önceki psikososyal gelişim dönemlerini kestirmeye çalışan bir ölçektir. Yani şuan kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası evresindeki bir deneğe bu ölçek uygulandığında deneğin daha önceki dört psikososyal gelişim evresi hakkında veri elde edilebilmektedir. Bu düşünce Erikson'un belli bir psikososyal gelişim dönemi o evreden önceki evrelerden etkilendiğini evre bir sonraki evreyi de etkileyeceği sayılıtısına dayanmaktadır. Diğer bir ifade ile Erikson bireyin psikososyal gelişim evrelerini diyalektik bir bakış açısından yaklaşmaktadır. İçinde bulunan dönem "bir tez" ise yeni girilen psikososyal gelişim dönemi anti tezdır. Yeni girilecek psikososyal gelişim evresi daha önceki dönemle yeni dönemin bir çatışması ve bir uyum sağlama süreci olacaktır (sentez). Nitekim Kemp (1998) yapmış olduğu araştırmada kimlik dönemindeki krizin çözümlenmesinin, kararlılık ve keşfetme ile ilişkili olduğunu, psikososyal gelişim dönemleri içerisinde güven, özerklik, girişimcilik, çalışkanlık duygusu ve kimlik kazanma ile kimlik kararlılığı arasında pozitif bir ilişki olduğunu bulmuştur. Bu araştırmanın gelişim dönemleri ve bağlanma arasındaki ilişki Erikson'un bu düşüncesi çerçevesinde yorumlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu yorumda Bartholomew ve Horowitz (1991)'in dördü bağlanma modeli ile ilgili görüşleri dikkate alınmıştır.

Bilindiği üzere bu araştırmanın evreni 16-23 yaş arası ergenlerdir. Veriler bu evrenden alınan örneklerden elde edilmiştir. Yani halihazırdaki ergenlerden elde edilen verilere dayanarak bu ergenlerin örneğin 0-1 yaş arası temel güvene karşı güvensizlik psikososyal gelişim dönemini nasıl geçirdikleri kestirilmiştir.

Ancak temel bağımsız değişken olarak bu örnekte dört bağlanma stilinden herhangi bir gruba giren ergenlerin psikososyal gelişim dönemleri arasında bir farklılaşma olup olmadığına bakılmıştır. Erikson'un (1968) kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası dönemi bireyin daha önceki evrelerini çözümlendiği ya da kimlik karmaşasına neden olduğu bir dönemdir düşüncesi doğrultusunda bulgulara bakarsak aşağıdaki yorumu elde edebiliriz.

Ölçekten elde edilebilecek en düşük puan 12, en yüksek puan 60 'dır. Puanlar yükseldikçe ilgili dönemin sorunlu geçtiği, puanlar düştükçe ise başarılı geçtiğine karar verilmektedir. Dolayısıyla yorumlamada tablo 8, tablo 11, tablo 18 ve tablo 21 deki ortalamalar dikkate alınmalıdır. Tablo 8'e göre, güvenli (30,7) ve kayıtsız(30,6) bağlanan ergenlerin temel güvene karşı güvensizlik dönemi puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark yoktur. Ancak korkulu ve saplantılı bağlanan ergenlerin puan ortalamaları diğer iki bağlanma stilindeki ergenlerinkinden anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Diğer yandan ise korkulu bağlanma (33,1) ve saplantılı bağlanma (33,3) stili gösteren ergenlerin temel güvene karşı güvensizlik dönemi puan ortalamaları birbirine çok yakındır ve aralarında istatistiksel olarak bir fark yoktur. Burada cevaplanması gereken soru; güvenli ve kayıtsız bağlanan ergenler bu dönemi sorunsuz geçirirken korkulu ve saplantılı bağlananlar sorunlu mu geçirmişlerdir. Temel güvene karşı güvensizlik dönemi puan ortalamaları arasındaki ranja bakılırsa puanlar 29,6 ile 33,3 arasında değişmektedir. Bu verilere dayanarak korkulu ve saplantılı bağlanma stilindeki ergenlerin temel güvene karşı güvensizlik dönemini sorunlu geçirdiklerini söylemek güçtür. Ancak tablo 11 de verilere baktığımızda kayıtsız bağlanan ergenlerin özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi puan ortalamaları 22,9'dur. Diğer bağlanma (korkulu, saplantılı, kayıtsız) stili gösteren ergenlerin puan ortalamalarından istatistiksel olarak farklıdır. Bu dönemi kopma davranışının hızlandığı bir dönem olduğu da düşünülürse kayıtsız bağlananların özerklik dönemini başarılı geçirdikleri söylenebilir. Kayıtsız bağlanan ergenlerin girişimciliğe karşı suçluluk ve çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemleri puanları bu veriyi desteklemektedir. Bartholomew ve Horowitz (1991)'inde belirttiği gibi kayıtsız bağlananlar daha çok kendilerini ortaya koymakta, kendi

kaynaklarını daha çok kullanmaktadırlar. Literatürde güvenli bağlanan kişilerin hem kendileri ile hem de diğerleri ile daha sağlıklı ilişkiler kuracağı ileri sürülmektedir. Oysa bu araştırma sonuçlarında güvenli bağlanan ergenlerin özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi, girişimciliğe karşı suçluluk dönemi ve çalışkanlığa karşı aşağılık dönemi puan ortalamaları birbirine çok yakındır ve aralarında fark yoktur. Bu bulgulardan kayıtsız bağlanma özelliği gösteren ergenlerin dışında diğer güvenli, korkulu ve saplantılı bağlanma stilini gösteren ergenlerin benzer özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi, girişimciliğe karşı suçluluk dönemi, çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi geçirdikleri söylenebilir. Bu bulgular Bartholomew ve Horowitz (1991)'in dörtlü bağlanma modelindeki düşüncelerini desteklemektedir. Özellikle güvenli bağlanan ergenlerin girişimciliğe karşı suçluluk dönemi puanları, korkulu ve saplantılı bağlanan ergenlerle aynı olması güvenli bağlanan ergenlerinde sözü edilen dönemde diğerlerinin düşüncelerini önemsedikleri onların desteğine ve kararlarına ihtiyaç duyduklarını düşündürmektedir. Bu ergenlerin ilgili dönemi yaklaşık olarak okula gitmeden yani çocukluk döneminde yaşamış olmaları sonuçların normal olarak değerlendirilebileceğini düşündürmektedir. Kayıtsız bağlanma özelliği gösteren ergenler Bartholomew ve Horowitz (1991)'in iddia ettiği gibi diğer kişilerin kararlarına güvenemiyorlarsa girişimciliğe karşı suçluluk dönemi ile ilgili puanları grubun en düşüğü (olumlu) çıkması doğaldır. Ayrıca bilindiği gibi girişimcilik döneminin olumsuz kazanımı olana suçluluk duygusu, başka insanları dikkate alma ve onlar tarafından değerlendirilme düşüncesi ile ilişkilidir. Bu nedenle, kayıtsız bağlanan bireylerin başkalarını dikkate almayan bir bakış açısına sahip olması da, bu bağlanma stiline sahip ergenlerin "girişimciliğe karşı suçluluk" dönemi puanlarının diğer bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha olumlu olmasını açıklayabilir.

Erikson'un belirttiği gibi kimlik kazanımına karşı ve kimlik karmaşası dönemi daha önceki dönemlerin yeniden değerlendirilmesi bir karara ulaşması veya bir kimlik çatışmasının yaşandığı dönem ise kayıtsız bağlanan ergenlerin bu dönemde diğerleri ile ilgili kararlarını yeniden gözden geçirdikleri söylenebilir. Bu bulgu ego kimlik süreçleri ile ilgili veriler tarafından da desteklenmektedir.

Çünkü daha önce kayıtsız bağlanan ergenlerin 21, 22 ve 23 yaş aralığında kararlarını yeniden gözden geçirdikleri ve keşfetme puanlarının yükselmesine neden olduğu bulunmuştu. Ancak yine de kayıtsız bağlananlar ile saplantılı ve korkulu bağlanma özelliği gösteren ergenlerin kimlik kazanma karşı kimlik karmaşası dönemi puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır. Korkulu ve saplantılı bağlananların bu döneme ilişkin puan ortalamaları ile güvenli ve kayıtsız bağlanan ergenlerin puan ortalamaları arasındaki fark da .01 düzeyinde anlamlıdır. Bu bulgular dört bağlanma stiline temel güvene karşı güvensizlik dönemiyle benzeşiklik göstermektedir. Bulgulardan belli bir sonuç çıkarabilmek için daha ayrıntılı ve kontrollü araştırmalara ihtiyaç vardır. Özet olarak kayıtsız bağlanma özelliği gösteren ergenlerin Erikson'un ilk dört psikososyal gelişim dönemlerine ait puan ortalamaları diğerlerinden anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Güvenli bağlanma özelliği gösteren ergenlerin psikososyal gelişim dönemi puan ortalamaları ile korkulu ve saplantılı bağlanan ergenlerin psikososyal gelişim dönemleri puanları arasında "temel güvene karşı güvensizlik dönemi" ve "kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası" döneminde farklılaşma varken, diğer dönemlerde anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır. Korkulu bağlanma ve saplantılı bağlanma özelliği gösteren ergenlerin psikososyal gelişim dönemleri puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Sonuçlar, kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin diğer bağlanma stilineki ergenlere göre, "özerkliğe karşı kuşku ve utanç", "girişimciliğe karşı suçluluk" ve "çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu" dönemlerini daha olumlu geçirdiklerini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda kayıtsız bağlanan ve güvenli bağlanan ergenler arasında sadece "temel güvene karşı güvensizlik" ve "kimliğe karşı kimlik karmaşası" dönemlerinde anlamlı düzeyde bir fark olmadığı bulunmuştur. Bununla birlikte, her iki (güvenli ve kayıtsız) bağlanma stiline sahip ergenlerin, korkulu ve saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlere göre "temel güvene karşı güvensizlik" ve "kimliğe karşı kimlik karmaşası" dönemlerini daha olumlu geçirdiklerini ortaya çıkmıştır.

Kayıtsız bağlanma stili, olumlu benlik ve olumsuz başkaları modeline dayanmaktadır. Bu nedenle kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin, güvenli, saplantılı ve korkulu bağlanma stiline göre daha özerk olmaları beklenebilir. Özerklik duygusu çocuğun hem içinde uyanan isteklerin hem de çevrenin isteklerinin koşulsuz uygulayıcısı olmaktan çıkmasını ve kendi denetimini kendi ellerine almasını anlatır. Özerklik evresinde çıkarılan kimlik duygusu “özgür irademle isteyebildiğim neyse, ben oyum” olarak ifade edilen “kendi olma iradesi” olarak ortaya çıkar (Dereboy, 1993). Görüldüğü gibi kayıtsız bağlanma stiline sahip bireylerin “kendilerine karşı olumlu olma düşüncesi” ile “kendi olma iradesi” kavramları birbirleriyle örtüşmektedir. Ayrıca, Saymaz, (2003)’ın bağlanma stilleri ve kişilerarası ilişkileri incelediği araştırmasında kayıtsız bağlanma stili ile bağımsızlık arasında pozitif bir ilişki olduğunu bulmuştur. Özerkliğin, kişisel olarak bağımsız olma ile ilişkili bir kavram olduğu düşünüldüğünde bu sonuç bizim çalışmamızı destekler niteliktedir.

Çocuklar, özerklik döneminde kazanılan birey olma duygusuyla üç yaşına doğru nasıl bir kimse olacaklarını araştırmaya koyulurlar ve rol denemeleri yaparlar. Bu rol denemelerinden çocuğun çıkardığı özellik, girişimcilik duygusudur. Girişimcilik düşlerini gerçekleştirmek için işe girişmek, amaçlarına ulaşmak konusunda girişimde bulunmaktır (Dereboy, 1993). Girişimciliğin dengeli ve uyumlu sonucu “amaçtır”. Amaç duygusu kişilerin kendi hedeflerini belirleyebilmeleri anlamına gelir (Bacanlı, 2002). Girişim evresinden çıkarılan kimlik duygusu ise “gelecekte kim olmayı düşleyebiliyorsam, ben oyum” olarak ifade edilir (Dereboy, 1993). Bu anlamda çocukların, başarılı bir girişimcilik duygusuna sahip olmaları aynı zamanda kendi becerilerine ve yapabileceklerine olan olumlu düşüncelerle ilişkili olduğu söylenebilir. Kayıtsız bağlanma stili, diğer insanlara karşı olumsuz bir tavırla birlikte bir sevgi-değerlilik duygusunu ifade etmektedir (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Kayıtsız bağlanma stiline sahip bireyler, olumlu bir benlik modeline fakat olumsuz bir başkaları modeline sahiptir. Bu nedenle, bireylerin olumlu bir benlik modeline sahip olduğu kayıtsız bağlanma stilindeki ergenlerin diğer bağlanma stilindeki ergenlere göre daha olumlu girişimcilik duygusuna sahip olmaları beklenebilir. Çünkü, girişimcilik

duygusu kendine güvenmeyi, bir şeyler yapabileceğine olan inancı ve başkalarından çok kendisini dikkate almayı içermektedir.

Çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi, çocuğun kendisi için gerekli bilgi ve becerileri edinmeye çalışırken, yaptıklarıyla ailesi, arkadaşları ve öğretmenleri tarafından olumlu olarak pekiştirildiği ölçüde çalışkanlık (başarı) duygusu geliştirdiği, bunun tersi durumda ise aşağılık duygusu ortaya çıktığı bir dönemdir. Çalışkanlık duygusunun, bireyin kendisine karşı olumlu bir bakış açısında olması ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Çünkü bir işi yapabileceğine inanmak bireyin kendisine karşı olumlu yaklaşımı ile ilişkilidir. Bu anlamda çalışkanlık kayıtsız bağlanma stiline sahip bireylerin, olumlu bir benlik modeline sahip oldukları düşünüldüğünde, kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin, diğer bağlanma stiline sahip ergenlere göre daha olumlu bir çalışkanlık duygusuna sahip olması beklenebilir.

Bağlanma stilleri ve cinsiyete göre ergenlerin psikososyal gelişim dönemleri içerisinde sadece özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi puan ortalamaları arasında fark bulunmuş, diğer dönem puan ortalamaları arasında ise fark bulunmamıştır. Ancak sadece cinsiyetin bağımsız değişken olarak alındığı analizlerde kızlar ve erkekler arasında psikososyal gelişim dönemleri puan ortalamaları açısından anlamlı düzeyde farklar bulunmuştur.

Cinsiyete göre ergenlerin “temel güvene karşı güvensizlik”, özerkliğe karşı kuşku ve utanç”, “girişimciliğe karşı suçluluk”, “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu” ve kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası” dönemleri puan ortalamaları incelendiğinde erkeklerin puan ortalamasının, kızlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Psikososyal gelişim dönemleri ölçeğinde düşük puanın olumlu olduğu düşünüldüğünde kız ergenlerin erkek ergenlere göre “güven”, “özerklik”, “girişimcilik”, “çalışkanlık” ve “kimlik kazanımı” duygularının daha olumlu düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bulgular her dönem için ayrı ayrı incelenerek tartışılmıştır;

Temel güven duygusu, diğer kişilerin bizimle ilgili olumlu duyguları olduğu, onlara inanabileceğimiz, güvенеbileceğimiz, yardım alabileceğimiz,

diğer kişilere bağlanabileceğimiz gibi olumlu duygu ve dűřüncelerin temelini oluşturur (Arı, 2005). Görüldüğü gibi temel güven duygusu özellikle başkaları ile ilişkiler ve yardım alma ağısından önemli bir duygudur. Bir ilişkinin başlatılabilmesi ve sürdürülebilmesi bireyin sahip olduğu sosyal becerilerle de ilişkilidir (Yüksel, 1997; Bacanlı, 1999; Deniz, 2002). Kızların erkeklerden daha yüksek sosyal beceriye sahip olduklarına ilişkin Friedman ve Diđerleri (1980), Rosenthal ve Diđerleri (1979)'in ve Deniz, 2002)'in bulguları da kızların, erkeklere göre temel güven duygusunun daha olumlu olmasını ağıklayabilir. Üre (2001)'ye göre kendini ađma kavramı da yakın ilişkilerin başlatılmasında ve sürdürülmesinde önemlidir. Kendini ađma ile ilgili çalışmalar incelendiğinde de kızların erkeklerden daha fazla kendini ağtıkları (Selçuk, 1989; akır, 1994; Aker 1996; Gültekin, 2000; Avřarođlu ve Üre, 2000; Avřarođlu ve Üre, 2001) bulunmuştur. Bu durum da kızların, erkeklere göre temel güven duygusunun daha olumlu olmasını ağıklayabilir.

Erikson (1984)'a göre güvenin yaşam boyu sürüp giden zayıflığı, iekapanık ve çökkün durumlara çekilmenin sık görüldüğü kişilik tiplerinde belirgindir. Dereboy (1993) ise yaşamın ilk evresinden çıkarılan güven duygusunun kimlik bağlamında alacağı biçimin, yakın ilişkilerdeki karşılıklı benimseme yaşantısının egemenliği olacağını, öte yandan güvensizlik duygularının ağır basmasının yakın ilişkilere güvenmemeyi getireceğini ve bunun sonucu olarak da, yakın ilişkilerden kaçınma ve içe kapanma eğiliminin ağır basacağını ifade etmektedir. Nitekim yalnızlık ile ilgili yapılan alışmalar, Russel, Peplau ve Cutrona (1980), Jones, Freeman ve Goswick (1981), Moraldo (1981), Wittenberg ve Reis (1986), Bilgen (1989), Arı ve Hamarta (2000), Koçak (2003), Deniz, Hamarta ve Arı (2005), incelendiğinde erkeklerin yalnızlık düzeylerinin kızlardan daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Bu sonuçlar erkeklerin kızlara göre temel güven duygusu puan ortalamalarının daha olumsuz olmasını açıklayabilir.

Özerklik duygusu çocuğun hem içinde uyanan isteklerin hem de çevrenin isteklerinin koşulsuz uygulayıcısı olmaktan çıkmasını ve kendi denetimini kendi

ellerine almasını anlatır. Özerklik evresinde çıkarılan kimlik duygusu “özgür irademle isteyebildiğim neyse, ben oyum olarak ifade edilen “kendi olma iradesi” olarak ortaya çıkar (Dereboy, 1993). Bulgular incelendiğinde ikisi de olumlu benlik modeline sahip güvenli ve kayıtsız bağlanma stiline sahip kızların, olumsuz benlik modeline sahip (korkulu ve saplantılı) kızlara göre daha olumlu bir özerklik duygusuna sahip olduğu bulunmuştur. Bu durum özellikle bireyin benlik saygısı ve kendi olma iradesi ile ilgili özelliklerinin olumlu olmasının özerklik duygusu ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Güvenli ve kayıtsız bağlanma stiline sahip kızların, güvenli, kayıtsız ve saplantılı bağlanma stillerine sahip erkeklere göre daha olumlu bir özerklik duygusuna sahip olduğu bulgusu ise; benlik modeli olumlu olan (güvenli, kayıtsız) bağlanma stillerine sahip kızların, erkeklerin benlik modeli olumlu ya da olumsuz olsun bütün bağlanma stillerine göre daha olumlu bir özerklik duygusuna sahip olduğunu göstermektedir.

Benlik saygısı ilgili araştırmalar (Bartholomew,1990; Rice,1990; Bartholomew ve Horowitz, 1991; Feeney ve Noller, 1990; Brennan ve Morris,1997; Sümer ve Güngör, 1999; Blysm ve Diğerleri,1997; Brennan ve Bosson,1998) incelendiğinde; güvenli bağlanma stilindeki bireylerin daha yüksek benlik saygısına sahip olduğu ve Bartholomew ve Horowitz (1991)'in, Blysm ve diğerleri (1997)'nin araştırmalarında ortaya çıkan kayıtsız bağlanma stiline sahip bireylerin benlik saygısının daha yüksek olduğuna ilişkin bulguları bizim bulgumuzu destekler niteliktedir. Bireyin özerk olarak davranış gösterebilmesi ile ilgili kavramlar olan, sosyal beceri ve kendini açma üzerine yapılan araştırmalar (Friedman ve Diğerleri,1980; Rosenthal ve Diğerleri,1979; Deniz, 2002; Selçuk, 1989; Çakır, 1994; Aker 1996; Gültekin, 2000; Avşaroğlu ve Üre, 2000; 2001) kızların erkeklere göre daha yüksek sosyal beceri ve kendini açma davranışları gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar da kızların, erkeklere göre daha fazla özerklik duygusuna sahip olmasını açıklayabilir.

Giriřimcilik dūřlerini gerçekleştirmek için iře girişmek, amaçlarına ulaşmak konusunda girişimde bulunmaktır (Dereboy, 1993). Giriřimcilik dōneminde çocuğun davranışlarında atılganlık ve girişkenlik egemendir. Giriřimcilik duygusu benliğin olumlu yōnde gelişmesinde ۆnemli rol oynar (Gūngōr, 1993). Bu anlamda çocukların, başarılı bir girişimcilik duygusuna sahip olmalarının aynı zamanda kendi becerilerine ve yapabileceklerine olan olumlu dūřūncelerle ilişkili olduğu sōylenebilir. Nitekim cinsiyet ile sosyal beceri (Friedman ve Diėerleri,1980; Rosenthal ve Diėerleri, 1979; Deniz, 2002), atılganlık (Arı,1989) ile ilgili araştırmalar kızların, erkeklere gōre sosyal beceri ve atılganlık açısından daha iyi dūzeyde olduklarını ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar kızların erkeklere gōre “girişimciliğe karşı suçluluk” dōneminde daha iyi geçirdiği ile ilgili bizim bulgumuzu destekler niteliktedir.

Çalışkanlık dōnemi toplumsal yōnden oldukça belirleyici bir dōnemdir, alışkanlık başkalarıyla bir şeyler yapmayı içerdiğinden, iř bōlümü duygusu ilk bu dōnemde gelişir (Erikson, 1984). Bu dōnemde ilgi ۆrenmeye ve sosyal ilişkilere kaymıştır (Aydın, 2005), Bu anlamda daha ۆnce de açıklanan toplumsal dūřūnceler doğrultusunda, kızların daha uyumlu ve işbirlikçi olmaları ile ilgili beklentiler, onların erkeklere gōre bu dōnemi daha iyi geçirmelerine neden olmuş olabilir.

Cinsiyete gōre kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası ile ilgili bulgular, kızların bu dōnemi erkeklere gōre daha olumlu geçirdiğini gōstermektedir. Erikson (1968)'a gōre her gelişim dōnemi bir ۆnceki gelişim dōnemlerinin ۆzerine kurulmaktadır. Ayrıca kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası dōnemi daha ۆnceki dōnemlerde kazanılan duyguların ve kazanımların yniden değerlendirildiği ve bütūnleřtirildiėi bir dōnemdir. Daha ۆnceki dōnemlere ilişkin bulgularımızda kızların erkeklere gōre daha olumlu bir şekilde bu dōnemleri geçirdiği gōr÷lmektedir. Bu anlamda daha ۆnceki dōnemleri daha olumlu geçiren kızların erkeklere gōre daha olumlu bir kimlik kazanma duygusuna sahip olması beklenebilir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma bulgularına dayalı olarak ulaşılan genel sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

Araştırmada ergenlerin bağlanma stillerine göre “kararlılık” ve “keşfetme” puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin diğerlerine göre daha yüksek kararlılık puanlarına sahip olduğu bulunmuştur. Korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin diğerlerine göre daha yüksek “keşfetme” puanlarına sahip olduğu görülmüştür.

Bağlanma stillerine göre, psikososyal gelişim dönemleri (güven, özerklik, girişimcilik, çalışkanlık ve kimlik) puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Güvenli ve kayıtsız bağlanan ergenlerin diğer bağlanma stillerine sahip ergenlere göre daha yüksek düzeyde “güven” duygusuna sahip olduğu bulunmuştur. “özerklik”, “girişimcilik”, “çalışkanlık” ve “kimlik” dönemleri açısından ise kayıtsız bağlanan ergenlerin diğerlerine göre daha yüksek düzeyde kazanım gösterdikleri bulunmuştur.

Bağlanma stilleri ve cinsiyete göre, “kararlılık” puan ortalamaları incelendiğinde; cinsiyete göre anlamlı farklılaşmanın olduğu ve kızların erkeklere göre daha fazla “kararlılık” puan ortalamasına sahip olduğu bulunmuştur. “keşfetme” puan ortalamaları arasında ise, cinsiyete göre anlamlı farklılaşmanın olmadığı bulunmuştur.

Bağlanma stilleri ve cinsiyete göre; psikososyal gelişimin beş döneminde de puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığı ve kızların erkeklere göre daha fazla “güven”, “özerklik”, girişimcilik, “çalışkanlık” ve “kimlik”

duygusuna sahip olduğu bulunmuştur. Ayrıca “özerklik” dönemi puan ortalamalarının bağlanma ve cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Buna göre, kayıtsız bağlanma stiline sahip kızların, diğer bağlanma stillerine sahip kızlardan daha yüksek “özerklik” düzeyine sahip olduğu, ayrıca kayıtsız bağlanma stiline sahip kızların, güvenli, kayıtsız, saplantılı ve korkulu bağlanma stillerine sahip erkeklerden daha yüksek “özerklik” düzeyine sahip olduğu bulunmuştur.

Bağlanma stilleri ve yaşa göre, “kararlılık”, “keşfetme” puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılaşmadığı, yaş değişkenine göre ise “keşfetme” puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur.

Ulaşılan bu sonuçlar ışığında aşağıdaki öneriler geliştirilebilir;

1. Bu araştırma ergenlerin ego kimlik sürecinin, psikososyal gelişimini ve bağlanma stilleri açısından incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma genel tarama modeli ile yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini (1525) ve ulaşılan yaş dönemleri (16-23) ne kadar geniş olursa olsun, yapılacak boylamsal (zamansal) inceleme niteliğindeki araştırmalar, psikososyal gelişim, ego kimlik süreci ve bağlanma konusunun daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir.

2. Araştırmada, daha önce yapılan bazı araştırmalarda ortaya çıkan “güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin, daha iyi bir kimlik ve psikososyal gelişime sahip olduğu” ile ilgili bulgulardan farklı olarak, güvenli bağlanma özelliği gösteren ergenlerin genel anlamda ilgili konularda iyi durumda olması ile birlikte, kayıtsız bağlanmaya sahip ergenlerin daha olumlu bir psikososyal gelişime (özellikle, güven, özerklik, girişimcilik ve çalışkanlık açısından) sahip olduğu bulunmuştur. Bu konuda daha kapsamlı incelemelerde bulunmak uygun olacaktır.

3. Bu araştırmada ergenlerin keşfetme sürecinin 22, 23 yaşlarında artmaya başladığı sonucu bulunmuştur. 23-30 arası sosyolojik açıdan tutumların kesinleştiği bir dönem olduğuna göre 23 yaş sonrasındaki durumlar yeni bir araştırma konusu olabilir. Özellikle bu dönemde (22-23 yaş) kayıtsız

bağlanan bireylerin, diğer bağlanma stillerindeki ergenlere göre daha fazla keşfetme sürecinde olduğu bulunmuştur. Bu nedenle kayıtsız bağlanan ergenlerin ileriki yaşlardaki durumunun nasıl bir değişim göstermekte olduğu araştırılabilir.

4. Araştırma bulguları, Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri içerisinde kazanılan ya da kazanılamayan özelliklerin önemli olduğu, bu dönemlerde kazanılan özelliklerin "kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası" dönemine bir etkisi olduğu ile ilgili düşüncesini destekler niteliktedir. Bu anlamda sağlıklı bireylerin yetişmesi için, çocukların eğitiminde önemli bireyler olan, anne-babaların, öğretmenlerin ve çocukla ilgilenen diğer bireylerin bu durumu dikkate almalarının gerekli olduğu görülmektedir. Özellikle, çocukların özerk davranışlarının, girişimcilik duygularının ve başarılı olma düşüncelerinin pekiştirilmesi ve desteklenmesi, onların daha sağlıklı bir kimlik gelişimi dönemi geçirmelerini ve kendisi için doğru seçimler yapabilen bireyler olmasını sağlayacaktır.

5. Ergenlerin kimlik konusunda karar verme süreci ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiler başka örneklemeler üzerindeki yeni araştırmalarla incelenebilir.

6. Ergenlerin, kimliği oluşturan konuların (Aile, meslek seçimi, din, gelecek, cinsellik, değerler, politika, arkadaşlık ilişkileri ilgili konular) hangisinde karara vardığı, kimlik süreci ve bağlanma stilleri, kimlik statüleri ile ilişkilendirilerek araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Ainsworth M.D.S., Blehar, M. C., Waters, E., Wall S. (1978). **Patterns Of Attachment : A Psychological Study Of The Strange Situation**. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Ainsworth, M.D.S. (1989). Attachment Beyond Infancy. **American Psychologist**, 44. 709-716.
- Allen, J. P., ve Land, D. (1999). Attachment in Adolescence. **Handbook Of Attachment: Theory, Research And Clinical Applications**. J. Cassidy ve P. Shaver(Editörler). New York: Guilford Press.
- Allison B.N. ve Schultz J.B. (2001). Interpersonal Identity Formation During Early Adolescence. **Adolescence**. 36, 143.
- Aker, Ç. (1996). Lise Öğrencilerinin Kendini Açma Davranışlarının Kaygı Düzeyleri Açısından İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Ammaniti, M., Van Ijzendoorn, M.H., Speranza A. M. ve Tambelli, R. (2000). Internal Working Models Of Attachment During Late Childhood And Early Adolescence: An Exploration Of Stability And Change. **Attachment and Human Development**, Vol 2, No 3, 328–346
- Arı, R. ve Hamarta, E. (2000). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri ve Yalnızlık Düzeylerinin Öğrencilerin Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi. **Eğitim Fakültesi Dergisi**, 10, 121-134.
- Arı, R. (1989). Üniversite Öğrencilerinin Baskın Ben Durumları İle Bazı Özlük Niteliklerinin, Ben Durumlarına, Atılganlık ve Uyum Düzeyine Etkisi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Arı, R. (2005). **Gelişim ve Öğrenme**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Avşaroğlu, S. ve Üre, Ö. (2001). Grupla Psikolojik Danışma Uygulamasının Üniversite Öğrencilerinin Kendini Açma Davranışlarına Etkisi. Selçuk Üniversitesi, **Eğitim Fakóltesi Sosyal Bilimler Dergisi**. 12, 154-167.
- Avşaroğlu, S. ve Üre, Ö. (2000). Üniversite Öğrencilerinin Kendini Açma Davranışlarının Belirlenmesi. Selçuk Üniversitesi: **Eğitim Fakóltesi Sosyal Bilimler Dergisi** 25. Yıl Özel Sayı.
- Aydın, B. (2005). **Çocuk ve Ergen Psikolojisi**. İstanbul: Atlas Yayın Dağıtım.
- Bacanlı, H. (1999). **Sosyal Beceri Eğitimi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bacanlı, H. (2002). **Gelişim ve Öğrenme**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Balistreri, E., Busch-Rossnagel, N.A. ve Geisinger, K. F. (1995). Development and Preliminary Validation of The Ego Identity Process Questionnaire. **Journal of Adolescence**. 18, 2, 179-192.
- Balkaya, A (2005). Lise Öğrencilerinin Kimlik Duygusu Kazanım Düzeylerinin Bazı Bilişsel-Sosyal Ailesel Nitelikler İle Suç Davranışı Düzeyi Açısından İncelenmesi.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bartholomew, K. (1990). Avoidance of Intimacy: An Attachment Perspective. **Journal of Social and Personal Relationships**. 7, 147-178.
- Bartholomew, K., ve Horowitz, L. M. (1991). Attachment Styles Among Young Adults: A Test of A Four-Category Model. **Journal of Personality and Social Psychology**. 61, 226-244.
- Bartholomew K. ve Shaver, P.R. (1998). Methods of Assessing Adult Attachment Do They Converge? **Attachment Theory and Close Relationships**. J. A. Simpson ve W. S. Rholes (Editörler). New York: The Guilford Press.
- Berzonsky, M.D. (2004). Identity Style, Parental Authority and Identity Commitment. **Journal of Youth and Adolescence**. 33,3, 213-220.

- Bilgen, Suzan. (1989). Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ve Bazı Değişkenlerin Uyum Düzeylerine Etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bowlby, J. (1973). **Attachment and Loss: Vol. 2. Separation: Anxiety And Anger**. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1979). **The Making and Breaking of Affectional Bonds**. London: Tavistock.
- Bowlby, J. (1980). **Attachment and Loss: Vol. 3. Loss**. New York: Random House.
- Bowlby, J. (1982). **Attachment and Loss: Vol. 1. Attachment** (2. Basım). New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1988). **A Secure Base: Parent-Child Attachment And Healthy Human Development**. New York: Basic Books.
- Brennan, K. A., ve Morris, K. A. (1997). Attachment Styles, Self-Esteem, And Patterns Of Feedback Seeking From Romantic Partners. **Personality And Social Psychology Bulletin**, 23, 23-31.
- Brennan, K. A. ve Bosson J., K. (1998). Attachment-style differences in attitudes toward and reactions to feedback from romantic partners: an exploration of the relational bases of self-esteem. **Personality ve Social Psychology Bulletin**, 24, 7, 699-715.
- Brennan, K.A., Clark, C.L. ve Shaver, P.R. (1998). Self-Report Measurement of Adult Attachment: An Integrative Overview. **Attachment Theory and Close Relationships**. J. A. Simpson ve W. S. Rholes (Editörler). New York: The Guilford Press.
- Bretherton, I. (1985). Attachment theory: Retrospect and prospect. I. Bretherton ve E. Waters (Editörler) Growing points of attachment theory and research, **Monographs of the Society for Research in Child Development**. 50.

- Bretherton, I. (1992). The Origins of Attachment Theory: John Bowlby And Mary Ainsworth. **Developmental Psychology**. 28, 759-775.
- Burger, J.M. (2006). **Kişilik**. (Çev. İnan Deniz Erguvan Sarioğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Büyükşahin, A. (2006). Yakın İlişkilerde Bağlanım: Yatırım Modelinin Bağlanma Stilleri ve Bazı İlişkisel Değişkenler Yönünden İncelenmesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bylsma, W.H., Cozzarelli, C., ve Sümer, N. (1997). Relation Between Adult Attachment Styles and Global Self-Esteem. **Basic and Applied Social Psychology**. 19,1-16.
- Cassidy, J. (1994) Emotion Regulation: Influences Of Attachment Relationships. In N.A. Fox (Editör), The Development Of Emotion Regulation: Biological And Behavioral Considerations. **Monographs Of The Society For Research in Child Development**, 59.
- Cassiba, R., Van Ijzendoorn, M.H. ve D'odorico, L.(2000). Attachment and Play In Child Care Centres: Reliability and Validity of The Attachment Q-Sort For Mothers and Professional Caregivers In Italy. **International Journal of Behavioral Development**, 24 (2), 241–255.
- Colin, V. L. (1996). **Human Attachment**. New York: Mcgraw-Hill.
- Costos, D. (1986). Sex Role Identity in Young Adults: Its Parental Antecedents and Relation to Ego Development. **Journal of Personality and Social Psychology**. 50,3,602-611.
- Çakır, M.A. (1994) Lise Öğrencilerinin Kendini Açma Davranışlarını Etkileyen Faktörler. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

- Deniz, E. (2002). Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stratejileri ve Sosyal Beceri Düzeylerinin Ta-Baskın Ben Durumları ve Bazı Özlük Niteliklerine Göre Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Deniz, M. E., Hamarta, E., ve Arı, R. (2005). An Investigation of Social Skills and Loneliness Levels of University Students with Respect to their Attachment Styles in A Sample of Turkish Students. **Social Behavior and Personality**, 33, 19 -32.
- Dereboy, İ.F. (1993). **Kimlik bocalaması, Anlamak, Tanımak, Ele Almak**. Malatya: Özmert Ofset.
- Dereboy, İ.F. ve Dereboy, Ç. (1997). Batılılaşma ve Kimlik Direnci-Psikososyal Bir Yaklaşım. **Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik**. Yayına hazırlayan: Nuri Bilgin. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- DiTommaso, E., C. Branen-Mcnulty, L. Ross, And M. Burgess. (2002). Attachment Styles, Social Skills and Loneliness in Young Adults. **Personality And Individual Differences**, 33, 1-10.
- Erbil, N., Divan, Z ve Önder, P. (2006). Ergenlerin Benlik Saygısına Ailelerinin Tutum ve Davranışlarının Etkisi. **Aile ve Toplum, Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi**. Cilt: 3, Sayı: 10, 7-15.
- Erikson, E.H. (1968). **Identity: Youth and Crisis**, New York: W.W. Norton&Company,Inc.
- Erikson, E.H. (1984). **İnsanın Sekiz Çağı** (Çevirenler:T.B. Üstün ve V. Şar). Ankara: Birey ve Toplum Yayıncılık.
- Erikson, E.H. (1980). **Identity and Life Cycle**. New York: W. W. Norton&Company,Inc.
- Feeney, J. A., ve Noller, P. (1990). Attachment Style As A Predictor Of Adult Romantic Relationships. **Journal Of Personality And Social Psychology**, 58, 281-291.

- Feeney, J.A., Noller, P. Ve Roberts, N. (1999). Attachment And Close Relationships. IC. Hendrick ve S.S. Hendrick (Editörler). **Close Relationships: A Sourcebook**. London: Sage Publications.
- Friedman, H.S., Prince, L., Riggio, R., And M. Dimatteo. (1980). Understanding And Assessing Nonverbal Expressiveness: The Affective Communication Test. **Journal Of Personality And Social Psychology**, 39, 333-351.
- Gavas, A. (1998). Kimlik Gelişimi Sırasında Ergenin Anne-Baba İlişki Düzeyinin Saptanması.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gezer, Z.Ü. (2001). The Relationship Between Attachment Styles of Adolescents and Their Family Environments. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: O.D.T.Ü, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gray, M.R. ve Steinberg,L (1999). Adolescent Romance and Parent-Child Relationship: A Contextual Perspective. B.B. Brown ve C.Feiring (Editörler). **The Development of Romantic Relationships in Adolescence**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Grotevant, H.D. ve Cooper, C. R. (1985). Patterns Of Interaction in Family Relationships and Development of Identity Formation in Adolescence. **Child Development**, 56, 415-428.
- Grotevant, H.D. ve Cooper, C.R. (1986). Individuation in Family Relationships: A Perspective on Individual Differences in Development of Identity and Role Taking Skill in Adolescents. **Human Development**, 29, 82-100.
- Gültekin, F. (2000). Lise Öğrencilerinin Kendini Açma Davranışlarının Kimlik Gelişim Düzeyleri Açısından İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Güngör, A. (1993). "Çocukta Benliğin Gelişimi". **Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri Kitabı**. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

- Güngör, D. (2000). Bağlanma Stillerinin ve Zihinsel Modellerin Kuşaklararası Aktarımında Anababalık Stillerinin Rolü (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hamarta, E. (2004). Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerindeki Bazı Değişkenlerin (Benlik Saygısı, Depresyon ve Saplantılı Düşünme) Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hazan, C. ve Shaver, P. R. (1987). Conceptualizing Romantic Love As An Attachment Process. **Journal of Personality and Social Psychology**, 52, 511-524.
- Jones, W. H., Freemon, J. E. And Goswick, R. A. (1981). The Persistence of Loneliness: Self and Other Determinants. **Journal of Personality**. 49, 29-27.
- Karasar, N. (2000). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kemp, E.A. (1998). The Role Exploration and Commitment in Psychosocial Development: Resolution of The Identity Crisis. (Unpublished Doctoral Dissertation) University of South Carolina.
- Kimmel, D.C. ve Weiner, I.B. (1985). **Adolescence: A Development Transition**. New York: John Wiley Sons Inc.
- Klohn, E.C ve Oliver P. J. (1998). Working Models of Attachment A Theory-Based Prototype Approach. **Attachment Theory and Close Relationships**. J. A. Simpson ve W. S. Rholes (Editörler) New York: The Guilford Press.
- Kobak, R.R. ve Sceery, A. (1988). Attachment in Late Adolescence: Working Models, Affect Regulation, and Perceptions of Self and Others. **Child Development**. 59, 135-146.

- Kroger,J. (1985). Separation-Individuation and Ego Identity Status in New Zealand University Students. **Journal of Youth and Adolescence**. 14. 133-147.
- Kroger, J. (2003). Identity Development During Adolescence. **Blackwell Handbook of Adolescence**. G.R. Adams Ve M.D. Berzonsky (Editörler). Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- Koçak, R. (2003). Üniversite Öğrencilerinde Aleksitimi ve Yalnızlığın Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması ve Aralarındaki İlişkinin İncelenmesi. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. Cilt: II Sayı: 19, 15-24.
- Lapsley, D.K, Rice, K.G. ve FitzGerald, D.P.(1990). Adolescent Attachment, Identity and Adjustment to College: Implications for the Continuity of Adaptation Hypothesis. **Journal of Counselling and Development**. 68, 561-565.
- Moraldo, G. K. (1981). Shyness and Loneliness Among College Men and Women. **Psychological Reports**. 48, 885-886.
- Oshse, R. ve Plug, C. (1986). Cross-Cultural Investigation of the Validity of Erikson's Theory of Personality Development. **Journal of Personality and Social Psychology**. 50,69, 1240-1252.
- Oflazoğu(Altay), F. (2000). Yetiştirme Yurdunda Yaşayan Ergenlerde Kimlik Statülerinin İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oskay, G. (1998). Genişletilmiş Objektif EGO Kimlik Statüsü Ölçeğinin-(Extended Objective Measure of EGO Identity Status)-EOM-EIS'in Türkçeye Uyarlanması-Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. Cilt: II, Sayı: 9.
- Rice, K.G. (1990). Attachment in Adolescence: A Narrative and Meta-Analitic Rewiew. **Journal of Youth and Adolescence**.19, 511-538.

- Rosenthal, R., Hall, J. A., DiMatteo, M. R., Rogers, P. L., and Archer, D. (1979) **Sensitivity to Nonverbal Communications: The PONS Test.** Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Rosenthal, D.R., Gurney, R.M. ve Moore, S.M. (1981). From Trust to Intimacy: A New Inventory for Examing Erikson's Stage of Psychosocial Development. **Journal of Youth and Adolescence.** Vol. 10, No. 6, 525-537.
- Russell, D., Peplau, L. A., And Cutrona, C. E. (1980). The Revised Ucla Loneliness Scale: Concurrent And Discriminant Validity Evidence. **Journal of Personality and Social Psychology,** 39, 472-480.
- Saymaz, İ. (2003). Üniversite Öğrencilerinin Kişilerarası İlişkileri Ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Selçuk, Z. (1989). "Üniversite Öğrencilerinin Kendini Açma Davranışları". (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Skolnick, A. (1986). Early Attachment and Personal Relationships Across The Life Course. P. Baltes, R. Lerner ve D. Featherman (Editörler). **Life-Span Development.** Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Samuolis, J., Layburn, K., ve Schiaffino, K.M. (2001). Identity Development and Attachment to Parents in College Students. **Journal of Youth and Adolescence.** 30, 3, 373-384.
- Sümer, N., D. Güngör. (1999). Yetişkin Bağlanma Stilleri Ölçeklerinin Türk Örnekleme Üzerinde Psikometrik Değerlendirmesi ve Kültürlerarası Bir Karşılaştırma. **Türk Psikoloji Dergisi.** 14, 43, 71-106.
- Sümer, N. (2006). Yetişkin Bağlanma Ölçeklerinin Kategoriler ve Boyutlar Düzeyinde Karşılaştırılması. **Türk Psikoloji Dergisi.** 21,57, 1-22.

- Temel, Z. F. ve Aksoy, A. B. (2001). **Ergen ve Gelişimi: Yetişkinliğe İlk Adım**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Üre, Ö. (2001) Psikolojik Danışmada ve Kişilerarası İlişkilerde Kendini Açmanın Yeri (İki Kuramsal Açıklamanın Türkiye Örneğinde Test Edilmesi). Selçuk Üniversitesi, **Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 12, 380-396.
- Uzman, E. (2002). Sosyal Destek Düzeyleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Kimlik Statüleri (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Waters, E., Merrick, S., Treboux, D., Crowell, J. ve Albersheim, L. (2000). Attachment Security In Infancy and Early Adulthood: A Twenty-Year Longitudinal Study. **Child Development** , 71, 684-689.
- Wittenberg, M. T., and Reis, H. T. (1986). Loneliness, Social Skills and Social perception. **Personality and Social Psychology Bulletin**, 12, 121-130.
- Yüksel, G. (1997). Sosyal Beceri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyine Etkisi.(Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

EKLER

ERİKSON'UN PSİKOSOSYAL GELİŞİM DÖNEMLERİ ÖLÇEĞİ

Aşağıda sizlerin çeşitli konulardaki düşüncelerinizle ilgili ifadeler bulunmaktadır. Her ifadeyi dikkatlice okuyarak kendi duygu ve düşüncenizi ne derece yansıttığını düşününüz. Belirtilen seçeneklerden size en uygun olan SADECE BİR SEÇENEĞİ işaretleyiniz.

ÖRNEK: “Kendimi tutarlı ve ne istediğini bilen birisi olarak görüyorum” ifadesi sizin düşüncenize tamamen uygunsa ve kendinizi her zaman böyle görüyorsanız **Her zaman Doğru** seçeneğini, bazı zaman farklı düşünseniz bile çoğu zaman kendinizi tutarlı ve ne istediğini bilen birisi olarak görüyorsanız **Çoğunlukla Doğru** seçeneğini, bu ifadenin size bazı durumlarda uygun bazı durumlarda uygun olmadığını düşünüyorsanız **Bazen Doğru** seçeneğini, çoğu zaman kendinizi tutarlı ve ne istediğini bilen birisi olarak düşünmüyorsanız **Nadiren Doğru** seçeneğini, bu ifadenin kesinlikle size uygun olmadığını düşünüyorsanız **Hiçbir Zaman Doğru Değil** seçeneğini işaretleyiniz. Araştırma sonuçları tamamen gizli tutulacaktır. Araştırmamıza katıldığınız için teşekkür ederiz.

	Her zaman Doğru	Çoğunlukla Doğru	Bazen Doğru	Nadiren Doğru	Hiçbir zaman Doğru değil
1. Olayları başıma geldikleri gibi kabullenebilirim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
2. Hayatıma bir anlam veremiyorum.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
3. Keşke kendimi biraz daha fazla kontrol edebilsem.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
4. Kendi başıma karar veremiyorum.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
5. Kendim hakkındaki düşüncelerimi sık sık değiştiririm.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
6. Herhangi bir (konuda – durumda) yeni fikirler ileri sürmekten kaçınmam.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
7. Ben bu hayatta asla bir yere varamam.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
8. Ne olmak istediğimi net olarak biliyorum.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
9. Nasıl bir insan olduğum hakkında kesin bir fikrim yok.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
10. Dünya bana çok karmaşık geliyor.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
11. Ne zaman kendim mutluluğum için ne zaman başkalarının mutluluğu için (olması) çalışacağımı bilirim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
12. Hayatta neyin önemli neyin önemli olmadığını net (açık) olarak biliyorum.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
13. Hayallerimi gerçekleştirebilecekmişim gibi görünmüyorum.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
14. Pek çok insanın sahip olduğu becerilere sahipmişim gibi görünmüyorum.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
15. Kim (ne) olup olmadığını biliyorum.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
16. Nasıl bir insan olduğumu biliyorum.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
17. Duygularımı kontrolünü kaybedeceğimden korkuyorum/kaygılanıyorum.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
18. Kendimden oldukça eminim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
19. Bir işe başlarken (bir konuda karar verirken) insanların bana verdiği fikirleri yada düşünceleri dikkate alırım.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
20. Çalışmayı sevmem.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
21. Ben aslında (özümde) kötü biriyim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)

22. Diğer insanlar beni anlar.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
23. Çalışkanım.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
24. Pek çok konuda kendimi suçlu hissedirim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
25. Kendime gerçekten inanıyorum.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
26. Hayatta ne yapacağıma karar veremiyorum.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
27. İyi şeyler asla fazla sürmez.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
28. İşe yarayan yararlı bir insan olduğumu düşünüyorum.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
29. Pek çok şey yapan enerjik bir insanım.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
30. Hedeflerime ulaşmaya çalışıyorum.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
31. Yaşadığım olaylar ne olursa olsun sonuçta olumlu değerlendirebileceğim bir şeyler bulurum.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
32. (K). Kız – kadın olmanın ne anlam geldiğini biliyorum. (E). Erkek olmanın ne anlam geldiğini biliyorum .	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
33. Bence dünya ve insanlar temelde iyidirler.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
34. Kendimden utanıyorum.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
35. İşimde başarılıyım.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
36. Herkesin aleyhimde çalıştığını düşündüğüm zamanlar olur.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
37. Kendimi seviyorum ve diğerleri için ifade ettiğim anlamdan gurur duyuyorum	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
38. Hayatımın nereye gittiğini gerçekten bilmiyorum.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
39. Tembel insanlara tahammül edemem.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
40. Yapmamam gereken bir şey konusunda kendimi engelleyebilirim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
41. Kötü şeyler hep beni bulur.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
42. Toplum içinde (insanlarla birlikteyken) ön planda olmak isterim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
43. Doğru olsalar bile bazen gerçekleri inkar ettiğim olur.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
44. Bir grup içindeyken bile kendimi yalnız hissedirim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
45. Zamanım çoğunu bomboş-yararsız bir şekilde geçiriyorum.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
46. Diğer insanlar kadar iyiyim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
47. Tercihlerimi kendim yapmak isterim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
48. Kararlarıma güvenemem.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
49. Herhangi bir şeyin üstesinden gelebilirim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
50. Akıl ve beceri gerektiren şeylerde pek iyi değilim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
51. Bir işi bitirene kadar takip ederim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
52. Lider olmaktansa bir liderin takipçisi olmayı tercih ederim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
53. Kendi ayaklarımın üstünde durabilirim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
54. Bir konuda karar vermek bana zor geliyor.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
55. Diğer insanlara güvenirim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
56. Özgür olmayı severim bağımlı olmak istemem.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
57. Yeni maceralardan hoşlanırım.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
58. Yaptığım işlerimi sonuçlandıramam.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
59. Yeni şeyleri ve yeni yerleri keşfetmekten hoşlanırım.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
60. İşlerimin üstesinden gelemem.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)

EGO KİMLİK SÜRECİ ÖLÇEĞİ

Aşağıda sizlerin çeşitli konulardaki duygu, düşünce ve davranışlarınızı ifade eden cümleler bulunmaktadır. Sizden istenen her ifadeyi dikkatlice okuyarak bu ifadelerin sizi ne kadar ifade ettiğini “tamamen katılmıyorum (A)” la “tamamen katılıyorum (F)” aralığında dereceli olarak düşündükten sonra size uyan sadece bir seçeneği işaretlemenizdir.

ÖRNEK: “Gelecekte beni güzel günlerin beklediğini düşünüyorum” ifadesine tamamen katılmıyorsanız (A), çoğunlukla katılmıyorsanız (B), kısmen katılmıyorsanız (C), kısmen katılıyorsanız (D), çoğunlukla katılıyorsanız (E), tamamen katılıyorsanız (F) gibi bir dereceleme kullanabilirsiniz. Araştırma sonuçları tamamen gizli tutulacaktır. Araştırmamıza katıldığınız için teşekkür ederim.

	Tamamen Katılmıyorum	Çoğunlukla Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Çoğunlukla Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Çalışmak istediğim mesleğe karar verdim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
2. Politik prensiplerimin ve düşüncelerimin değişmesini beklemiyorum.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
3. Çeşitli dini görüş ve düşünceler hakkında hala düşünüyorum (değerlendirme yapıyorum).	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
4. Değer yargılarımı sorgulama ihtiyacı hissetmem.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
5. Benim için kimin iyi arkadaş olacağı konusunda kendime güvenirim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
6. Yaşlısam bile kadınların ve erkeklerin toplumdaki rolleri ile ilgili düşüncelerim değişmez.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
7. Daima aynı politik düşünceyi destekleyeceğim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
8. Ailedeki rolüm konusunda kesin bir görüşe ulaştım.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
9. Evlenmeden önce flörtün gerekli olup olmadığı konusunda kararsızım.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
10. Farklı politik görüşlerin üzerinde düşünür anlamaya çalışırım.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
11. Kimin benim için iyi arkadaş olup olmayacağını asla sorgulamam.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
12. Değer yargılarım gelecekte muhtemelen değişir.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
13. Dini konular hakkında insanlarla konuştuğumda düşüncelerimden emin olduğum bir ses tonuyla konuşurum.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
14. Nasıl bir flört ilişkimin olması gerektiğinden emin değilim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
15. Ailedeki yerimin önemini vurgulama ihtiyacı hissetmedim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
16. Yakın bir gelecekte muhtemelen düşüncelerim değişecek.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
17. Kadınların ve erkeklerin nasıl davranmaları gerektiği hakkında belirli bir görüşe sahibim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
18. Benim için en iyi mesleği bulabilmek için farklı meslek alanları hakkında bilgi edinmeye çalıştım.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
19. Yaşadığım farklı deneyimler kadınların ve erkeklerin rolleri hakkında düşüncelerimi değiştirmeme sebep oldu.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
20. Benim için iyi olanı bulmak için birçok farklı değerleri ısrarlı bir şekilde tekrar tekrar denedim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
21. Nasıl bir arkadaş aradığımla ilgili düşüncelerimin gelecekte değişebileceğini düşünüyorum.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
22. Nasıl bir flört ilişkisinin doğru olacağını araştırmaktayım.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
23. Mesleki hedeflerimin ne olduğuna karar verdim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
24. Şu andaki davranışlarımın, benimsediğim değerlerin aile yapıma uygun olup olmadığını değerlendirmekteyim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
25. Erkeklerin ve kadınların rolleri hakkındaki düşüncelerim asla değişmeyecek.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)

26. Politik görüşlerimi asla sorgulamam.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
27. Arkadaşlarımın sahip olmasını istediğim özellikleri gözden geçirmeme yol açan çok şey yaşadım.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
28. Benim dini görüşlerimden farklı görüşlere sahip olan birçok kişiyle dini konuları tartışırım.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
29. İnanıyorum değerlerin doğru olup olmadığından emin değilim.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
30. Mesleki beklentilerimi hiçbir zaman sorgulamam.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
31. Aileme verdiğim değerlerin derecesi (boyutu) gelecekte değişecek gibi.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
32. Flört etme konusuyla ilgili inançlarım kesindir.	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)

YAKIN İLİŞKİLERDE YAŞANTILAR ENVANTERİ

Aşağıdaki maddeler romantik ilişkileriniz dahil olmak üzere yakın ilişkilerinizde (arkadaşlık, dostluk gibi) hissettiğiniz duygularla ilişkilidir. Sizden genel olarak, yakın ilişkilerinizde yaşadıklarınızı dikkate alarak aşağıdaki ifadeleri değerlendirmeniz istenmektedir. Aşağıdaki maddeleri yakın ilişki içinde olduğunuz kişileri düşünerek cevaplandırınız. Her bir maddenin ilişkilerinizdeki duygu ve düşüncelerinizi ne oranda yansıttığını karşılardaki 7 aralıklı ölçek üzerinde, ilgili harf üzerine (x) koyarak gösteriniz.

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7

	Hiç katılmıyorum	Kararsızım/ fikrim yok	1	2	3	4	5	6	7	Tamamen katılıyorum
1. Gerçekte ne hissettiğimi birlikte olduğum kişiye göstermemeyi tercih ederim.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
2. Terk edilmekten korkarım.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
3. Romantik ilişkide olduğum kişilere yakın olmak konusunda çok rahatımdır.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
4. İlişkilerim konusunda çok kaygılıyım.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
5. Birlikte olduğum kişi bana yakınlaşmaya başlar başlamaz kendimi geri çekiyorum.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
6. Birlikte olduğum kişilerin beni, onları umursadığım kadar umursamayacaklarında endişelenirim.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
7. Birlikte olduğum kişi çok yakın olmak istediğinde rahatsızlık duyarım.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
8. Birlikte olduğum kişiyi kaybedeceğim diye çok kaygılanırım.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
9. Birlikte olduğum kişilere açılma konusunda kendimi rahat hissetmem.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
10. Genellikle, birlikte olduğum kişinin benim için hissettiklerinin, benim onun için hissettiklerim kadar güçlü olmasını isterim.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
11. Birlikte olduğum kişiye yakın olmak isterim, ama sürekli kendimi geri çekerim.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
12. Genellikle birlikte olduğum kişiyle tamamen bütünleşmek isterim ve bu bazen onları korkutup benden uzaklaştırır.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
13. birlikte olduğum kilerin benimle çok yakınlaşması beni gerginleştirir.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
14.yalnız kalmaktan endişelenirim.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
15. Özel duygu ve düşüncelerimi birlikte olduğum kişiyle paylaşmak konusunda oldukça rahatımdır.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
16. Çok yakın olma arzumu bazen insanları korkutup uzaklaştırır.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
17. Birlikte olduğum kişiyle çok yakınlaşmaktan kaçınırım.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
18. Birlikte olduğum kişi tarafından sevildiğimin sürekli ifade edilmesine gereksinim duyarım.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
19. Birlikte olduğum kişiyle kolaylıkla yakınlaşabilirim.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
20. Birlikte olduğum kişileri bazen fazla duygu ve bağlılık göstermeleri için zorlandığımı hissederim.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
21. Birlikte olduğum kişilere güvenip dayanma konusunda kendimi rahat bırakmakta zorlanırım.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
22. Terk edilmekten pek korkmam.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
23. Birlikte olduğum kişilere fazla yakın olmamayı tercih ederim.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
24. Birlikte olduğum kişinin bana ilgi göstermesinin sağlayamazsam üzülür yada kızarım.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
25. Birlikte olduğum kişiye hemen hemen her şeyi anlatırım.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
26. Birlikte olduğum kişinin bana istediğim kadar yakın olmadığını düşünürüm.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	

27. sorunlarımı ve kaygılarımı genellikle birlikte olduğum kişilerle tartışırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
28. Bir ilişkide olmadığım zaman kendimi biraz kaygılı ve güvensiz hissederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
29. Birlikte olduğum kişilere güvenip dayanmakta rahatımdır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
30. Birlikte olduğum kişi istediğim kadar yakınımda olmadığından kendimi engellenmiş hissederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
31. Birlikte olduğum kişilerden teselli, öğüt yada yardım istemekten rahatsız olmam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
32. İhtiyaç duyduğumda, birlikte olduğum kişiye ulaşamazsam kendimi engellenmiş hissederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
33. İhtiyacım olduğunda birlikte olduğum kişiden yardım istemek işe yarar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
34. Birlikte olduğum kişiler beni onaylamadıkları zaman kendimi gerçekten kötü hissederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
35. Rahatlama ve güvencenin yanı sıra birçok şey için birlikte olduğum kişiyi ararım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
36. Birlikte olduğum kişi benden ayrı zaman geçirdiğinde üzülürüm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)